
Regionalt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige

2007–2013

Beslut 14 aug 2007
M.0-2007-08
CCI 2007SE162PO006

En investering för framtiden

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

Regionalt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning

Norra Mellansverige 2007-2013

© Copyright Lantmäteriverket 2006

Operativt program
CCI 2007SE162PO006
Beslut 14 aug 2007

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Allmän beskrivning av regionen	5
1.2	Regelverk för programframtagandet	7
1.3	Redogörelse för processen kring programframtagandet och partnerskapets arbete.....	8
2	Analys	9
2.1	Bruttoregionprodukt.....	9
2.2	Befolkning.....	10
2.3	Näringslivets struktur och dynamik	15
2.3.1	Innovationer och förnyelse	17
2.3.2	Tjänstenäringen.....	20
2.3.3	Nyföretagande.....	23
2.3.4	Kapitalförsörjning.....	24
2.3.5	Kompetensförsörjning.....	25
2.4	Tillgänglighet.....	26
2.4.1	Tillgänglighet och infrastruktur.....	25
2.4.2	Informations- och kommunikationsteknik.....	27
2.5	Horisontella kriterier: Miljö, jämställdhet och integration.....	28
2.6	Erfarenheter av tidigare strukturfondsprogram samt erfarenheter från de Regionala Tillväxtprogrammen	29
2.7	SWOT-analys.....	33
3	Strategisk inriktning.....	34
3.1	Val av insatsområden, koppling till den nationella strategin, RTP och RUP.....	34
3.2	Övergripande mål.....	35
3.3	Rekommendationer och resultat från ITPS förhandsutvärdering samt miljökonsekvensbeskrivning	36
4	Insatsområden	41
4.1	Beskrivning av insatsområden inklusive mål och indikatorer	41
4.1.1	Näringslivsutveckling	44
4.1.2	Tillgänglighet.....	48
4.1.3	Tekniskt stöd.....	54
4.2	Avgränsningar och koppling till Europeiska socialfonden, Landsbygdsprogrammet och andra program.....	54

4.3	<i>Funktionella samarbeten med andra regioner i Sverige samt inom EU</i>	61
5	Genomförandet av det regionala strukturfonds-programmet	63
5.1	<i>Inledning</i>	63
5.2	<i>Förvaltande och attesterande myndighet för det regionala strukturfondsprogrammet</i>	64
5.3	<i>Från ansökan till beslut</i>	66
5.3.1	<i>Ansökan om stöd från den Europeiska regionala utvecklingsfonden</i>	66
5.3.2	<i>Urvalskriterier</i>	67
5.4	<i>Medfinansiering samt beskrivning av finansiella strömmar</i>	67
5.4.1	<i>Medfinansiering</i>	67
5.4.2	<i>Det finansiella flödet mellan Europeiska kommissionen och Sverige</i>	67
5.4.3	<i>Flödet från rekvisition till utbetalning till stödmottagare</i>	70
5.4.4	<i>Rapportering av oegentligheter till byrån för bedrägeribekämpning (OLAF) för medel ur den regionala utvecklingsfonden</i>	70
5.5	<i>Övervakningskommittén</i>	71
5.6	<i>Strukturfondspartnerskapet</i>	72
5.7	<i>Hållbar utveckling och horisontella kriterier</i>	73
5.7.1	<i>Klassificeringskriterier för de horisontella kriterierna</i>	74
5.8	<i>Kontrollsystem</i>	75
5.9	<i>Ramprogram</i>	76
5.10	<i>Direkta stöd till företag</i>	77
5.11	<i>Programmet uppföljnings- och utvärderingssystem</i>	77
5.11.1	<i>Uppföljningssystem</i>	77
5.11.2	<i>Utvärdering</i>	79
5.11.3	<i>Datasystem - projekt och handläggningssystem</i>	81
5.12	<i>Information</i>	81
6	Finansieringstabeller	83
6.1	<i>Programmets finansieringstabeller</i>	83

BILAGOR

Bilaga 1	Indikatorer
Bilaga 2	Preliminär uppdelning i kategorier av den planerade användningen av stödet från ERUF
Bilaga 3a	Miljökonsekvensbeskrivning
Bilaga 3b	Särskild sammanställning innehållande information efterfrågad i miljöbalken
Bilaga 4	Förhandsutvärdering

1 Inledning

1.1 Allmän beskrivning av regionen

Norra Mellansverige består av tre län; Gävleborg, Dalarna och Värmland. Området gränsar i öster till Östersjön, i väster till grannlandet Norge och sträcker sig i ett bälte tvärs över landets mellersta delar. I söder gränsar regionen mot Västsverige och Östra Mellansverige. I Norr gränsar regionen mot Mellersta Norrland. Området har rika naturtillgångar, en storslagen och omväxlande miljö, med fjällnära områden i Dalarna, stora skogsarealer i Värmland med djupa dalgångar och en lång kustremsa i Gävleborg.

Regionen har flera näringsmässigt gemensamma utvecklingsmöjligheter med stor potential. Sammanlagt finns 41 kommuner i regionen med ca 820 000 invånare, vilket ger en befolkningstäthet på 13 personer per km². Det kan jämföras med Sveriges genomsnittliga befolkningstäthet som uppgår till 22 personer per km² och EU:s vars genomsnitt är 117 invånare per km². Endast 14 av regionens kommuner har en tätortsgrad på mer än 80 procent. Där bor 54 procent av regionens samlade befolkning. Bosättningsmönstret är alltså både glest och koncentrerat till de lokala arbetsmarknadsregionerna runt länens residensstäder. Pendlingen över kommun- och länsgränser ökar och de lokala arbetsmarknaderna förstoras.

Norra Mellansverige genomgår för närvarande en omställning från ett industrisamhälle till ett kunskapssamhälle. Detta ställer krav på en förnyad inriktning på det regionala utvecklingsarbetet. Det kommande strukturfondsprogrammet för Norra Mellansverige kommer därför att inriktas på förnyelse och tillväxtorienterade insatser.

I området finns sedan lång tid tillbaka ett industriellt kunnande och en industritradition som har sin grund i naturliga förutsättningar i form av skog, malm och rinnande vatten. Den stora betydelse som älvdalarna har haft: Ljusnan, Dalälven och Klarälven avspeglar både bosättningsmönster och näringsliv.

Regionens näringsliv har genomgått stora strukturförändringar. Vi har en månghundraårig företagstradition i svensk järn- och stålhantering som grundades redan på 1200-talet. Förmågan att förvalta kunskap i kombination med nyfikenhet och ständig utveckling har blivit ett framgångsrecept. Ett exempel är Sandvik vilket har utvecklats från ett litet järnbruk som först i världen tillämpade Bessemermetoden, till att idag vara internationellt ledande på tre huvudområden: verktyg för metallbearbetning, maskiner och verktyg för bergavverkning samt rostfria material och speciallegeringar. Här finns även namnkunniga företag som

SSAB i Borlänge (tunnplåt) och Outokumpu i Avesta (rostfritt) och mer än 12 000 värmlänningar verkar idag inom skogsindustrin i företag som Stora Enso, Moelven, BTG, Kvaerner Pulping, Metso Paper med flera.

Produktivitetens utvecklingen är tydlig och betydande investeringar pågår ständigt. I växande grad spelar olika centra och företag en central roll i de klusterprocesser och innovationssystem som finns och som stärks i regionen. Kund- eller konsumentperspektivet blir allt viktigare som profilskapare för regionens näringsliv. Genom dessa företag/centra svarar regionen för en andelsmässigt betydande del av landets samlade nettoexport.

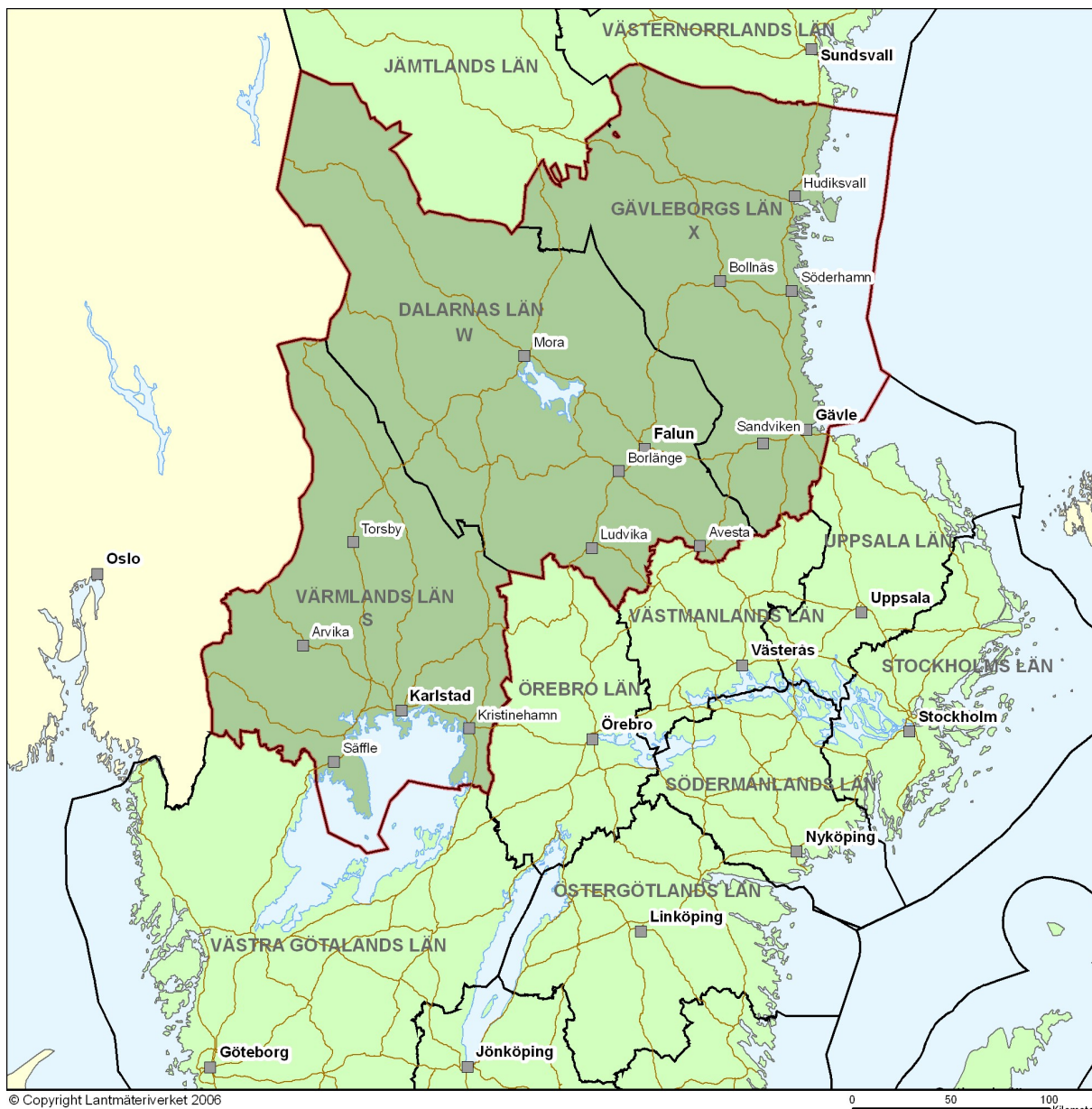
Sedan mitten av 1980-talet har de näringar med den högsta utbildningsnivån haft den bästa sysselsättningsutvecklingen. En omställning mot mindre företag blir också allt tydligare och det är inom de små och medelstora företagen den största sysselsättningsökningen förväntas ske i framtiden. Idag finns i området två högskolor och ett universitet, som tillsammans erbjuder 50 000 studieplatser.

Norra Mellansverige har en framskjuten position i fråga om informations- och kommunikationsteknikområdet. När det gäller IT-området är kapacitetsutbyggnaden och täckningsgraden i bredbandsnätet en förutsättning. Norra Mellansverige har idag en täckningsgrad som varierar mellan 70-90 procent. Hudiksvalls satsning på Fiber Optic Valley har lyfts fram som föredöme i hela unionen. Medan övriga Europa har en bredbandstäckning på i snitt 13 procent har hela 96 procent av invånarna i Hudiksvall tillgång till bredband. Det i sin tur ger en expansiv utveckling av nya tjänster och företag som även i fortsättningen måste ges jordmån att växa i. I regionen agerar dessutom ett flertal statliga verk som spelar en aktiv roll i det regionala utvecklingsarbetet; bland annat Lantmäteriverket, Vägverket och Banverket. De flesta av de stora IT-bolagen i Sverige och många små specialiserade konsultbolag finns även positionerade här i regionen.

Turistnäringen i regionen är en bransch i uppåtgående. Statistik visar att antalet besöksnätter i landet ökar mest i Norra Mellansverige. Regionen har potentialen att bli en mycket framgångsrik region inom just upplevelseindustrin och redan idag omsätter turistnäringen ca 10 miljarder kronor. Utvecklingen av turismen är trots den redan idag höga omsättningen ännu bara i sin linda och har stora utvecklingsmöjligheter om rätt förutsättningar ges.

Ett aktivt miljöarbete bedrivs av många företag, kommuner och myndigheter i regionen i syfte till nå uppställda miljömål men även för att skapa miljödriven tillväxt. Viktiga områden är hållbara transporter, energieffektivisering, ökad användning av förnybar energi samt turism som tillvaratar natur- och kulturmiljövärden. På vissa områden är regionen föregångare. Även andra aspekter av hållbar utveckling, inte minst jämställdhet och integration, beaktas alltmer i utvecklingsarbetet.

Figur 1 – Norra Mellansverige utgörs av tre län

1.2 Regelverk för programframtagandet

Den legala grunden för skrivandet av det regionala strukturfondsprogrammet Norra Mellansverige återfinns i ett par EG-förordningar som direkt berör programmet och dess inriktning:

- Rådets förordning EG nr 1083/2006 av den 11 juli 2006 om allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden
- Europaparlamentets och Rådets förordning EG nr 1080/2006 av den 5 juli 2006 om Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF)
- Kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006 av den 8 december 2006 om om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1083/2006 om allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden och för Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1080/2006 om Europeiska regionala utvecklingsfonden

Därtill berörs programmet indirekt även av följande EG förordningar:

- Europaparlamentets och Rådets förordning EG nr 1081/2006 av den 5 juli 2006 om Europeiska socialfonden (ESF)
- Europaparlamentets och Rådets förordning EG nr 1082/2006 av den 5 juli 2006 om en europeisk gruppering för territoriellt samarbete (EGTS)
- Rådets förordning EG nr 1698/2005 av den 20 september 2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU)
- Rådets förordning (EG) nr 1198/2006 av den 27 juli 2006 om Europeiska fiskerifonden (EFF).

Den Europeiska Unionens sammanhållningspolitik som kommit till uttryck i Lissabon- och Göteborgsagendan har varit en viktig utgångspunkt för framtagandet av strukturfondsprogrammet Norra Mellansverige.

De svenska dokument, beslutade av regeringen, som har haft betydelse för programmets uppbyggnad och innehåll är:

- En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013. Den strategi regeringen beslutade om i december har beaktats i programförslagen.
- Direktiv för framtagande av förslag till regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning

Även slutsatser från de regionala utvecklingsprogrammen (RTP) i Dalarna, Gävleborg och Värmland har varit viktiga vid framtagandet av programmet, liksom andra regionala utvecklingsprogram.

1.3 Redogörelse för processen kring programframtagandet och partnerskapets arbete

Programframtagandet har, trots den korta tid som stått till förfogande, skett i så öppen process som möjligt. Arbetet inleddes med att Länsstyrelsen i Gävleborg sammankallade läns- och kommunledningarna i de tre länen och drog upp riktlinjerna för arbetet. Arbetet har bedrivits utifrån de riktlinjer och direktiv som regering lämnat men det beslutades också att fortsätta arbetet utifrån de inarbetade partnerskapskontakter som etablerats i framtagande av regionala tillväxtarbetet. I

detta partnerskap ingår den offentliga, ideella och privata sektorn samt näringslivets och arbetsmarknadens parter.

Möten och sammankomster med olika konstellationer inom det samfälliga partnerskapet har pågått i arbetet med RUP/RTP under våren. När den nationella strategin och riktlinjerna för strukturfondsarbetet blivit klarlagda intensifierades arbetet ytterligare. Efter regeringens beslut i slutet av juni om geografisk indelning av strukturfondsområdena drogs arbetet igång på allvar. De första större partnerskapsmöten hölls i början av juni och har följts upp ytterligare under hösten när det läns-gemensamma programarbetet inom Norra Mellansverige tog sin början. Parallellt har kommunförbund, regionala samverkansorgan samt länsstyrelser i alla sina normala samråd och aktiviteter lyft fram strukturfondsarbetet som en fråga av särskild dignitet för dagordningen.

Förankringsprocessen, som har en tydlig utgångspunkt i det tidigare utvecklingsarbetet, har ökat samrådsförhållandet betydligt i de grupperingar som deltagit i tillväxtarbetet. Olika möten har hållits med grupper ifrån 20-30 personer upp till stora möten med över 100 deltagare. Det har också varit viktigt att så många parter som möjligt fått en relevant information och därför har såväl offentliga som privata aktörer inbjudits.

Inom såväl kommunala samverkansorgan som länsstyrelser har det skapats hemsidor i syfte att öppna för ökat deltagande i processen med programskrivandet. Uppdaterade versioner av programmet har kontinuerligt lagts ut och möjligheter har funnits att lämna synpunkter. Information har också spridits genom annonser i tidningar samt genom ett antal tidningsartiklar.

Möten har under hösten hållits med representanter för företagen, statliga myndigheter i regionen, företrädare för kommunerna, tillväxtprogrammets olika grupperingar samt ideell sektor och social ekonomi.

Ett slutligt möte med partnerskapet, en så kallad hearing, genomfördes i Borlänge med 80-tal deltagare från hela regionen. Deltagarna ansåg att inriktningen av programmet överstämde väl med de regionala utvecklingsambitionerna.

2 Analys

2.1 Bruttoregionprodukt

Inom Europeiska Unionen har bruttoregionprodukten (BRP) vuxit med i genomsnitt 5,0 procent per år under perioden 1996-2003 (*Tabell 1*). Den största tillväxten finner man i de nya medlemsstaterna i Baltikum.

Ur svensk synvinkel är det endast NUTS 2-regionerna *Stockholm* och *Sydsverige* som nått upp i nivå med EU-genomsnittet. *Norra Mellansverige* återfinns först på plats 237 av 246 stycken NUTS 2- regioner.

Tabell 1: Genomsnittlig årlig förändring i BRP i Europas NUTS 2-regioner för perioden 1996-2003¹

NUTS 2 –region	Procent/år	Rank (1-246)
Southern and Eastern (<i>Irland</i>)	10,2	1
Mazowieckie (<i>Polen</i>)	9,2	2
Border, Midlands and Western (<i>Irland</i>)	8,6	3
Voreio Aigaio (<i>Grekland</i>)	8,4	4
Estonia (<i>Estland</i>)	8,3	5
Stockholm	5,8	66
Sydsverige	4,7	124
Västsverige	4,7	128
Småland och öarna	3,7	188
Östra Mellansverige	3,6	189
Övre Norrland	2,8	230
Norra Mellansverige	2,6	237
Mellersta Norrland	2,3	242
Hannover	2,1	244
Leipzig	1,6	245
Berlin	0,9	246
EU (25 länder)	4,6	

Löpande priser. Källa: EUROSTAT

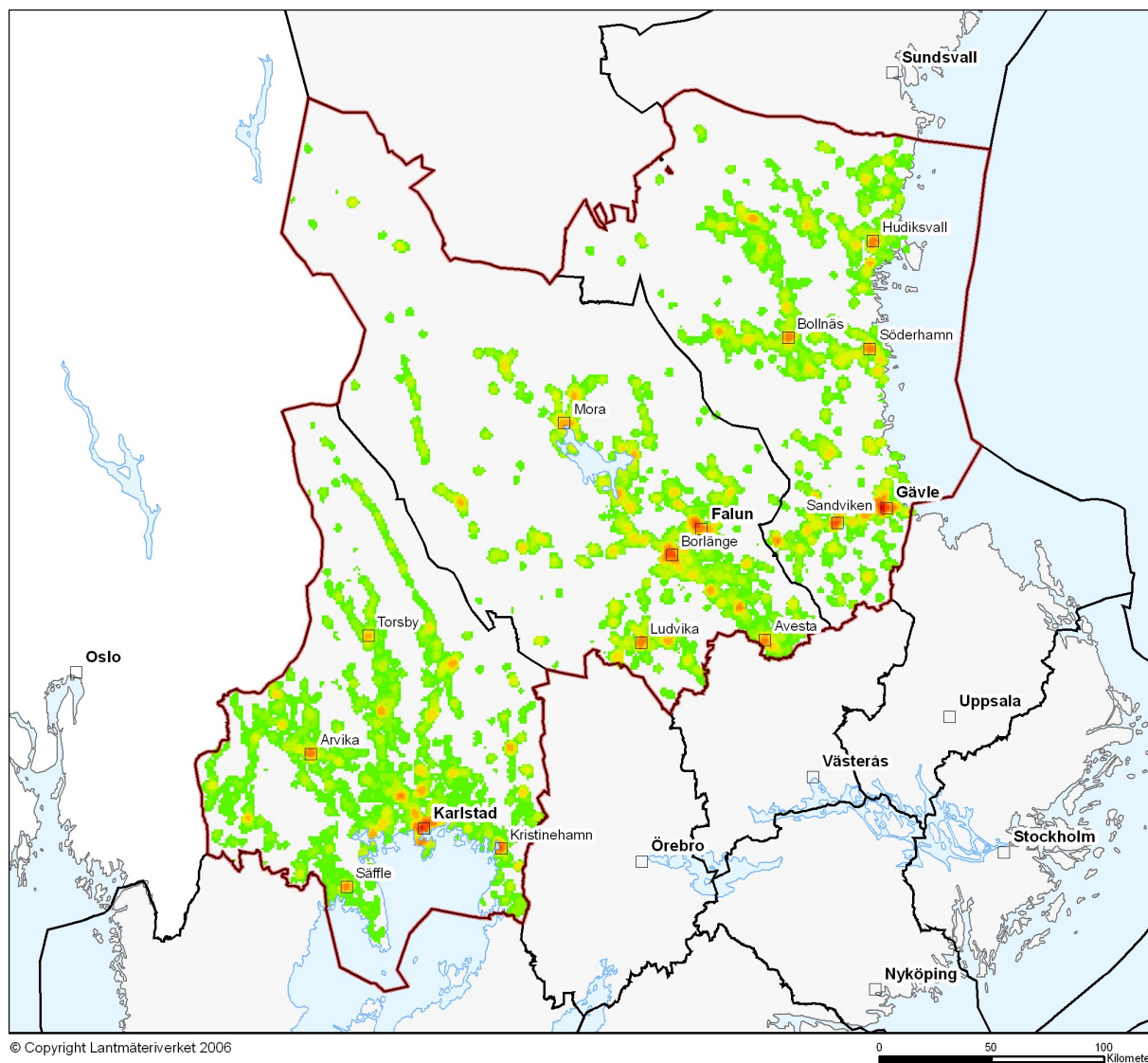
2.2 Befolkning

Norra Mellansverige är i huvudsak glest befolkat sett både i ett svenskt och europeiskt perspektiv. Befolkningen har alltmer kommit att koncentreras till arbetsmarknadsområdena kring länens huvudorter, Karlstad, Falun-Borlänge och Gävle-Sandviken. Den genomsnittliga befolkningstätheten i regionen är 13 invånare per km², i riket 22 invånare per km².

De flesta av invånarna i regionen bor i tätorter medan landsbygden är glest befolkad. Endast 14 av regionens 41 kommuner har hög urbaniseringsgrad, där mer än 80 procent bor i tätort. Dessa kommuner svarar för 54 procent av regionens befolkning och 17 procent av regionens landareal.

¹ BRP till marknadspris i löpande priser (Köpkraftsjusterat)

Figur 2 - Befolkningens geografiska spridning i Norra Mellansverige

De fyra största tätorterna i regionen, Gävle, Karlstad, Borlänge och Falun har sammantaget 200 000 invånare. Ungefär lika många av regionens invånare finner man spridda utanför tätortsbebyggelse. Resterande hälft av befolkningen bor i tätortsbebyggelse i spannet 200 till 23 000 invånare.

Befolkningsutveckling

Folkmängden låg fram till 1990-talet på en ganska stabil nivå kring 860 000 invånare för regionen Norra Mellansverige. Efter strukturkrisen, i början på 1990-talet, följde en period med ökad utflyttning och minskande födelsetal som innebar en minskning av befolkningen med 40 000 personer. Under perioden 1995-2001

minskade befolkningen med 4 500 personer per år. De senaste åren har befolkningsutvecklingen planat ut.

Förändringarna under 1990-talet innebar att ungdomars flyttningsbenägenhet ökade snabbt och regionen fick under en period ett stort underskott i den inrikes flyttningen. Ändå har både in- och utflyttning ökat för regionen som helhet. Den utrikes flyttningen har ökat kontinuerligt över tiden och vi har fått allt större överskott som har kompenserat för underskottet i den inrikes flyttningen.²

På längre sikt är födelseöverskottet av stor betydelse för befolkningsutvecklingen och under de senaste 30 åren är det endast under några år i skiftet 1980/90-tal som regionen haft födelseöverskott. Födelseunderskotten har dock ökat från årtionden till årtionde och under 2000-talet uppgick det till 2 700 personer per år. Dödstalen är förvisso höga i regionen men är nästan oförändrade över tiden. Regioner har en låg andel av befolkningen i åldern 20-40 år.

I jämförelse med riket så har regionen en något högre andel äldre och lägre andel yngre och följaktligen något högre medelålder. De stora pensionsavgångarna som inträffar under den närmaste 10-årsperioden kommer att öka försörjningskvoterna och minska underlaget för skatter samt service och då i högre grad för glesbygds- och industrikommuner.

Inflyttningen från utlandet har bidragit till en ökad befolkning med utländsk bakgrund. Andelen med utländsk bakgrund är idag 8,5 procent av befolkningen och ligger i förhållande till riket (15,8 %) och storstadsregionerna på en låg nivå. År 2004 fanns det i regionen 70 600 personer med utländsk bakgrund varav 57 600 var födda i utlandet.

Arbetskraften

Arbetskraften har generellt sett en hög ålder. En puckel i åldern 55-62 år innebär att regionen står inför en generationsskiftesproblematik de kommande 10 åren.

Förvärvsfrekvensen i regionen har utvecklats positivt sedan mitten av 1990-talet och uppgick till 75,7 procent år 2004, vilket är i nivå med riksgenomsnittet. Andelen heltidsarbetande är dock något lägre i regionen jämfört med i riket. Integrationen av personer med utländsk bakgrund på regionens arbetsmarknad är inte heller i nivå med riket. Endast varannan person, eller 49,8 procent, med födelseland utanför Norden förvärvsarbetar i regionen jämfört med 52,6 procent i riket. Fortfarande är det skillnader mellan könen. Männens förvärvsarbetar i högre grad jämfört med kvinnorna. Andelen kvinnor som arbetar deltid är 39,9 procent i regionen jämfört med 37,4 procent i riket. Bland männen är det endast 12,3 procent som arbetar deltid (12,1 procent i riket). År 2004 var 172 232 kvinnor och 191 173 män sysselsatta i regionen, varav 14 914 kvinnor respektive 16 546 män under 25 år.

² Den ökade inflyttningen från utlandet kan ha medfört viss omflyttning inom landet och ökat på underskottet i den inrikes flyttningen.

Tabell 2 Förvärsfrekvens efter ålder och kön år 2004 (procent)

NUTS 2-region	Ålder						Män 20-64 år	Kvinnor 20-64 år	Båda Könen
	20-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-59 år	60-64 år			
Stockholm	57,5	76,8	82,1	81,2	77,6	62,3	77,0	75,2	76,1
Östra Mellansverige	52,5	75,1	82,8	83,0	78,0	60,6	77,8	72,3	75,1
Småland och öarna	60,7	80,5	86,0	86,2	81,4	64,5	82,2	76,6	79,5
Sydsverige	49,0	71,0	79,6	80,7	76,4	58,7	74,3	70,2	72,3
Västsverige	60,0	77,3	83,2	83,1	78,3	61,5	79,0	74,6	76,8
Norra Mellansverige	57,1	76,3	82,7	83,3	76,9	58,4	77,9	73,5	75,7
Mellersta Norrland	61,0	78,9	85,0	85,1	78,4	60,4	79,4	76,5	78,0
Övre Norrland	53,6	74,3	83,6	84,2	76,8	55,5	76,1	73,3	74,7
Sverige	56,0	76,0	82,7	82,8	77,9	60,7	77,7	73,8	75,8

Källa: Nutek/SCB (rAps)

I en väl fungerande arbetsmarknad är andelen förvärsarbetande i befolkningen relativt hög. Förvärsfrekvensen (förvärsintensiteten) utgörs av andelen förvärsarbetande i befolkningen.

Förvärsfrekvensen i de svenska regionerna är förhållandevis hög jämfört med övriga europeiska NUTS 2-regioner (Tabell 3). *Stockholmsregionen* har den femte högsta förvärsfrekvensen med 74,4 procent i åldersgruppen 15-64 år. *Norra Mellansverige*, däribland Gävleborgs län, återfinns på en 65:e plats med 68,6 procent.

Tabell 3: Förvärsfrekvens i Europas NUTS 2-regioner under 2004 (procent i åldersgruppen 15-64 år)

Rank	NUTS 2 -region	%
1	Bedfordshire, Hertfordshire	78,2
2	Berkshire, Bucks and Oxfordshire	77,1
3	Dorset and Somerset	76,9
4	North Yorkshire	76,9
5	Stockholm	76,4
21	Västsverige	74,3
23	Småland och öarna	74,2
52	Östra Mellansverige	70,0
60	Sydsverige	69,4
65	Norra Mellansverige	68,6
71	Mellersta Norrland	68,0
76	Övre Norrland	67,2
252	Sicilia	43,4
253	Guyane (FR)	42,4
254	Reunion (FR)	39,5

Källa: EUROSTAT

Arbetslöshet

I regionen Norra Mellansverige har många kommuner under lång tid haft en hög strukturell arbetslöshet. Efter 1990-talets rekordhöga arbetslöshet har dock arbetslösheten på 2000-talet sjunkit. Den öppna arbetslösheten för regionen ligger idag i nivå med riket. Fortfarande är dock antalet personer i åtgärdsprogram något

högre än riket. Den totala arbetslösheten låg i augusti 2006 på 7,9 procent för Dalarnas län, 8,4 procent för Värmlands län, 10,9 procent för Gävleborgs län och 7,4 procent för riket. De senaste fem åren har det skett små förändringar i arbetslösheten. Förbättringar i industrin och den privata tjänstesektorn har i viss mån motverkats av en svag utveckling i offentliga sektorn. Det har skett en utjämning mellan könen så att männens arbetslöshet har minskat och kvinnornas arbetslöshet har ökat. Ungdomsarbetslösheten varierar kraftigt i regionen. Under första kvartalet 2006 låg ungdomsarbetslösheten på 7 procent i Värmlands gränskommuner och samtidigt på drygt 20 procent i Söderhamns, Ljusdals och Hudiksvalls arbetsmarknadsregioner. Andelen arbetssökande bland utomnordiska medborgare uppgick till 20 procent i regionen år 2005, vilket är högre än i riket (18 procent).

Utbildning

Regionen Norra Mellansverige har en låg andel personer med eftergymnasial utbildning och en hög andel med sådan gymnasial utbildning som inte berättigar till högskolestudier. Andelen eftergymnasialt utbildade i regionen uppgick till 27,0 procent år 2005, varav 23 procent för män och 32 procent för kvinnor. I riket är andelen 34 procent varav 31 procent för män och 37 procent för kvinnor. Andelen eftergymnasialt utbildade ökar både i regionen och i riket. Men ökningen är något långsammare i regionen beroende på en lägre övergångsfrekvens från gymnasiet till högskolan i regionen.

Satsningen på universitet och högskolor i regionen har syftat till att göra det lättare att skaffa sig en eftergymnasial utbildning. I regionen finns universitet i Karlstad samt högskolor i Falun/Borlänge och Gävle. Högskoleutbildningen har växt i snabb takt de senaste åren. I regionen har stora satsningar gjorts för att bygga upp distansutbildningsverksamhet, vilket ökat tillgängligheten till högre studier för nya målgrupper.

Samisk befolkning

Samernas land, Sápmi, är ett utbrett land. Det sträcker sig från Kolahalvöns östkust i Ryssland, över norra Sverige och Finland fram till norra Norges kust. I Sverige går den samiska kulturens sydgräns vid Idre i Dalarna. Särna och Idre socknar i den nordvästra delen av landskapet är naturgeografiskt och kulturellt avskilda från det egentliga Dalarna och har, historiskt sett, större anknytning till Norge än till Sverige.

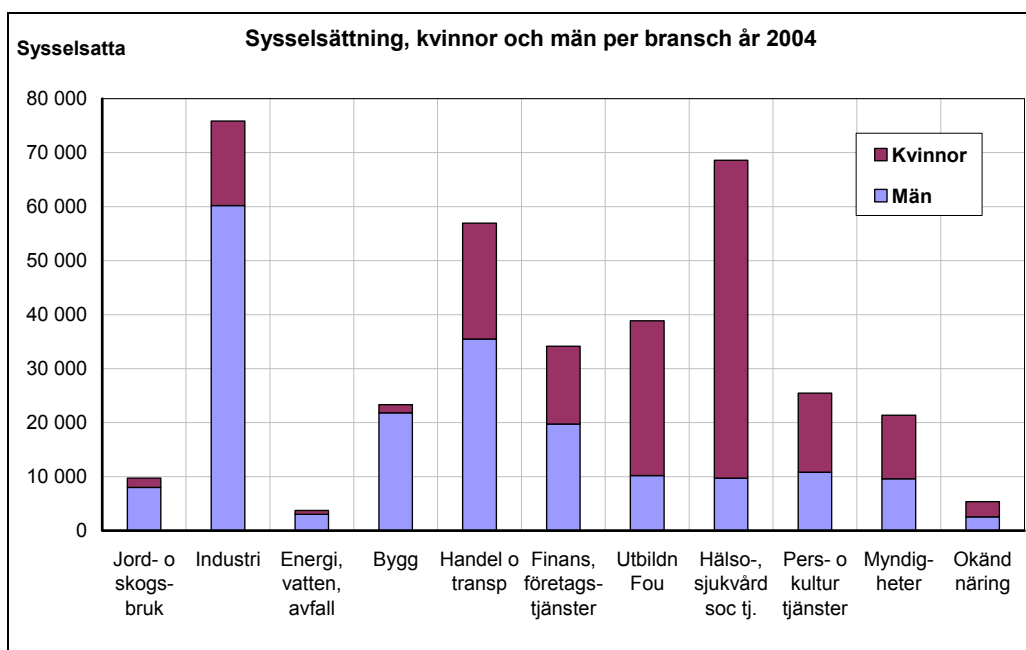
Idre sameby gränsar i norr mot Härjedalens kommun och ligger i huvudsak inom Dalarna län i Älvdalens kommun. Det handlar om en av Sveriges mindre samebyar med fyra driftsenheter och totalt tretton renägare. Det råder inget tvivel om att rennäringen är en av de äldsta näringarna i bygden. Den samiska företagsamheten, vid sidan av rennäringen, är i ständig utveckling. Fler och fler samebymedlemmar startar nya verksamheter för att bredda sin näringsbas.

2.3 Näringslivets struktur och dynamik

Traditionsstark region i omvandling

Regionen har i hög grad fått känna av en långvarig strukturomvandling under framför allt 1960- och 70-tal. 1990-talets krisperiod förde med sig en accelererad strukturomvandling och ställde regionen inför allt större omställningsproblem. Näringslivet ställdes då inför en ny konkurrenssituation med en ökad global påverkan. Anpassningen blev radikal med en kraftig nedskärning av antalet sysselsatta och nedlagda företag under perioden 1991-1993. Effekten i senare delen av 1990-talet blev emellertid en kraftig produktivitetsökning i kvarvarande företag. Sveriges ekonomi har förbättrats avsevärt sedan dess och i flera avseenden tagit igen den nedgång som skedde under denna period. Strukturomvandlingen i Norra Mellansverige har inneburit en kraftig produktivitetsökning men på bekostnad av färre arbetstillfällen. Män har i högre grad än kvinnor blivit direkt drabbade av arbetslöshet eftersom de i större utsträckning var sysselsatta inom industrin. Den starka industritraditionen i regionen bidrar till ökat välstånd men har också en rad svagheter. Näringslivets behov av förnyelse är stort eftersom dynamiken i övrigt har varit låg i förhållande till ett rikssnitt och den starkt könssegregerade arbetsmarknaden är ett resultat av den traditionella industri- och samhällsstrukturen.

Näringslivet i regionen har en stark industritradition som har utvecklats och anpassats till nya förutsättningar. Det har både sina styrkor och svagheter. Traditionell industrinäring kommer att vara basen för regionen under lång tid framåt och förnyelse pågår ständigt inom industrin. Behov av ytterligare förnyelse inom den traditionella industrinäringen finns och insatser för detta kommer att uppmärksammas i programmet.

Källa: SCB, Regional arbetsmarknadsstatistik

Industri

Arbetstagare inom industrin uppgick år 2004 till 75 850 personer vilket motsvarar 20,9 procent av de sysselsatta i Norra Mellansverige. I riket är motsvarande tal 17,6 procent. Regionen har en specialisering framförallt mot stål- och metallverk, trävaror, pappers- och massaindustri men även mot elektro- och teleproduktindustri. Annan betydelsefull industriell verksamhet är maskin-, transportmedels- och livsmedelsindustri. Regionen har en stark specialisering mot kapitalintensiv industri som utgör mer än en tredjedel av industrin mot cirka 15 procent i riket. Arbetsintensiv industri är ungefär lika stor som riket medan däremot den kunskapsintensiva och FoU-intensiva industrin tillsammans utgör 32 procent jämfört med 45 procent i riket.³

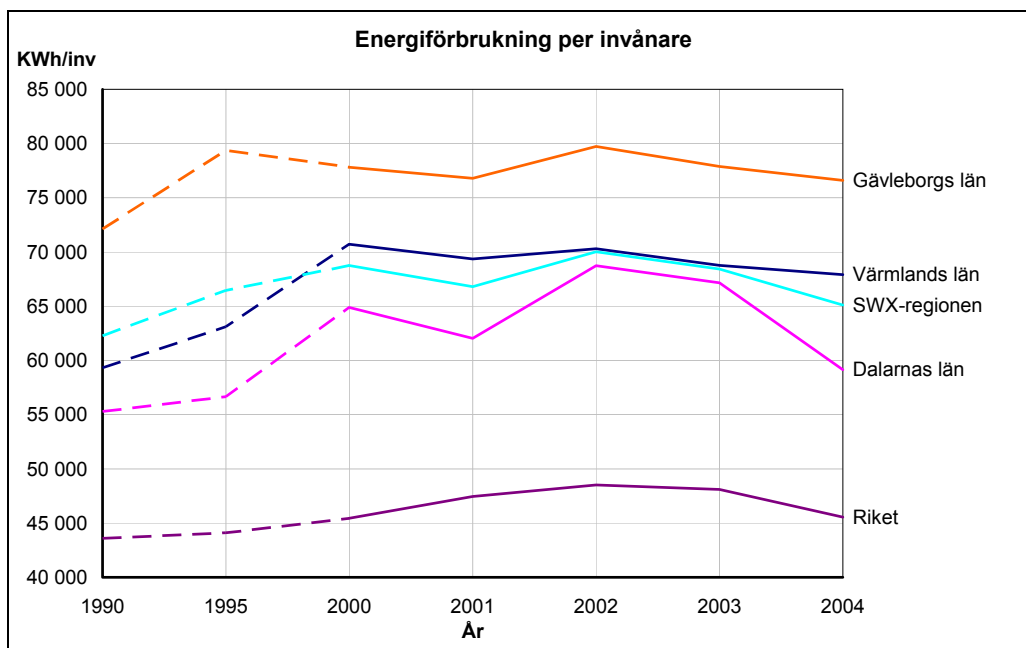
Globaliseringen och storföretagens betydelse

Utrikeshandelns betydelse för svensk ekonomi blir allt större. År 1990 uppgick exporten till 30 procent av BNP, år 1995 hade det ökat till 39 procent och år 2005 var exporten uppe i 49 procent av BNP. De större industriföretagen i Norra Mellansverige svarar för de stora export- och importvolymerna från regionen. Utrikeshandeln har på senare tid ökat inom tjänstesektorn. Även de mindre företagen blir i allt högre grad beroende av internationella relationer. De större företagen lägger ut mer av specialiserade tjänster till underleverantörer, konsulter (s.k. outsourcing). Tidigare lokala underleverantörer får i allt högre grad konkurrera med internationella leverantörer. Närhet betyder allt mindre när kunskap blir viktigare och transportkostnaden utgör en sjunkande del av insatsvaran.

Energi

Norra Mellansverige har i likhet med övriga ”skogsregioner” en hög energianvändning. Bakgrunden till det är dels energikrävande industrier samt höga transportkostnader på grund av långa avstånd. De senaste åren har elanvändningen i dessa industrier ökat kraftigt i takt med utbyggnad av några av de större papperstillverkarna samt en god konjunktur. Eftersom produktiviteten har ökat så har effektiviteten, dvs. använd energi i förhållande till produktionsvärdet (BRP), förbättrats de sista åren.

³ Källa: RAPS-RIS (SCB/Nutek)

Källa: SCB, Kommunala energibalanser

Det stora energiberoendet med höga elenergikostnader kommer att påverka basindustrins framtida strategiska investeringar. Stora energi- och miljöinvesteringar görs för att förbättra energieffektiviteten och för att öka användningen av förnyelsebar energi.

Fungerande transporter är en annan fråga som är viktig för regionen. Med fungerande menas inte enbart att varorna levereras i rätt tid utan att energiinsatsen blir så låg som möjligt i förhållande till varornas värde och vikt. Andelen s.k. tomkörning (antal km med tom lastbil) måste sänkas och järnvägstransportmöjligheterna måste utnyttjas bättre. Hamnarna i regionen måste utnyttjas i högsta möjliga grad för att minska lastbilstonnage på längre sträckor till/från regionen.

Tillförsel och användning av ändliga energiresurser såsom fossil olja, gas och kol är den viktigaste orsaken till utsläppen av växthusgaser. En utveckling som alltfler ser behov av att ändra. Därför börjar intresse i allt högre grad riktas mot att utvinna mer energi ur förnybara energikällor som vindkraft, vattenkraft, solceller, solfångare samt biobränslen såsom avfall, träbränslen, åkerbränslen och i viss mån torv. Möjligheter finns att bättre ta tillvara skogs- och åkerråvaran samt att producera mer elenergi vid massabruken och kraftvärmeverken m.m. En ökad regional samverkan mellan näringsliv, myndigheter, universitet/högskolor, kommuner m.fl. i arbetet med energiomställning kan intensifiera åtgärdsarbetet, bidra till ökad kompetens, ge överblick och skapa samsyn. Flera sådana initiativ har också tagits.

2.3.1 Innovationer och förnyelse

Innovationssystem och kluster

Innovationssystem och kluster har under senare år blivit vanliga verksamhetsbegrepp inom regionalt utvecklingsarbete, inte minst genom statliga

pilotsatsningar från Vinnova, Nutek och Invest in Sweden Agency. Sådan typ av verksamhetsformering syftar till att skapa miljöer som gynnar förnyelse och drivkraft i den regionala ekonomin. Med kluster menar vi en geografiskt avgränsad koncentration av företag som är direkt eller indirekt beroende av varandra och som bidrar till stärkt konkurrenskraft. Kluster är funktionella och verkar oberoende av, och ofta över, samhällets administrativa gränser. Specialiseringsvinster, samt både inre och yttre skalfördelar, kännetecknar ett kluster. Inre skalfördelar handlar om att enskilda företag får en bättre ekonomi genom en ökad specialisering och ökad volym inom sin verksamhet. De yttre skalfördelarna syftar på att stödföretag/-underleverantörer/konsulter etc. kan specialisera sig på vissa verksamheter som i sin tur kan leverera dessa tjänster till företag som verkar inom klustret. Skalfördelarna ses av andra företag som verkar inom branschen och kan välja denna region för sin lokalisering. Nya verksamheter kan också utvecklas genom avknoppningar, hopslagningar etc. Kluster och klusterbildningar kan alltså mer eller mindre stödjas av offentliga institutioner i syfte att stärka den regionala utvecklingen ytterligare.

Ett innovationssystem uppstår om företag, samhällets institutioner, regelverk, utbildningssystem, riskkapital och andra för näringslivet viktiga resurser samspelar. Inte minst betonas betydelsen av kunskapsöverföring avseende arbetskraft, samverkan mellan forskningsinstitutioner, riskkapitalmarknaden och företag. Kunskapsdriven tillväxt är en grundbult i alla de tre länens tillväxtprogram.

I ett kunskapsdrivet samhälle tenderar samhällets organisation att bli betydelsefull för näringslivet och dess utveckling. Vi kan också se att skalfördelar blir mer påtagligt i tjänste- och kunskapsamhället. Vikten av specialisering i näringslivet har inneburit att politiken i ökad utsträckning drivits mot att bidra till att kluster bildas, förstärks och utvecklas.

Den tidigare regeringen har tillsammans med företrädare för näringsliv, fackföreningar och myndigheter utarbetat strategiska utvecklingsprogram inom några nyckelområden där Sveriges konkurrenskraft och ledande position ska bevaras och utvecklas. De aktuella branscherna är fordonsindustrin, skog och träindustrin, metallurgi, IT/Telekom, läkemedel/bioteknik, medicinteknik samt flyg- och rymdindustrin. Strategierna innehåller bl.a. åtgärder för att främja forskning och utveckling, insatser för att säkerställa god kompetensförsörjning till näringslivet samt åtgärder som stimulerar företagsutveckling i små och medelstora företag, bl.a. underleverantörer. Att stärka regionens konkurrenskraft med avseende på dessa nyckelområden gagnar Sveriges konkurrenskraft.

I det regionala utvecklingsarbetet har det vidare uppmärksammats att vi bör inrikta oss mot att⁴:

- förstärka kopplingen mellan regionala kluster och nationella satsningar
- upparbeta en kritisk massa inom företagsnätverk, kluster och innovationssystem
- genomföra aktiviteterna med regional relevans

⁴ Listade rekommendationer är delvis hämtat från en nyligen genomförd studie av OECD, van Vught, F., Garlick, S., Nordström, L. och Yelland, R., *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development, Peer Review Report: Värmland Region Sweden (May 2006)*

- stärka processer för implementering
- utveckla internationell ”benchmarking”
- öka fokuseringen på regionala prioriteringar
- bättre tillvaratagande av internationellt erkänd spetskompetens
- skapa en starkare koppling mellan olika samverkansformer för företag, akademi och forskningscenter
- utveckla former för ökat lärande och erfarenhetsutbyte.

FoU-investeringar

Sverige satsar i ett internationellt perspektiv relativt stora belopp på forskning och utveckling. Merparten sker dock i de stora multinationella företagen. 20 företag svarade 2003 för nära hälften av all FoU i Sverige. De små och medelstora företagen (<250 anställda) svarade för en femtedel av företagssektorns FoU.

Näringslivets FoU-utgifter i Norra Mellansverige uppgick år 2003 till 2,1 mdr kr. Om man ser utgifterna i relation till BRP för den privata sektorn så motsvarar det knappt 2 procent i regionen och cirka 4,5 procent på riksnivå. Antalet FoU-årsverken uppgick år 2003 till 1 915 i Norra Mellansverige varav knappt 485 i Dalarnas, 680 i Gävleborgs och 760 i Värmlands län. För Dalarnas och Gävleborgs län har det legat på dessa nivåer sedan 1995, medan det i Värmlands län har svängt mellan 313 och 994 årsarbetskrafter.

På regionens högskolor, universitet och regionala forskningscentra bedrivs en betydande forskningsverksamhet. I synnerhet gäller det Karlstads universitet som efter bildandet år 2000 haft en snabb ökning av forskare, forskaranslag och forskarstuderande.

Innovationsindex

Länsstyrelsen i Södermanlands län har med stöd från Nutek utvecklat ett innovationsindex. Genom detta arbete har ett antal intressanta variabler lyfts fram som förmodas säga något om innovationsklimatet i en region. Indexet består av fyra indikatorområden och tolv indikatorer som var och en lyfts fram som betydelsefulla för en regions förmåga till innovationsdriven tillväxt. Indikatorområdena är: kreativitet och öppenhet, teknikhöjd, forskning och utveckling, entreprenörskap och företagande samt förmåga till regional specialisering. Varje indikator jämförs med riket där index för riket är 100. Innovationsindexet är medelvärde av de tolv indikatorerna.

I Norra Mellansverige har Gävleborg det högsta värdet med 74 och Värmland det lägsta med 66. Den enda indikator där regionen ligger över 100 är ”Förmåga till långsiktigt företagande” som mäter överlevnadsgraden hos nystartade företag efter 3 år. Lägst värden har regionen beträffande forskningskompetens och FoU-investeringar. Regionen har dessutom låga värden när det gäller bl.a. FoU-investeringar. Indexet lyfter fram viktiga och delvis nya dimensioner i det regionala utvecklingsarbetet som gör regionala jämförelser möjliga. Regionens ”förmåga till regional specialisering” ligger nära riksgenomsnittet.

Tabell 4 Innovation Index för Norra Mellansverige (riket=100)⁵

	Värmland	Dalarna	Gävleborg
INNOVATION INDEX	66	71	74
Kreativitet och öppenhet	58	71	65
1 Kreativ kompetens	79	80	76
2 Förmåga till mångfald i regionala kluster	35	37	36
3 Förmåga till öppenhet på arbetsmarknaden	59	95	85
Teknikhöjd, forskning och utveckling	49	46	65
4 Forskningskompetens	37	37	33
5 Patentaktivitet	61	53	133
6 FoU-investeringar	40	33	42
7 Teknisk/naturvetenskaplig kompetens	57	61	51
Entreprenörskap & företagande	82	90	84
8 Marknads- och försäljningskompetens	71	65	62
9 Potential för entreprenörskap	78	92	97
10 Förmåga till att driva gasellföretag	74	101	71
11 Förmåga till långsiktigt företagande	106	101	104
12 Förmåga till regional specialisering	95	93	103

Tabell 5 Innovation index – bakgrundstal för Norra Mellansverige⁶

	Värmland	Dalarna	Gävleborg
1 Andel sysselsatta i med kreativ kompetens (%)	16,6	16,9	15,9
2 Andel sysselsatta utrikes födda i regionala kluster (%)	2,4	2,5	2,4
3 Andel sysselsatta utrikes födda med bosättning i Sverige 0-4 år (%)	17,6	28,4	25,2
4 Andel sysselsatta med forskarutbildning (%)	0,4	0,4	0,3
5 Antal patentansökningar per miljon sysselsatta	454,0	394,0	981,0
6 FoU-utgifter i näringslivet som andel av BRP (%)	1,0	1,0	1,0
7 Andel sysselsatta med teknisk/naturvetenskaplig treårig högskoleexamen (%)	2,4	2,6	2,2
8 Andel sysselsatta inom marknadsorienterade yrkesgrupper (%)	2,9	2,7	2,6
9 Andel av befolkningen (18-70 år) som föredrar eget företagande framför anställning (%)	21,0	25,0	26,0
10 Antal gasellföretag per miljon sysselsatta	175,0	238,0	168,0
11 Överlevnadsgrad bland nystartade företag tre år efter start, 1999-2002 (%)	63,0	59,0	62,0
12 Andel sysselsatta i regionala kluster (%)	29,8	29,1	32,4

2.3.2 Tjänstenärigen

Den privata tjänstesektorn har totalt sett haft en långsam, men dock långsiktig, ökning i antal sysselsatta och dess betydelse växer sig allt starkare. Att ökningen i antal sysselsatta inte är större beror på att det har skett strukturförändringar även inom privata tjänster. Branscher som gått tillbaka är i första hand post och tele, järnvägstransporter samt banker. Branscher med en ökad sysselsättning är företagstjänster, handel, restaurang och hotell, kultur och rekreation.

⁵ Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län.

⁶ Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Utvecklingen inom företagstjänster hänger delvis samman med ”outsourcing” bl.a. från större industriföretag. Tekniska konsulter finns i en omfattande koncentration i delar av regionen. Call-centerverksamhet är en växande bransch där etablering har skett på olika håll i regionen. Handeln spelar en stor roll för sysselsättningen totalt sett och man kan notera att regionen har återtagit regionala marknadsandelar genom stora satsningar på köpcentra/handelsområden. Även hotell, restaurang och övernattningsanläggningar har visat sig ha stor betydelse för regional sysselsättning. Här är utvecklingen av turismen betydelsefull även den del som härrör från konferens/affärsverksamhet.

Den privata tjänstesektorn i regionen har sysselsättningsmässigt ökat under den senaste tioårsperioden, dock inte i motsvarande takt som i riket. De företagsinriktade tjänste-näringarna svarar för den största ökningen och trenden under 2000-talets inledande år visar på en starkare utveckling än i riket. Även de hushållsinriktade och blandade privata tjänst-enäringarna visar på en positiv utveckling. Sammantaget utgör den privata tjänstesektorn drygt en fjärdedel av regionens sysselsättning, vilket dock är en lägre andel än i riket.

Den offentliga tjänstesektorn har ökat måttligt under den senaste tioårsperioden. Här har utbyggnaden av universitets- och högskoleutbildningen kompenserat för sysselsättningsbortfallet inom den primära delen av den offentliga tjänstesektorn.

Kooperativa företag i form av ekonomiska föreningar, vilket även kan formuleras som den sociala ekonomins företagande, har en tillväxtpotential inom kunskapsintensiva sektorer som turism, IT, hälso-, vård- och omsorgssektorn samt miljösektorn.

Utvecklingen av privata tjänster har i Norra Mellansverige inte hängt med utvecklingstakten i riket. Sysselsättningsutvecklingen har varit god i regionala centra medan övriga områden haft en svagare utveckling. Undantag finns där turistnäringen har varit stark och troligen kommer utvecklingen inom turistnäringen ge en positiv sysselsättningsutveckling i flera av regionens glesbygdsområden.

Turistnäringen

Turistnäringen har stor betydelse för Norra Mellansverige. Statistik visar att näringen idag utgör en av huvudnäringarna såväl nationellt som internationellt. Den svenska turistnäringen beräknas omsätta strax under 200 miljarder kr år 2006 och sysselsätter 130 000 helårsarbetare. Värdet av exporten svarar för mer än personbilsexporten och antalet sysselsatta har ökat med 35 procent mellan 1995 och 2005⁷. Turismen ökar markant även i vår region. Dalarnas län är för övrigt Sveriges fjärde största län sett till antalet övernattningsplatser och Sälenområdet är det tredje största besöksmålet i landet och en av Europas största vinterdestinationer. Inom turistnäringen finns många kvinnor verksamma både som företagare och anställda.

För att möta ökade krav på höjd kvalitet samt upplevelser som skapar attraktionskraft och lockar besökare och konsumenter i alla olika ålderskategorier krävs ny kunskap och kvalitetsutveckling inom näringen. Det innebär att ökad

⁷ Verket för näringslivsutveckling (Nutek): Pressmeddelande 2006-06-20.

Samverkan mellan näringen, utbildning och forskning är en grundförutsättning för att klara omvandlingsprocessen och därigenom skapa nya jobb. Här kan utvecklingen av upplevelser förhöja värdet av attraktioner inom turistnäringen och därmed skapa förutsättningar för ökade intäkter och tillväxt. Med kunskapsstillskott och kulturell korsbefruktnings skapas viktiga förutsättningar för att tillvarata de utmaningar som näringen har, vilket ger nya jobb och ökad konkurrenskraft.

Turismens påverkan på miljön spelar stor roll och konflikter kan uppstå när exploateringen och resandet ökar. Utvecklingen av näringen måste ske i samspel med både miljöintressen och lokala intressen. En lokalt förankrad utveckling ger i regel bättre bärkraft och på sikt bättre förutsättningar för en långsiktigt hållbar miljö till glädje och nytta för bofasta och besökare.

Turistnäringen och dess aktörer har under en lång tid strävat efter att näringen ska ges utrymme och behandlas utifrån samma förutsättningar som övrigt näringsliv. I dag är turistnäringen en näring i tillväxt. Turistnäringen i Norra Mellansverige har en påtaglig potential som exportindustri. Detta kräver en offensiv affärsutveckling med en tydlig marknadsinriktning där kvalitet och lönsamhet är viktiga kompletterande mål till en uttalad volymtillväxt.

Vid sidan av de större kommersiella aktörerna inom turistnäringen kan offentliga aktörer medverka till att stärka lokala och regionala varumärken som ger identitet och skapar förutsättningar för produkt- och marknadsutveckling. Ytterligare en aspekt på turistnäringen är att nöjda gäster är presumtiva återvändare och på sikt kanske inflyttare. Turism som ”annonspelare” är ett effektivt sätt att nå framtida kommuninnevånare. Det innebär också att turistnäringen har stor betydelse för samhällsservicen i ett område. Den bidrar till att behålla service till den permanenta befolkningen på en ort. Som exempel kan nämnas bevarande av post- och bankservice, matvaruaffärer, bensinstationer och restauranger.

Miljöteknik och miljötjänster

Miljöteknik och miljötjänster är en ganska ung bransch som har goda utvecklingsmöjligheter i Norra Mellansverige. Exempel på verksamheter som förekommer i regionen är tillverkning av värmepumpar, solceller, delar till vindkraftverk m.m. De kommunala fjärrvärmebolagens återvinning av sopor och biogenererad energiproduktion för uppvärmning utvecklas alltmer. Överskottsenergi från stora industrianläggningar utnyttjas för fjärrvärme till bostäder. Miljöteknik och miljötjänster utvecklas även inom andra branscher bland annat transport- och byggsektorn.

Enligt SCB:s miljöräkenskaper fanns det 1 231 arbetsställen i regionen år 2003, som hade miljöverksamhet som sin huvudsakliga inriktning (primär miljösektor). Dessa arbetsställen omsatte 12,5 miljarder kr. Ytterligare 342 arbetsställen var enligt samma undersökning verksamma inom miljösektorn men hade det inte som huvudsaklig verksamhet (sekundär miljösektor). Cirka 4 200 personer var sysselsatta i den primära miljösektorn och ytterligare cirka 3 400 i den sekundära miljösektorn i Norra Mellansverige år 2002. Det betyder att omkring 2 procent av

de sysselsatta i regionen var verksamma i miljöinriktade verksamheter, vilket är ungefär samma andel sysselsatta i miljöinriktade verksamheter i riket.⁸

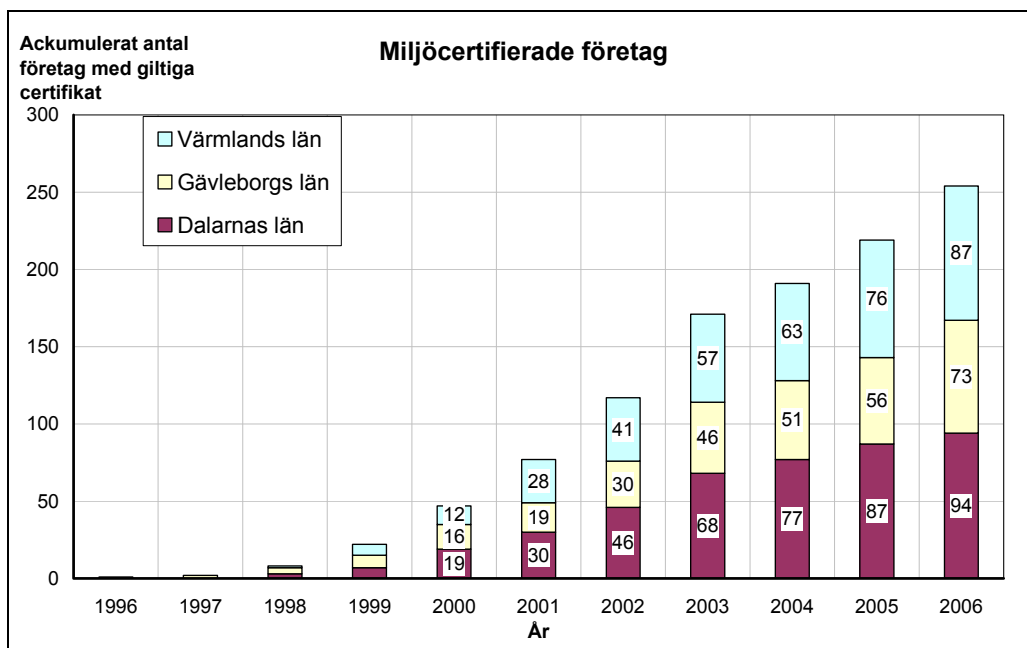
Miljöanpassade företag

För att den ekonomiska tillväxten ska vara hållbar måste även näringslivets verksamhet vara förenlig med en hållbar utveckling. Kunskaps- och metodutveckling, för att kunna integrera olika aspekter av hållbar utveckling exempelvis miljödriven tillväxt, är också av stor vikt för näringslivets förnyelse och den regionala utvecklingen. Tyvärr finns det inget riktigt bra mått på hur miljömässig och socialt hållbar produktionen av varor och tjänster är. Antalet företag som är certifierade enligt ISO 14001 och EMAS kan användas som ett grovt mått på graden av miljöanpassning av produktionen men båda miljöledningssystem innehåller inga nivåkrav. Däremot ställer de krav på att företagen dokumenterar sitt miljöarbete och ständigt förbättrar det. Även av konkurrensskäl är det viktigt att svenska företag ligger bra till när det gäller miljöcertifiering.

I Norra Mellansverige är det ett fåtal företag som är certifierade enligt EMAS. Däremot har antalet företag som har certifierats enligt ISO 14001 ökat mycket snabbt. I september 2006 så var minst 263 företag miljöcertifierade i Norra Mellansverige. Totalt sett är det dock en förhållandevis låg andel av företagen som är miljöcertifierade.⁹

⁸ Källa: Sveriges miljöföretag 2003. Statistiska Centralbyrån Rapport 2005:2. Definitionen av miljöföretag är framtagen av EU och lyder: *Industrin för miljövaror och tjänster består av aktiviteter som producerar varor och tjänster som mäter, förebygger, begränsar, minimerar eller återställer miljöförstöring till vatten, luft och jord samt även problem som är relaterade till avfall, buller och ekosystem. Detta innefattar även renare teknologier samt varor och tjänster som minskar miljörisker eller minimerar utsläpp och resursanvändning.*

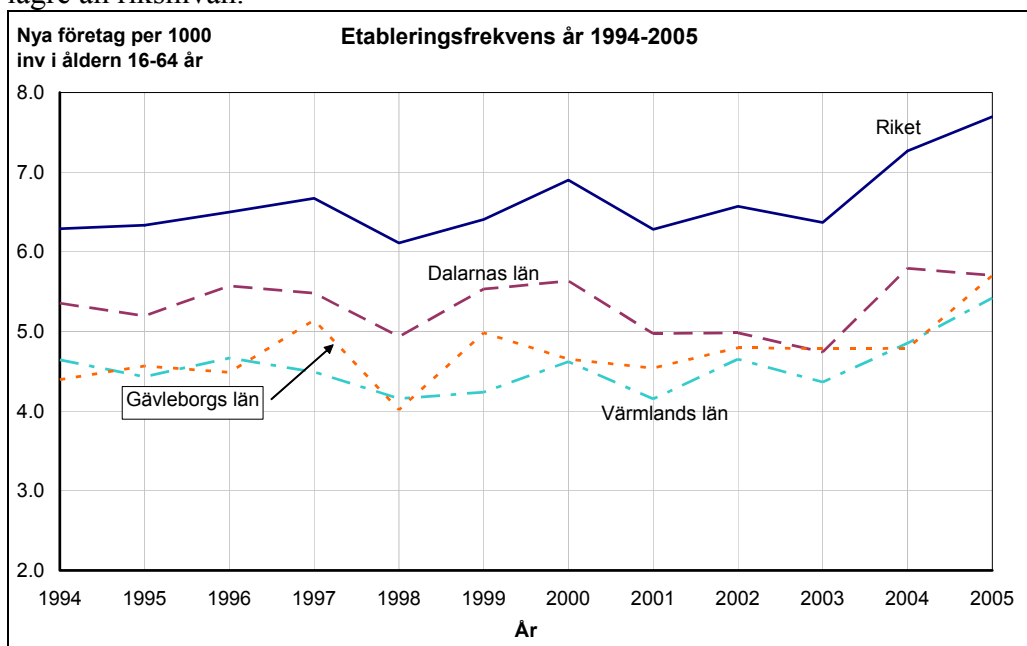
⁹ Källa: Nutek och databasen www.certifiera.nu. Uppgifterna är från oktober 2006. Uppgifter saknades från några certifieringsföretag varför det verkliga antalet certifierade företag kan vara något högre.

2.3.3 Nyföretagande

I regionens tre RTP-program framhålls betydelsen av att öka nyföretagandet. En breddad branschstruktur och en förnyelse i företagen ses som viktiga komponenter för att förbättra tillväxt och sysselsättning i regionen.

Statistiken visar att nyföretagandet ligger på en lägre nivå i Norra Mellansverige än i övriga riket.¹⁰ Över tiden är det små förändringar i etableringsfrekvensen. De senaste åren har det skett en ökning av nyföretagandet vilket sammanhänger med en förbättrad konjunktur för tjänster och framför allt för byggsektorn. Av nyföretagandet i regionen är 80 procent inom tjänstebranschen, vilket är något lägre än riksnivån.

¹⁰ Källa: Institutet för tillväxtpolitiska studier

Av nyföretagarna är cirka en tredjedel kvinnor, vilket överensstämmer ganska väl med den befintliga fördelningen av kvinnor respektive män som är företagare. I övrigt kan man notera om nyföretagarna i Norra Mellansverige att de har en högre utbildningsnivå än arbetskraften i stort, samt att det flesta är enmansföretag och sysselsätter i genomsnitt 1,5 personer per företag. Unga företagare under 30 år utgör 21 procent av nyföretagarna. Personer med utländsk härkomst har i regionen 20-30 procent högre etableringsfrekvens än inrikes födda personer.

2.3.4 Kapitalförsörjning

Tillgången på externt kapital i landet är i grunden god. Detta konstaterar Nutek i en rapport om småföretagens kapitalförsörjning.¹¹ Undersökningen avsåg företag med färre än 50 anställda. Företagen bedömer själva att deras möjligheter att beviljas lån och krediter som goda och Nutek konstaterar att 90 procent av företagens ansökningar beviljas. Men man konstaterar också att det finns grupper som har svårigheter att attrahera externt kapital. Det handlar om grupperna nya företag, företag med låg omsättning, soloföretagare samt företagare födda utomlands. Undersökningen konstaterar att det är sämre kreditmöjligheter för kvinnor men också att det i hög grad kan förklaras av att de branscher man är verksam i har svårare att få kredit, något som i sin tur kan förklaras av traditionella normer och strukturer.

Andra företag som kan ha problem med att attrahera externt kapital är växande företag. Dessa företag anser själva att de har sämre möjligheter att erhålla lån och krediter, mycket beroende på den nya förmånsrättslagen. Nuteks analyser tyder dock på att växande företag beviljas lån kanske t.o.m. i lite större utsträckning än övriga småföretag. Undantaget är företagsledare födda utomlands, handelsföretag och gruppen unga företagsledare (18-30 år). Företag belägna i stödområdet anser att de har sämre möjligheter till lån och krediter, detta trots att de har tillgång till regionala företagsstöd vilket andra företag inte har. Men om man ser till beviljade ansökningar så är det enligt Nuteks undersökning ingen skillnad mellan företag i stödområdet och övriga företag.

I nuläget finns offentligt riskvilligt kapital att tillgå via Almi Företagspartner AB, som har tre kontor i regionen, IUC, ägarnätverk samt länsstyrelsernas ramprogram för företagsstöd och Nuteks stödverksamhet. De senare har i viss utsträckning utökats med såddfinansiering för att stödja produktinnovationer och företag i tidiga skeden. Bankernas ökade centralisering har minskat närheten och kan i viss utsträckning ha påverkat riskvilligheten i deras utlåning. Vissa insatser har gjorts under föregående strukturfondsperiod för att etablera riskkapitalbolag i regionen de s.k. partnerskapsfonderna inom Mål 2 Västra och Mål 1 Södra skogslänsregionen. I regionen har det även bildats kreditgarantiföreningar.

I olika sammanhang har det framkommit behov av framtida insatser för att tillförsäkra regionens företag en god kapitalförsörjning.

2.3.5 Kompetensförsörjning

¹¹ Källa: Verket för näringslivsutveckling (Nutek). Kapital försörjning i småföretag. R2006:05. Undersökningen avser företag med färre än 50 anställda.

En kontinuerlig kompetensförsörjning som svarar mot näringslivets behov är avgörande för regionens konkurrenskraft i en omvärld som ställer allt högre kunskapskrav. Det finns idag en betydande matchningsproblematik i regionen. Näringslivet har svårigheter att finna arbetskraft i en tillräcklig omfattning som svarar mot näringslivets kompetensbehov¹². Vidare finns en uppenbar risk att denna kompetensbrist ökar i framtiden¹³. Näringslivets kompetens-behov förändras i en allt snabbare takt utifrån de förändrade konkurrensförhållanden som internationaliseringen för med sig. Inte minst i form av teknisk utveckling. En ökad närings-livsdynamik, nya företag, innebär stora utmaningar för regionen beträffande kompetens-försörjning. Samtidigt finns det ett kontinuerligt behov av kompetensutveckling av de anställda i befintliga företag.

Ett väsentligt bidrag till lösning av regionens matchningsproblematik är en utvecklad strategisk samverkan mellan näringsliv och övriga regionala aktörer som syftar till att stärka regionens system och strukturer för kompetensförsörjning. Ett strategiskt samarbete mellan näringsliv, utbildningsanordnare och övriga regionala aktörer kan bidra till att matchningen mellan näringslivets kompetensbehov och utbildningsutbudet inom såväl kvalificerad yrkesutbildning som universitets- och högskoleutbildning kontinuerligt förbättras.

2.4 Tillgänglighet

2.4.1 Tillgänglighet och infrastruktur

För Norra Mellansverige ger närmandet till Mälardalenregionen, inräknande Västerås och Örebro, en särskild möjlighet, eftersom Mälardalenregionen är Norra Mellansveriges närmaste stora marknad och ett tätbefolkat starkt tillväxtområde i landet. I de västra delarna av regionen utgör Oslo- och Göteborgsregionen en betydande marknad. Denna närhet påverkar redan idag regionens utveckling, och kommer sannolikt att göra det än starkare under den kommande strukturfondsperioden. På samma sätt kan regionens utveckling påverkas i positiv riktning genom det närmande som i allt högre grad sker mot Göteborg och västra Sverige. I den nordöstra delen av regionen sker vidare en orientering mot Sundsvallsregionen.

Ett fortsatt arbete med att utveckla tillväxtkorridorerna mot Stockholm, Östra Mellansverige, Västsverige och Mellersta Norrland, vilket inbegriper både person- och godstrafik på väg och järnväg, är en framgångsfaktor av särskild dignitet för att Norra Mellansverige skall kunna förverkliga framtida tillväxt, inflyttning och etablering av nya verksamheter. Vidare finns möjlighet att utveckla stråken i norr efter Södra Norrlandskusten mot Sundsvallsregionen och i nordvästlig riktning mot Östersundsregionen.

Samarbetet mellan berörda län och kommuner i Sverige och Norge för de östvästliga vägförbindelserna, Gävle - Falun/Borlänge - Oslo och Stockholm - Karlstad - Oslo, öppnar för en utvecklad samverkan med Osloregionen och de

¹² Det gäller inte minst bland små och medelstora företag. Kompetensbehovet uttrycks i en vidare mening än bara formell utbildningsnivå.

¹³ Regional utveckling – utsikter till 2020, Bilaga 3 till LU 2003/04 – SOU 2004:34

norska grannlänen. Dessa båda tillväxtkorridorer mot Norge torde även kunna skapa förutsättningar för ett utvecklat samarbete med regioner på andra sidan Östersjön.

Hamnarna i regionen utgör en del av infrastrukturen som behöver tas tillvara för att möta krav på effektiva och miljöanpassade godstransporter och möjligheter till kopplingar till andra transportslag på ett smidigt sätt. Gävle hamn i synnerhet, men även ostkusthamnarna i södra Norrland och inlandshamnarna i norra Vänern, är därför strategiskt viktiga för hela regionen och dess näringsliv.

För att Norra Mellansverige skall kunna vara en aktör på en internationell spelplan är det nödvändigt med snabba tåg- och flygförbindelser, inte bara med Stockholm, utan direkt med Europa.

Det krävs en effektiv samordning av infrastruktur- och trafikeringsåtgärder så att den regionala och interregionala kollektivtrafiken kan bidra till regionförstoring med mera sammansmälta arbetsmarknadsregioner inom Norra Mellansverige. Men också binda samman Norra Mellansverige med andra regioner. För att förbättra, miljöanpassa och effektivisera transportsystemen är det viktigt att se till att de olika skilda transportslagen bättre samspelar med varandra och bildar integrerade transportkedjor. Här kan utvecklingen av informationstekniken få en betydande roll för en tillgängligare och mer effektiv gods- och persontrafik.

Transportlösningar, som kan möta det alltmer kunskapsinriktade samhällets logistiska krav på godstransporter och krav på utvecklade persontransporter över större geografiska områden, bör särskilt främjas. En sådan lösning är en utbyggd regional och interregional tågtrafik.

I arbetet för hållbara transporter behövs en fortsatt och utvecklad samverkan mellan näringsliv och myndigheter, ett större helhetsperspektiv och ökad kunskap. Effektiviseringsmöjligheter finns som sparar både miljö och ekonomi.

Lika viktigt, som att ta hänsyn till resandets miljöaspekter, är att beakta olika gruppers tillgänglighet till kommunikationssystemen och konsekvenser av regionförstörande åtgärder för dessa. De skilda förutsättningar som finns för kvinnor och män i arbetslivet och vardagslivet påverkar det rådande resmönstret och attityder kring kommunikation. På motsvarande sätt bör även skillnader mellan andra medborgargruppers behov av fysisk- och virtuell kommunikation i förhållande till lokala- och regionala arbetsmarknader uppmärksammas.

2.4.2 Informations- och kommunikationsteknik

I förutsättningarna för att skapa ökad konkurrenskraft finns utnyttjandet av informations- och kommunikationsteknik (IT). Globalt sett är IT-mognaden hög i Sverige med utbredd IT-användning. Utbyggnaden av infrastrukturnät har gått fort. Sverige har idag en stark konkurrenssituation beträffande tillgång till IT med hög överföringskapacitet. Till stor del förklaras detta av att Sverige tidigt införde ekonomiskt stöd för att stimulera utbyggnaden av bredbandsinfrastruktur.

Bra kommunikationer underlättar och ökar utbytet mellan regionens alla delar och med omvärlden. I arbetet för ett växande Norra Mellansverige kommer informationstekniken som kommunikationsmedel att spela en allt mer central roll.

IT underlättar i högsta grad för människor och företag att verka i regionen och ta del av offentliga och privata tjänster samt i övrigt delta i samhället och samtidigt kommunicera, göra affärer med världen. Det förutsätter ett utvecklat informationssamhälle med kompetenta beställare och användare av IT. Användning och utveckling av produkter och innehållsbaserade tjänster kräver i sin tur en effektiv och säker IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet i alla delar av regionen. Tillgången till IT-infrastruktur kommer att vara en lika viktig omständighet för utveckling och tillväxt som tillgång till vägar, järnvägar etc. Detta gäller i synnerhet för en region som Norra Mellansverige med sin kulturgeografi och långa avstånd. Regionen måste därför sikta mot ett informationssamhälle där IT utnyttjas med samma självklarhet som dagens nyttjande av fysisk infrastruktur för kommunikationer och utbyte av information samt kunskap.

En kraftfull utbyggnad av bredband har skett i Norra Mellansverige under de senaste åren. Täckningsgraden i regionens kommuner överstiger 70 procent och i flertalet kommuner i Dalarnas och Gävleborgs län överstiger täckningsgraden till och med 90 procent¹⁴. För programperioden bör en översyn av befintligt bredbandsnät göras för att se över om kapaciteten och kvaliteten är tillräcklig för kommande behov. Flertalet tätorter i regionen har två eller fler områdesnät. Endast ett trettiotal har enbart ett områdesnät. En tätort saknar både områdes- och ortssammanbindande nät.

Om IT används på rätt sätt och med drivkraft kommer regionens företag att kunna effektiviseras och skapa nya marknader. Näringslivet och samhället måste därför samverka för att stimulera och skapa förutsättningar för att en önskad utveckling ska kunna uppnås. Kunskapsuppbyggnaden måste intensifieras och omvärldsbevakningen förbättras. Genom att bidra med stöd för produktutveckling, med väl integrerad informations- och kommunikationsteknik, finns stora möjligheter i regionen till en positiv produktivitet utveckling inom tjänstesektorn.

2.5 Horisontella kriterier: Miljö, jämställdhet och integration

Förutsättningar och drivkrafter för hållbar tillväxt

Utgångspunkten i programmet för Norra Mellansverige skall vara en hållbar tillväxt dvs. att de insatser som görs för att långsiktigt stärka regionens ekonomiska utveckling också skall öka förutsättningarna för att uppnå målet om en hållbar utveckling.

Hållbar utveckling handlar om en helhetssyn. Utgångspunkten är tre dimensioner, den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Dessa tre är ömsesidigt beroende av varandra och bör samspela i rätt riktning för att utvecklingen skall ses som hållbar. De resurser som regionen har att tillgå bör nyttjas på ett sådant sätt att det inte äventyrar kommande generationers möjligheter att bo och verka här. Hänsynstagandet till de olika dimensionerna kan leda till målkonflikter men också till positiva synergieffekter. Utmaningen med hållbarhetsarbetet ligger i hur man rent praktiskt går till väga med att integrera en helhetssyn i det pågående arbetet.

¹⁴ Täckningsgraden uttrycks i procentuell andel av hushåll med möjlighet till bredbandsanslutning.

Det är framför allt en kunskapsfråga men det handlar också om att vilja förändra rådande strukturer i samhället.

Följande tre horisontella perspektiv som bidrar till hållbar utveckling skall integreras i genomförandet av programmet; *miljö, jämställdhet, integration och mångfald*.

De horisontella perspektiven skall i programmet ses som viktiga drivkrafter för regionens ekonomiska utveckling. En ökad integration, ökad jämställdhet och en god miljö är en förutsättning för att öka vår konkurrenskraft både nu och på längre sikt. Norra Mellansverige har många goda förutsättningar men står också inför ett antal strukturella utmaningar.

Ett bättre tillvaratagande av den kunskap och erfarenhet som finns hos regionens invandrare kan ge näringslivet positiva impulser till förnyelse och en tillgång till nya marknader. Detta förutsätter att våra invandrare ges bättre möjligheter till att komma in på arbetsmarknaden.

SCB tar varje år fram ett jämställdhetsindex som, utifrån ett antal variabler baserat på de jämställdhetspolitiska målen, visar hur jämställda Sveriges län och kommuner är. När det gäller Norra Mellansverige befinner sig regionen på den nedre halvan av indexet. Särskilt påtagligt är detta om man tittar på hur arbetsmarknaden ser ut. Där visar index att Norra Mellansverige har en mer könssegregerad arbetsmarknad än någon annan region i landet. För regionens framtida utveckling, förmåga att attrahera arbetskraft och förhindra utflyttning, är det av stor vikt att denna struktur bryts. Utvecklingsprojekt som syftar till detta bör därför prioriteras.

På miljöområdet ger det regionala miljömålsarbetet en viktig styrning med mål, uppföljning och åtgärder. Länens miljömål är Sveriges miljömål regionalt nedbrutna.

Regionen med, tung basindustri, är starkt beroende av en trygg energiförsörjning. Utvecklingen av olika energieffektiviserande tekniker och produkter samt tillvaratagandet av våra inhemska bioenergitillgångar blir särskilt viktiga för att bibehålla konkurrenskraften i näringslivet.

2.6 Erfarenheter av tidigare strukturfondsprogram samt erfarenheter från de Regionala Tillväxtprogrammen

Strukturfondsarbetet, som startade i Sverige i mitten av 1990-talet, har delvis förändrat och omstrukturerat arbetet med den nationella regionalpolitiken. Parallellt startade arbetet med att arbeta fram regionala tillväxtprogram. Programmet Norra Mellansverige bygger på erfarenheter från två tidigare programperioder, 1995-1999 samt 2000-2006, och från programmen Mål 2 Bergslagen, Mål 5 b Västra, Mål 5 b Norra, Mål 6 samt Mål 2 Västra, Mål 2 Norra, Mål 2 Öarna, Mål 1 Södra Skogslänsregionen, Innovativa åtgärder och ett antal Interreg-program.

Erfarenheter från strukturfonderna 2000-2006

Ett framtida program med tydligare inriktning på innovationssystem och kluster

En studie, Regionala förutsättningar för innovation, har genomförts av EuroFutures AB på uppdrag av Övervakningskommittéerna för Mål 1 och Mål 2. Studiens syfte var att belysa i vilken omfattning och på vilket sätt medel från EU:s strukturfonder används för att stärka samverkansformer och genomföra konkreta insatser för att främja kluster och innovationssystem. Studien visar att de insatser som genomförts för att främja innovationssystem och kluster i många fall har haft en begränsad kommersiell effekt. Insatser för ökad kommersialisering av resultat behöver betonas i framtida program och satsningar. EuroFutures AB har även gjort en uppskattning att ca 10 % av programmets budget används till kluster och innovationsprojekt. En siffra som enligt EuroFutures AB borde vara betydligt större i framtiden. En slutsats är därför att under programperioden 2007-2013 bör en större andel av programmets medel inriktas på kluster, innovationer, teknikutveckling, FoU samt kommersialisering av forskningsresultat, produkter och tjänster.

Principbeslut

Det har varit viktigt med tydliga principbeslut under programperiodens gång för att bygga upp en gemensam strategi, prioritera vilka insatser som ska erhålla stöd samt att påvisa programmets inriktning. Strukturfondsdelegationen har under programperioden fattat ett antal principbeslut. Dessa principbeslut har underlättat programgenomförandet genom dels en tydlig inriktning på insatser som kan få stöd och dels genom att förtydliga vilka möjligheter programmet ger till projektsökande.

Årsvis budget

Även om programmet har tydliga prioriteringar med avsikt att slussa projektmedlen till de projekt som ger störst effekt på den regionala konkurrenskraften, kvarstår det faktum att medelstillgången är störst under det första programåret. Samtidigt är det trots allt mindre sannolikt att alla de bästa projektidéerna dyker upp det första året. En positiv erfarenhet från bland annat Mål 2 Norra och Mål 2 Västra var att man tidigt beslutade om årsvisa budgetar för att sprida insatserna över tiden, och samtidigt bidra till en hårdare prioritering. Om beslutsutrymme saknas för år ett måste ansökningarna för detta år avslås även om beslutsutrymme finns för år två. Detta ger en hårdare konkurrens om projektmedlen, vilket bör bidra till att pressa upp kvaliteten på ansökningarna.

Programuppbyggnad – Insatsområden och åtgärder

Mål 2 Västra har från början haft tre insatsområden och fyra åtgärder och inte upplevt behov av ytterligare sammanslagningar. Mål 2 Norra har haft tre insatsområden; Näringslivsutveckling, Kunskapsdriven utveckling samt Tekniskt stöd. De båda insatsområdena bestod ursprungligen av fem åtgärder, men senare under programgenomförandet slogs två av dessa åtgärder samman och programmet har därefter haft endast fyra åtgärder. Strategin med få insatsområden och åtgärder har visat sig vara bra för att få ett smidigt programgenomförande. Detta till skillnad från det tröga och komplicerade programgenomförande som fanns under programperioden 1995-1999 då både programmen för Mål 2 Bergslagen och Mål 5b Gävle-Dala hade många insatsområden och åtgärder. Slutsatsen är att

programmet för perioden 2007-2013 bör byggas med få insatsområden för att få ett smidigt programgenomförande. Flexibilitet måste finnas under programgenomförandet.

Långsiktighet

I genomförandet har positionerna flyttats framåt vilket skapat ett ökat intresse inom partnerskapet att arbeta med större och långsiktigare projekt. Vissa satsningar behöver få lång tid på sig att utvecklas. Uppbyggnad av ex. innovationssystem och kluster är ett komplicerat och tidkrävande arbete med en stor mängd aktörer involverade. Att enbart arbeta med finansiering av två- eller treåriga projekt är i detta sammanhang ett för kort perspektiv på långsiktig utveckling. En annan svårighet har varit att knyta upp finansiärerna i långsiktiga utvecklingsprojekt. Ofta har tre år varit den norm många organisationer arbetar efter. Man bör därför överväga att i vissa fall arbeta med beslut om längre projektperioder för att skapa stabilitet och långsiktighet i projektgenomförandet.

Prioritera regionala och programöverskridande satsningar

Generellt kan det konstateras att projekten främst varit framgångsrika att engagera aktörer lokalt och regionalt. Projektens geografiska omfattning avgränsas i de flesta fall till en eller ett fåtal till varandra angränsande kommuner. Territoriella dimensioner får dock ett allt tydligare fokus i tillväxtfrågor. I den nationella strategin betonas särskilt betydelsen och behovet av att utveckla och vidareutveckla funktionella samarbeten mellan län och regioner i Sverige.

Satsningar på kunskapsutbyggnad och infrastruktur har varit viktigt

IM-gruppen i Uppsala, som ansvarat för den externa halvtidsutvärderingen av programmet, menar att programmets inriktning och starka betoning på näringslivsutveckling för att skapa nya arbetstillfällen och nya företag har varit relevant. Mål 2 programmets finansiering av flera kraftfulla kunskaps- och infrastruktursatsningar, både mjuka och hårda, har varit av stor vikt för regionens och företagandets utveckling. Exempel på sådana satsningar är:

- Kraftfull uppbyggnad av bredband i områdets glesbefolkade delar
- Satsningar på rörlighet i form av kollektiva transportsystem
- Investeringar och utveckling av lärcentra för att möjliggöra distansutbildning och en högre utbildningsnivå i området
- Satsningar på teknikutvecklingsprojekt för att möjliggöra bildandet och utveckling av kluster inom nya teknikområdet, exempelvis fiberoptik, LCD-teknik, förpackningsindustri och GIS.

I stort har det handlat om att skapa nya ekonomiska möjligheter för området, öka konkurrenskraften, höja kunskapsnivån och stimulera den långsiktiga tekniska utvecklingen.

De betydande belopp som investerats är viktiga för att målområdet ska vara konkurrenskraftigt och kunna erbjuda företag goda förutsättningar att utvecklas och verka i regionen. Även om det kan vara svårt att se tydliga effekter direkt i form av arbetstillfällen och nya företag är bedömningen att satsningarna har varit viktiga för att bygga upp en grundläggande plattform, kunskapsmässig och/eller

infrastrukturell, som både på kort och på lång sikt skapar nya ekonomiska affärsmöjligheter.

Bättre indikatorer behövs för uppföljningar och utvärderingar

Den övergripande målsättningen beträffande nya arbetstillfällen och nya företag har uppfyllts för programperioden 2000-2006. Däremot har det saknats ett tillförlitligt system att koppla samman regionens utveckling med de resultat som strukturfondsprogrammen påvisar. Bättre indikatorer behöver framarbetas samt tydligare definitioner för indikatorerna. Det kommer att underlätta uppföljningar och utvärderingar. Inför strukturfondsperioden 2007-2013 bör därför ett metodiskt utvecklingsarbete genomföras både på nationell och regional nivå för att skapa ett bättre och mer tillförlitligt system för att mäta, redovisa och följa upp indikatorer. Det arbetet bör helt klart utgå från ett nationellt perspektiv och vara nära sammankopplat med hur man mäter resultat från de regionala tillväxtprogrammen (vilka idag har samma svagheter som strukturfondsprogrammen avseende indikatorer). Tydliga och gemensamma definitioner måste finnas för alla strukturfondsprogram så utvecklingen i olika regioner kan jämföras. För programperioden 2000-2006 definierades exempelvis ett nytt arbetstillfälle olika mellan Mål 1 (ett nytt arbetstillfälle motsvarar en helårsarbetskraft) och Mål 2 programmen (ett nytt arbetstillfälle motsvaras av en halvårsarbetskraft).

Horisontella mål

Halvtidsutvärderingarna för samtliga Mål 2 program under perioden 2000 till 2006 påpekade att de horisontella målen (miljö, jämställdhet och integration) var alltför svagt integrerade i programgenomförandet¹⁵. Det innebar att ett förbättringsarbete startade på flera håll, både regionalt och nationellt.

Erfarenheter från Regionala tillväxtprogram (RTP) i Norra Mellansverige

Av RTP erfarenheterna i Norra Mellansverige kan följande konstateras:

- De utvärderingar som har gjorts, bl.a. av Nutek, visar entydigt att programarbetet har bidragit till bättre samverkan och större samsyn mellan parterna i partnerskapet. Tillväxtprogrammen har legitimitet, men mer på pappret än i genomförandet. Processen fungerar bra men det är svårt att gå från samsyn till samhandling. Där behövs det mer utvecklade metoder. Hur blir näringslivet mer involverat t ex? Eller hur får man förståelse för att det man gör gagnar regionen även om det inte gagnar den egna kommunen?
- Tydligare mål och bättre, helst färre indikatorer. Kunskap om detta och bättre metoder för uppföljning.
- Lärandet - bättre metoder för att utveckla ett lärande system genom att ta tillvara på erfarenheterna från de olika projekten. Det kan byggas in som krav i ansökningsförfarandet vilket också gäller också för programarbetet i stort som bör utvärderas med jämna mellanrum.
- Långsiktigheten är viktig. Det är svårt att nå effekt och resultat på insatser på tre år. Möjlighet att göra satsningar för en längre tid borde finnas.

¹⁵ Nutek (2004) *EU:s strukturfonder – ett verktyg för regional utveckling. Erfarenheter i halvtid, Infonr 039-2004.*

- Ett tydligare, mera proaktivt och effektivare genomförandearbete krävs. Förbättringar behövs på att bli bättre på att informera om vad som händer, delvis som ett resultat av programarbetet. Det är viktigt för att skapa långsiktig legitimitet för arbetet.
- Ökad kunskap och kompetens i metoder och om verktyg för lokalt och regionalt utvecklingsarbete behövs
- Samverkan och samordning i projekt och utvecklingsinsatser behöver starta på ett mycket tidigare stadium än i dag. Enkla former för att stödja förstudier och projektutveckling kan vara en väg att gå.
- Ett mer långsiktigt hållbart sätt att bedriva och planera företagsutvecklingsprojekt i verksamheter som lever längre än enskilda projekt. Idéer om att försöka bygga nya projekt runt några ”stabila” noder som ett sätt att öka överlevnadsgraden i nya och angelägna initiativ.
- Aktiviteter för att identifiera upplevda behov och problem hos regionens företag behöver förstärkas.

2.7 SWOT-analys

<p>Styrkor</p>	<p>Betydande industrikunnande och starka multinationella exportföretag</p> <p>Spetskompetens inom flera klusterområden</p> <p>Starka högskolor och universitet med växande forskningskompetens</p> <p>Värdefulla natur- och kulturmiljöer har hög attraktionskraft för turistnäring</p> <p>Arbetskraft med högt yrkeskunnande</p> <p>Bra geografiskt läge med närhet till tillväxtområden i Stockholm, Göteborg, Oslo och Sundsvall</p>	<p>Svagheter</p>	<p>Vikande befolkningsutveckling minskar skatteunderlaget och underlaget för service och tjänster i delar av regionen</p> <p>Gles befolkningsstruktur och långa avstånd ger skalnackdelar och höga transportkostnader</p> <p>Högt energiberöende</p> <p>Många små arbetsmarknader med smal branschbredd och stort beroende av offentlig sektor</p> <p>Bristande samverkan mellan mindre företag och högskolor/universitet</p> <p>Låg sysselsättningsgrad för kvinnor och ungdomar</p> <p>Manlig näringslivsstruktur och svag integration av utomnordiska invandrare</p>
<p>Möjligheter</p>	<p>Utveckling av infrastruktur, transporter och IT ökar den funktionella samverkan</p> <p>Förbättrade kommunikationer minskar avstånden mot omvärlden</p> <p>Ökad integration ger positiva impulser och förbättrar kontakterna med omvärlden</p> <p>Utveckling av nya produkter, ny</p>	<p>Hot</p>	<p>Framtida brist på arbetskraft, eller företagare/entreprenörer.</p> <p>Ökat konkurrenstryck leder till nedläggning och utflyttning av företag</p> <p>Stigande elkostnader slår hårt mot basnäringar och försämrar rörligheten</p>

<p>teknik och nya marknader genom ökad internationalisering och ökat miljökunskande</p> <p>Ökande intresse för företagande/entreprenörskap</p> <p>Ökat samarbete mellan företag och forskningsinstitutioner</p> <p>Potential till utökade järnvägs- och sjötransporter</p> <p>Utveckling av förnyelsebar energi skapar sysselsättning och gör regionen mer hållbar</p>		
--	--	--

3 Strategisk inriktning

3.1 Val av insatsområden, koppling till den nationella strategin, RTP och RUP

Tidigare redovisad program- och SWOT-analys visar på vilka insatser som behöver förstärks och utvecklas i regionen. I denna betonas förnyelse och utveckling av näringslivet, entreprenörskap, internationalisering och en utvecklad samverkan mellan FoU, näringsliv och samhälle. Tjänstesektorn i regionen har en stor potential att utvecklas, ett tydligt exempel är turistnäringen. En grundläggande förutsättning för näringslivsutveckling är att tillgänglighet och infrastruktur utvecklas med hjälp av ny teknik, samverkande transportsystem och en väl utbyggd IT-infrastruktur med hög kapacitet. Mot bakgrund av programanalysen, samt övriga strategier och program (europeiska, nationella och regionala) som Norra Mellansverige ska förhålla sig till, har två tydliga insatsområden identifierats:

1. Näringslivsutveckling

2. Tillgänglighet

Insatsområdena har en direkt och tydlig koppling till Lissabonagendan, skrivningarna i den nationella strategin samt kopplingar till de tre länens RTP-program. I Dalarna finns därutöver också ett Regionalt utvecklingsprogram (RUP) vars inriktning i relevanta delar överensstämmer med strukturfondsprogrammet.¹⁶ Erfarenheter från tidigare strukturfondsprogram har även påverkat valet av insatsområden, dels innehållsmässigt genom en tydligare tillväxtfokusering och dels med erfarenheten att ett strukturfondsprogram bör ha få insatsområden för att få ett smidigt programgenomförande. Insatsområdena stämmer även väl överens

¹⁶ Dalarnas regionala utvecklingsprogram, Dalastrategin, som gäller från den 26 april 2006, beskriver inriktningen av det långsiktiga arbetet med Dalarnas utveckling. Här anges fem (5) vägval för att möta de stora utmaningar som Dalarna står inför. Vägvalen Det bärkraftiga Dalarna som betonar betydelsen av näringslivets förändrings- och konkurrensförmåga och Det gränslösa Dalarna som betonar betydelsen av att leva och verka i ett vardagligt utbyte med en allt större omvärld, är en direkt innehållsmässig motsvarighet till de båda insatsområdena Näringslivsutveckling och Tillgänglighet i föreliggande strukturfondsprogram.

med de slutsatser som framkommit i utvärderingarna av strukturfondsprogrammen. De båda insatsområdena är starkt tillväxtfokuserade och mer koncentrerade jämfört med tidigare strukturfondsprogram. Programmets starka tillväxtfokusering innebär att minst 75 procent av strukturfondsmedlen har öronmärkts till insatser som bidrar till att målet för att Lissabonstrategin uppfylls samt därmed även det Nationella reform programmet (NRP). I insatsområde 1 Näringslivsutveckling beräknas att nästan samtliga projekt kommer att följa Lissabonstrategins intentioner. De prioriteringar och riktlinjer som fastslogs i Sveriges NSRF - En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning ligger väl i linje med och bidrar till att uppfylla de målsättningar som den svenska regeringen lagt fast i Sveriges reviderade handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning 2006-2008 (NRP). Detta program kommer därmed att medverka till handlingsprogrammets genomförande inom områden som innovationsfrämjande, skapandet av ett konkurrenskraftigt företagsklimat, tillgänglighet m.m.

Den övergripande inriktningen för sammanhållningspolitiken anges av EU:s gemensamma tillväxtstrategi, också kallad Lissabonstrategi, med dess inriktning att främja hållbar tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning. Strategin anger ett brett urval av mål och politikiska medel som syftar till att göra Europeiska unionen mera dynamisk och konkurrenskraftig. Vid Europeiska rådets möte i Göteborg 2001 infördes en miljödimension i dessa mål. Den reviderade Lissabonstrategin pekar ut tre prioriterade områden för ökad tillväxt och sysselsättning inom Europeiska Unionen:

- Göra Europa till ett mer attraktivt område för investeringar och arbete
- Kunskap och innovationer för tillväxt
- Skapa fler och bättre jobb

Dessutom finns ett tredje insatsområde som avser programmets administrativa genomförande:

3. Tekniskt stöd.

3.2 Övergripande mål

Det övergripande målet för strukturfondsprogrammet Norra Mellansverige är:
”Att utveckla innovativa miljöer, främja ett dynamiskt näringsliv och att öka tillgängligheten för regionens näringsliv och invånare”

Det övergripande målet har kvantifierats i följande:

Att genom olika insatser för innovationer och kluster, FoU, kapitalförsörjning, branschförnyelse och förbättrad tillgänglighet medverka till att

- 3000 nya företag startas

som tillsammans med expansion i befintliga företag ska bidra till

- 6000 nya arbetstillfällen

Det finns även ett mål eller en *kontextindikator* som är kopplad till programmets övergripande och strategiska mål:

- *Ökad förvärvsfrekvens fördelat på kvinnor och män.* Från utgångsvärdet 77,9 % för män respektive 73,5 % för kvinnor år 2004 till 79 % för män och 75 % för kvinnor.

Förvärvsfrekvensen kommer att belysas genom statistikuppgifter och utvärderingar i samband med programmets halvtids- och slututvärdering.

I programmets analysdel framgår också BRP :s årliga utveckling och i jämförelse med alla Nuts II regioner i Europa vilket visar regionens svaga utveckling. Bruttoregionprodukten kan ses som en s k baseline och kommer att följas i programmets genomförande.

Programmets samtliga mål, både övergripande och för respektive insatsområde, samt samtliga indikatorer såväl de med kvantifierbara mål som de utan kvantifierade mål men som är viktiga för programmets genomförande framgår av bilaga 1a.

3.3 Rekommendationer och resultat från ITPS förhandsutvärdering samt miljökonsekvensbeskrivning

Förhandsutvärdering

För samtliga regionala strukturfondsprogram har Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) fått regeringens uppdrag att göra förhandsutvärderingar (s.k. ex ante utvärderingar). ITPS har kontinuerligt följt processen med framtagandet av programmet för Norra Mellansverige genom att delta i arbetsgruppsmöten och partnerskapsmöten samt haft konstruktiva förslag och synpunkter under arbetets gång.

Nedan följer ITPS summerande kommentarer och huvudsakliga rekommendationer:

Den analys som görs är väl genomförd och pekar ut områden som är regionens potential. Analysen, avslutas med de erfarenheter som tidigare program har dragit. Detta ger en tydlig riktning för hur programmet skall prioritera projektmedlen och tillsammans med SWOT:en ges en relativt god överblick av områdets möjligheter och utmaningar. Strategin har utformats mot bakgrund av tidigare halvtidsutvärderingar och här lyfts vikten av definitioner samt en satsning på tydliga och få insatsområden fram. Insatsområdena har prioriterats med hänvisning till de ramar som den nationella strategin lämnar, detta framgår såväl i inledning som i analys och strategi. I programmet finns ett tydligt tillväxtmål som ligger väl i linje med Lissabonstrategin. Den övergripande länken mellan analysen och programmets mål, via strategin till insatsområdena ger en relativt god helhetsbild av programmet.

ITPS huvudsakliga rekommendationer:

- *Analysen tillsammans med SWOT:en bör fokusera mer på en samlad bild av områdets utmaningar för att avslutas med några riktlinjer inför den strategi programmet sen väljer.*
- *Strategin bör tydligare lyfta fram de prioriteringar som görs och bli den pelare som programmets fortsatta inriktning bygger på.*
- *Både mål och delmål återfinns i programmet, varför frågan om såväl målkonflikter samt förmågan att optimera mot många mål är att ta hänsyn till. Detta är också av vikt inför fortsatt uppföljning och utvärdering.*
- *Målen på såväl programnivå som insatsområdesnivå skall vara såväl tydliga och möjligt att nå utifrån de resurser som finns i programmet som uppföljningsbara och kvantifierade. De specifika målen för insatsområdena skall vara nedbrutna utifrån det övergripande målet för programmet.*

Det nära samarbete, som skett mellan utvärderaren och programgruppen, har resulterat i en gemensam bild avseende problem och möjligheter, strategi och insatsområden. Sedan ITPS synpunkter, den 12 oktober 2006, delgavs Länsstyrelsen Gävleborg har huvuddelen av utvärderarens synpunkter beaktas i programskrivandet och i programmet.

I detalj har ITPS valt att strukturera sin utvärdering utifrån åtta övergripande frågeställningar som i huvudsak baseras på EU-kommissionens ”Working Paper On Ex Ante Evaluation”. De åtta frågeställningarna är följande:

1. Är programmets strategi relevant för att möta de utmaningar som programområdet möter?
ITPS konstaterar i bedömningen av programmet för Norra Mellansverige att: *”Varje insatsområde är mycket noggrant beskrivna och innehåller även motiveringar som i sin tur bryts ned på åtgärdsnivå. Program och strategi förefaller därför hänga samman.”*
I allt väsentligt har de justeringar och den omDispositionering som ITPS föreslagit genomförts.
2. Är strategin väldefinierad med tydliga mål och prioriteringar? Är det realistiskt att nå dessa mål utifrån tillgängliga resurser och prioriteringar?
Sammantaget konstaterar ITPS: *”Prioriteringarna kan sammantaget anses tydliga. Målen i sin helhet framträder för ITPS som realistiska mål. Det är viktigt att målen blir tydligare.”*
Förtydliganden och omarbetning av målen har gjorts efter ITPS synpunkter.
3. Är strategin i konsekvens med planer, program och initiativ på regional-, nationell- samt EU-nivå? Hur bidrar strategin till uppfyllandet av Lissabonmålen?
ITPS konstaterar: *”Programmet kan sammantaget anses vara väl kopplat till relevanta styr- och policydokument.”*
Förtydliganden har gjorts avseende kopplingen till RTP och RUP.

4. Är de valda målindikatorerna lämpliga och kan de fungera i framtida utvärderingar och avstämningar?

ITPS skriver: *"Förutom att vara lyhörda mot de rekommendationer som Nuteks indikatorgrupp presenterar och vara tydlig med definitioner kan det vara poängfyllt att programmet försäkras sig om att baselines från nuläget finns tillgängligt."*

I programmet har hänsyn tagits till rekommendationerna från Nuteks indikatorgrupp samt att för programmet relevanta baselines har tagits fram.

5. Vad blir det genomförda programmets påverkan på programområdet i kvantitativa mått?

ITPS bedömer att det är: *"Troligt att programmet uppnår de mål som är satta vad gäller antal företag och sysselsättning."*

6. Är genomförandestrukturen (implementeringsprocessen) lämplig för att målen ska kunna uppnås?

Avseende detta konstaterar ITPS att: *"Detta avsnitt skall, för alla åtta program, utformas av Näringsdepartementet och Nutek vid ett senare tillfälle och kan ej bedömas i nuvarande programversion."*

7. Hur har horisontella mål beaktats i programmets olika delar?

- a) Hållbar utveckling, Integration Jämställdhet

ITPS menar här att: *"De horisontella målen har en framskjuten placering men det finns genomgående behov av att precisera, addera och kvantifiera målen för att underlätta uppföljning."*

De horisontella målen har tydligare arbetats in i programmet efter IPPS förhandsbedömning.

8. Finns det en röd tråd i programdokumentet? Samband och kopplingar från analys till strategi och insatsområden.

ITPS konstaterar: *"Med smärre justeringar kan den redan befintliga röda tråden enbart bli tydligare."*

Efter ITPS påpekande har ytterligare insatser gjorts för att förtydliga den röda tråden.

Miljökonsekvensbeskrivning

Nytt för programperioden 2007-2013 är att varje program, enligt EU:s direktiv och nationell lagstiftning, skall miljöbedömas. Syftet med en sådan strategisk miljöbedömning är att integrera relevanta miljöaspekter i programmet så att en hållbar utveckling främjas. Ett steg i bedömningen är att utarbeta en konsekvensbeskrivning (MKB).

EuroFutures AB har fått i uppdrag att utarbeta en MKB för Norra Mellansverige. Uppdragsgivare är Verket för näringslivsutveckling (Nutek). Arbetet bygger dels på utkastet till strukturfondsprogram, dels på de regionala miljömyndigheternas beskrivning av relevanta miljöfrågor.

EuroFutures AB sammanfattande miljökonsekvensbeskrivning är följande:

Programmet kommer inte att leda till betydande negativ miljöpåverkan

EU:s regionalpolitik grundar sig på program som underlag för fördelning av medel till olika åtgärder och projekt. Program för 2007-2013 utvecklas bl.a. med stöd av en miljöbedömning, som redovisas i denna miljökonsekvensbeskrivning för programmet för regional konkurrenskraft och sysselsättning för region Norra Mellansverige.

Programmets målsättning är att *utveckla innovativa miljöer, främja ett dynamiskt näringsliv och att öka tillgängligheten för regionens näringsliv och invånare*. Programmet är indelat i två insatsområden, Näringslivsutveckling och Tillgänglighet.

Programmet innehåller inte närmare beskrivning av projekt, vilket är normalt eftersom sådana ansökningar kommer först i genomförandet. Det innebär att programmets konkreta verkningar inte kan förutses i detta skede. Urvalet av insatsområden kan dock peka på typiska verkningar, som kan utvärderas t.ex. i förhållande till regionens karakteristiska miljö, dess hot och mål.

Slutsatsen är att programmets genomförande inte kan antas leda till en betydande negativ miljöpåverkan. Det finns dock en risk för negativa miljökonsekvenser liksom en möjlighet till positiva. Slutsatsen är således beroende av hur miljöhänsyn fortsatt integreras i programmets fullföljande, huvudsakligen i prövningen av projekt.

Integration av miljöhänsyn i programmet

I de tre länen i regionen tillsammans återfinns regionala miljömål för alla de nationella miljö kvalitetsmålen. Med den inriktning programmet har, finns risker för betydande negativ påverkan i första hand inom:

- Turismens inverkan på natur, kultur och markanvändning, dels i form av slitage och exploateringstryck, dels genom transporter.
- Bioråvarornas betydelse för skogslandskapets mångfald samt landskapsbild.
- Vindkraftens och andra storskaliga anläggningars betydelse för landskapet.
- Regionförstoringens transporter kan med oljeberoende inriktning påverka klimatet och även ge lokala störningar.

Miljöproblem och miljövärden har uppmärksamrats löpande i programmet där det är relevant. Tillsammans med övriga horisontella mål skall miljöaspekter bedömas i utvärderingen av ansökningar om ekonomiskt stöd till utvecklingsprojekt. I riktlinjerna för genomföring av programmet framhävs att det skall utvecklas urvalskriterier för hanteringen av horisontella hänsyn, inklusive miljöhänsyn.

Åtgärder för uppföljning av eventuella miljökonsekvenser

Med slutsatsen att det inte är fråga om betydande negativ miljöpåverkan krävs inte uppföljning enligt reglerna om miljöbedömning. Uppföljning är dock en del av den hänsyn som miljöbalken kräver samt ett led i den styrning som beskrevs ovan.

Traditionellt har tillväxt lett till ökad negativ miljöpåverkan. Med konkreta urvalskriterier som tydligt beaktar de särskilda förhållandena i regionen – värdefulla, känsliga områden eller angelägna miljöhot – kan programmet dock styra mot hållbar utveckling.

Styrningen bygger på att även konkreta miljömål för programmet fortsatt utvecklas i genomförandet, liksom konkreta kriterier för urval av projekt och indikatorer som ger stöd för miljömässig utvärdering. Frågan om miljöintegration och beaktande av risker och möjligheter är ett ansvar för genomförandeorganisationen. I programmet står att det skall utvecklas rutiner för projektuppföljning som tar hänsyn till horisontella mål.

Samråd med berörda organisationer och myndigheter

Samråd kring behovsbedömning och avgränsning för miljöbedömning skedde 29 september – 6 oktober 2006. Inbjudan gick ut till alla kommuner, regionförbund och länsstyrelser inom programområdet. Svarade gjorde Länsstyrelsen Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Värmlands län och Region Värmland samt Mora, Sandvikens och Hofors kommuner.

Det offentliga samrådet om MKB inleddes den 6 november. Förslag till program och MKB offentliggjordes genom annons i de tre länens större tidningar - Gävleborg: Gefle Dagblad, Arbetarbladet och Ljusnan, Dalarna: Falu Kuriren och Dala-Demokraten. Värmland: Nya Wermlands-Tidningen och Värmlands folkblad. Förslag till program och MKB fanns dessutom tillgängliga hos Länsstyrelsen Gävleborgs län, samt på länsstyrelsens hemsida. Inbjudan att lämna synpunkter riktade sig till berörda myndigheter och kommuner, allmänheten och organisationer. Synpunkter skulle lämnas senast den 27 november 2006 till programansvarige.

Det inkom ett yttrande under det offentliga samrådet, från Söderhamns kommun. Kommunen hade synpunkter på att programmet tydligare borde ha belyst problematiken med forna industriområden där verksamheten upphört och nu låts växa igen. Samrådet och MKB:n har dock inte medfört justeringar av programmets utformning.

Samråd har inte skett med Norge, då bedömningen gjorts att det inte kommer förekomma någon betydande miljöpåverkan över landgränserna.

Fortsatt arbete med programmet efter genomförd konsultationsprocess

Efter konsultationsprocessen kunde Norra Mellansverige lämna sitt slutliga programförslag till Regeringen. I ett samarbete mellan regeringskansliet och programansvarig genomfördes därefter ett antal justeringar av programmet föranlett av ett antal olika anledningar. Ingen av dessa ändringar bedömdes ge upphov till omfattande miljöpåverkan eller medföra ändring av programmets huvudsakliga inriktning. Ett antal ändringar som bedömdes vara utan betydelse för miljön genomfördes. Detta rörde sig t.ex. om omstrukturering av text, komplettering av fakta och frågor av administrativ art. Ändringar som bedöms ha en positiv påverkan ur miljösynpunkt lades till i och med att programmet kompletterades med avsnittet om programmets genomförande. Där redovisas ambition och aktiviteter när det gäller de horisontella kriterierna, bland annat att

dessa ska beaktas vid den förvaltande myndighetens upphandlingar, och där redogörs även för arbetet med urvalskriterier (se bilaga 3 a)

4 Insatsområden

4.1 Beskrivning av insatsområden inklusive mål och indikatorer

Programmet består av två operativa insatsområden för genomförandet av programmet samt ett insatsområde för Tekniskt stöd.

Regelverket för 2007-2013 (Rådets förordning (EG) nr1083/2006, artikel 34.2) medger att ett belopp motsvarande upp till 10 procent av budgeten för varje insatsområde får användas till att finansiera sådana insatser som faller inom ramen för den andra strukturfonden, d.v.s. regelverket för den Europeiska socialfonden (Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 1081/2006) och vice versa för det nationella strukturfondsprogrammet för den Europeiska socialfonden. Denna flexibilitet skall utnyttjas under förutsättning att insatserna är nödvändiga för att insatsen ska kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt och har direkt samband med denna. Huvudprincipen är dock att den Europeiska regionala utvecklingsfonden medfinansierar de insatser som faller inom ramen för regelverket och vice versa för den Europeiska socialfonden.

I detta operativa program bedöms att både insatsområde 1. Näringslivsutveckling och insatsområde 2. Tillgänglighet kan bli föremål för ovanstående flexibilitet.

Indikatorer för programmet

Programmets kärnindikatorer och horisontella kriterier ska användas för projekt i programmets båda insatsområden Näringslivsutveckling och Tillgänglighet.

Kärnindikatorer

- Antal skapade arbetstillfällen (fördelat på kvinnor och män)
- Antal nystartade företag (fördelat på antal företag ägda av kvinnor, män eller delat ägande)

Mål programnivå	Kvantifierbart mål	Indikatorer
Nya företag	3000 nya företag	Antal nya företag fördelat på män/kvinnor
Nya arbetstillfällen	6000 nya arbetstillfällen	Antal nya arbetstillfällen fördelat på män/kvinnor
Ökad förvärvsfrekvens fördelat på män och kvinnor	Från utgångsvärdet 77,9 % för män respektive 73,5 % för kvinnor år 2004 till 79% för män och 75 % för kvinnor	Kontextindikator. Förvärvsfrekvensen kommer att belysas genom statistikuppgifter och utvärderingar.

Med antal skapade arbetstillfällen avses det antal nya heltidsarbeten som skapats direkt av projektet, dock ej personer avlönade av projektet. En heltid är 1650 timmar/år. Som nystartat företag räknas ett företag som är i uppstartsfasen.

Horisontella kriterier

Programmets insatser ska bidra till en positiv utveckling avseende de horisontella kriterierna, jämställdhet, miljö och integration. Det kan handla om särskilda insatser för att motverka snedfördelning av resurser mellan kvinnor och män samt särskilda insatser för att attrahera människor med utländsk bakgrund i projektgenomförandet. Andra insatser som ska prioriteras är miljödriven tillväxt.

Programmet kommer att beakta att de horisontella målen miljö, jämställdhet och integration införlivas och efterlevs i projekthanteringen. I varje projektansökan ska projektets påverkan på miljö, jämställdhet och integration anges.

4.1.1 Näringslivsutveckling

Syfte

Insatsområdets övergripande syfte är att stärka och utveckla innovativa miljöer samt främja entreprenörskap i regionen.

Mål

Insatsområdets övergripande målsättning är ökad konkurrenskraft, ökad dynamik och ökad sysselsättning i näringslivet.

Det övergripande målet har kvantifierats i följande:

- medverka till att 3000 nya företag startas
- bidra till 5500 nya arbetstillfällen

Vid genomförandet av programmet bör inriktningen vara att minst 40 % av programmets målsättning fördelas på respektive kön.

Delmål är:

- *Växande tjänstesektor* - Ökad andel sysselsatta inom privat tjänstesektor från utgångsvärdet 25,9 % till 26,6 %. Denna kontextindikator kommer att följas upp och mätas mot utgångsvärden som avser år 2004.
- *Förbättrat samspel mellan universitet/högskolor och näringsliv* - 50 projekt för samverkan mellan näringsliv och högskola/universitet.
- *Kunskapsdriven tillväxt* – 40 projekt med inriktning mot att stimulera innovationssystem och kluster.
- *Ökad internationalisering bland små och medelstora företag* – 30 projekt med inriktning mot internationalisering, dvs. att nå nya marknader.
- *Förnybar energi* – 40 projekt för utveckling eller ökad användning av förnybar energi.

Mål insatsområde 1 Näringslivsutveckling	Kvantifierbart mål	Indikatorer Kontext/Aktivitet/Resultat
Växande tjänstesektor	Ökad andel sysselsatta inom privat tjänstesektor från utgångsvärdet år 2004 - 25,9% till 26,6%.	Växande tjänstesektor kommer att belysas genom statistikuppgifter och utvärderingar Kontext
Förbättrat samspel mellan universitet/högskolor och näringsliv	50 projekt	Innovationssystem och kluster – antal projekt för samverkan mellan näringsliv, högskola/universitet och annan offentlig verksamhet Aktivitet
Kunskapsdriven tillväxt	40 projekt	Innovationssystem och kluster – antal projekt Aktivitet
Ökad internationalisering bland SMF	30 projekt	Marknadsutvidgning – antal projekt med inriktning mot internationalisering Aktivitet
Förnybar energi	40 projekt	Förnybar energi – antal projekt för utveckling eller ökad användning av förnybar energi Aktivitet
Nya företag	3000 nya företag. Minst 40% av målet fördelas på respektive kön	Antal nya företag fördelat på män/kvinnor Resultat
Nya arbetstillfällen	5500 nya arbetstillfällen. Minst 40% av målet fördelas på respektive kön	Antal nya arbetstillfällen fördelat på män/kvinnor Resultat

Innehåll

Internationaliseringen i samhället och i näringslivet ställer allt högre krav på näringslivets förmåga till innovation och förnyelse. För att regionen ska kunna stärka sin regionala konkurrenskraft och tillväxt inom ekonomin förutsätter detta en ständig förnyelse inom näringslivet.

Utvecklingen går från ett industri- till ett kunskapssamhälle, vilket innebär att strukturella insatser måste göras för att möta morgondagens behov av ny kunskap och ett närmare samarbete mellan kompetensförsörjningsinstanser och näringsliv. Detta stärker vikten av ett nära samspel mellan arbetsliv och gymnasial/eftergymnasial skola.

En förutsättning för ökad tillväxt i den allt hårdare globala konkurrensen är en ökad specialisering samt att bättre nyttja och utveckla Norra Mellansverige gemensamma kunskapsresurser och att använda det för omsättning i nya produkter, processer och arbetstillfällen.

Viktiga element för att uppnå detta är att skapa goda möjligheter för ett gott näringslivsklimat. Fler växande företag, ökat nyföretagande samt ökad kunskap så att tillväxt, innovationer, innovationsförmåga och företagsutveckling stimuleras.

Företagens förutsättningar och samhällets möjligheter att ta till sig och utveckla innovationer eller nya teknologier, ny teknik och teknikutveckling samt att omsätta detta i nya produkter och tjänster är avgörande för ett framgångsrikt näringsliv med god konkurrenskraft.

Innovationer uppstår sällan som isolerade händelser, utan i samspel mellan flera aktörer. För att utveckla och förnya kunskapsinnehållet i produkter, tjänster, system och olika processer krävs därför forskning och samverkan mellan universitet/högskolor, forskningscentrum och företag samt samverkan företag emellan. Miljöer och samverkansformer bör därför skapas där möjlighet ges till integration av näringslivets resurser och sakkunskap med de resurser som finns inom offentliga organ, universitet/högskolor och branschinstitut.

Genom att en kritisk massa i form av företag samverkar i värdeskapande innovativa processer i samarbete mellan forskning och utbildning, näringsliv och samhälle ökar regionens konkurrenskraft, såväl nationellt som internationellt. Innovationer, innovationssystem, klusterinitiativ och kluster är en grundförutsättning för att innovativa miljöer ska komma till stånd. Den innovativa miljön är dynamisk och fungerande om det finns ett starkt entreprenörskap. Entreprenörskap är en central drivkraft i ett framgångsrikt innovationssystem.

För att åstadkomma en ökad och varaktig regional konkurrenskraft måste det befintliga näringslivet utvecklas, förnyas och kompletteras med nya företag, nya entreprenörer och framförallt nya generationer av entreprenörer. Erfarenheten av tidigare förändringar pekar mot att framtidens näringsliv kommer att bli mer kunskaps- och tjänsteintensiv.

Regionen behöver ökat nyföretagande då i dagsläget flertalet nya arbetstillfällen och tillväxt skapas i de små och medelstora företagen och inte i första hand hos de stora arbetsgivarna. Arbete med att stimulera fler företag och fler växande företag ska ske såväl lokalt som regionalt. Speciellt fokus kommer att riktas mot tjänstesektorn som är en viktig framtidsbransch för regionen. Bl.a. har turistnäringen ett stort tjänsteinnehåll.

Ytterligare ett led för att öka en regions konkurrenskraft är att internationell handel. Dessutom bör investeringsfrämjande åtgärder genomföras för att attrahera utländska direktinvesteringar till regionen.

De små och medelstora företagen kommer att prioriteras inom ramen för programmet.

Storföretagen i regionen är motorer för regionens utveckling och speciellt som drivmotorer i kluster och innovationssystem. Deras kunskap och kompetens inom områden som t.ex. forskning och utveckling, marknadsföring och teknik, utgör en viktig resurs för den regionala ekonomin som helhet och spelar en betydande roll i omställningsprocessen. Stora företag kan medverka då insatsen sker i samverkan med små och medelstora företag, bland annat i aktiviteter som; utvecklingen av nätverk- och underleverantörssamarbete samt tekniköverföring och överföring av kompetens.

En ökad kunskap om, och integrering av, olika aspekter av miljö, jämställdhet, integration och andra aspekter av hållbar utveckling är också av betydelse för näringslivets utveckling.

Mot ovanstående bakgrund kommer insatsområdet koncentreras och inriktas mot att stimulera framväxten av innovativa miljöer och ökat entreprenörskap i syfte att förstärka och utveckla de styrkor som har framkommit i SWOT-analysen, men även försöka minska de brister som finns i området.

Exempel på insatser inom området

Insatser som syftar till att bygga upp och förstärka befintliga strukturer som stödjer olika former av samverkan för företagsnätverk, kluster, klusterinitiativ och innovationssystem kommer prioriteras. Nätverksformen i dess förädlade variant möjliggör för företagen att de kan möta kundernas ökade krav på specialisering och utvecklade systemleveranser. Insatser kan ske till såväl nyetablerade nätverk som uppbyggda nätverk med rådgivning för olika samverkansformer alternativt till redan befintliga eller nystartade klusterbildningar och innovationssystem. Det är därför viktigt att i initiala skeden av uppbyggnad av nya nätverk, kluster och utvecklingsprocesser för innovationer, premiera och inspirera till samverkan mellan företag.

Lokal, regional och internationell samverkan är viktig i utvecklingen av olika nätverk och kluster. Nätverks- och klusterutveckling sker ofta i samspel med andra angränsande nätverk och kluster över kommun-, läns- och nationsgränser. Uppkomsten av innovationer och dess största drivkraft är att det sker i gränssnitt mellan olika kompetensområden, varför korsbefruktning mellan olika kompetenser uppmuntras.

En prioriterad uppgift för att öka innovationsförmågan i näringslivet är att skapa förutsättningar för att öka företagets förmåga att utveckla nya attraktiva produkter och tjänster med höga förädlingsvärden för introduktion på marknaden. Avgörande för detta är företagets förmåga att tillgodogöra sig forskning och teknisk utveckling varför insatser krävs som underlättar för företagen att kunna ta till sig nya tekniker och processer.

Vidare bör metoder som syftar till att förbättra kunskapsöverföring inom näringslivet samt mellan näringsliv samt högskola/universitet förbättras och utvecklas. Detta kan bl.a. ske genom att:

- stöd ges direkt till förmån för gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt mellan små och medelstora företag, högskolor/universitet och andra aktörer
- utveckla nya metoder som identifierar forskning med kommersiell potential som kan leda till tillämpad forskning med en direkt koppling till små- och medelstora företag.

För att kunna möta kravet på ökade innovationer och förnyelse i näringslivet behöver även förstärkning ske av utvecklingsmiljöer och kompetenscentra. Beroende på näringslivets behov och profilområdets förutsättningar kan dessa miljöer ha olika funktion. Det kan vara fråga om teknisk infrastruktur som ger möjlighet till testverksamhet och demonstration av olika tekniska och/eller affärsmässiga innovationer. Den näringslivsanpassade forskningen är i regel kostnadskrävande vad det gäller inredning och utrustning av laboratorier m.m. En satsning måste ske på en förstärkt forskningsinfrastruktur för en framgångsrik forskning.

Särskilda insatser för att utveckla miljöteknik, miljötjänster och miljöanpassning inom företagen behövs. Ökad samverkan mellan näringsliv, kommuner och myndigheter kan ge positiva bidrag. Speciellt intressant är att se omställningen till ett mer hållbart energisystem som en drivkraft för teknik-, produkt och tjänsteutveckling. Här kan insatsområdet stödja utvecklande av metoder och strukturer för miljö som affärsmöjlighet för små och medelstora företag. Exempelvis utveckling av förnyelsebar energi och processer för effektivare resursanvändning.

För regionen handlar det om att utveckla ett tillåtande och kreativt klimat som lockar till sig och stimulerar tillväxten av entreprenörer som vill starta och utveckla företag. För att åstadkomma en ökad och varaktig regional konkurrenskraft och tillväxt måste insatser göras för att det befintliga näringslivet ska utvecklas och kompletteras med nya företag, nya entreprenörer och nya generationer av entreprenörer.

Avgörande för en regions förmåga att attrahera entreprenörskap är människors attityder till företagande och nyföretagande. Det är därför viktigt att främja positiva attityder till entreprenörskapet. För detta krävs satsningar inom utbildningssystemet. Aktiviteter på universitet/högskolenivå är grundläggande för att bejaka, stärka och stimulera studenters kreativitet.

Insatsen ska stödja rådgivning och information som stimulerar ett brett entreprenörskap samt olika företagsformer. Olika målgrupper behöver olika stöd. Det är dock viktigt att samtliga ska kunna ingå i samma strukturer för att på så sätt dra nytta av varandras erfarenheter. Insatsen ska därför stödja inrättande av stödjandesystem såsom informations- och kommunikationsverktyg. Riktade insatser som syftar till att främja positiva attityder till företagande bland kvinnor och utlandsfödda bör särskilt stödjas.

Insatsen ska även skapa förutsättningar för nya affärsidéer och utveckling av befintligt näringsliv bl.a. genom att öka kvalitén i det lokala näringslivsarbetet genom ”benchmarking” av nya arbetssätt och i samarbete mellan kommuner. Ett

viktigt moment i detta är att stödja samarbeten mellan näringslivsrådgivare för att tydliggöra olika aktörers specialistkompetens samt att aktörerna ska förstärka varandra, samt att underlätta för företagen att lätt hitta kompetens i företagets olika utvecklingskedan. Konkreta exempel där förnyade rådgivningsmetoder är aktuella t.ex. inom offentlig verksamhet där det finns stor potential inom sjukvården att stimulera till innovationer samt tillvaratagande av den ökade viljan att starta tjänsteföretag. Tjänsternas betydelse i samhällsekonomin ökar. Det finns en utvecklingspotential för tjänsteföretagande byggt på yrkeskunskap inom industri och traditionella hantverksyrken. Ytterligare exempel är att se processen gällande upphandling av varor och tjänster inom myndigheter och organisationer som ett bra medel för små och medelstora företags möjligheter att utvecklas och hitta nya marknader.

Den pågående strukturomvandlingen och koncentrationen av verksamheter leder till nya krav på mindre och medelstora företag. Det enskilda företagets långsiktiga konkurrenskraft och tillväxtförmåga bygger på förmågan till förnyelse. Insatsen ska därför främja utvecklande av strukturer för att identifiera affärsidéer, avknoppningar och innovationer samt stötta och stödja befintligt näringsliv som vill utvecklas. Vidare finns det ett behov att inrätta långsiktigt hållbara strukturer för rådgivning och mötesplatser i tidiga skeden mellan idéskapare, entreprenörer och finansörer. Förnyelse, genom att utveckla nya produkter och tjänster, är nödvändig men inte tillräckligt för att ett företags konkurrenskraft ska kunna stärkas. Insatser inom rådgivning och erfarenhetsutbyte i frågor gällande affärsutveckling, ledarskap, organisation och rekrytering är minst lika viktigt. För detta ändamål kan det behövas regionala supportsystem och tillgång till företagsnätverk för att tillgodose efterfrågan på sådana tjänster.

Ett livskraftigt och konkurrenskraftigt näringsliv vilar även på de små och medelstora företagens förmåga att möta en ökad globalisering och hitta nya marknader för sina produkter och tjänster. Företagen är många gånger beroende av ett fåtal kunder och har ibland bristande kompetens, eller saknar resurser för, att bearbeta marknader, vilket medför svårigheter att nå nya och breddade marknader. De små och medelstora företagens efterfrågan på åtgärder relaterade till internationalisering ökar. Det är därför angeläget att vidta åtgärder som främjar samverkan och aktiviteter för att nå dessa marknader. Information, rådgivning och mötesplatser bildar en grund för att möta behovet.

Insatser för att stärka och utveckla turistnäringen i regionen är viktiga. Dels avseende utveckling av besöksmål som leder till en ökad besöksfrekvens men även avseende utveckling av turistföretag avseende t.ex. marknadsfrågor och affärsutveckling. Områdets natur- och kulturmiljöer utgör viktiga resurser för utvecklingen av turistnäringen.

För att kunna bibehålla ett konkurrenskraftigt näringsliv är tillgång av kapital en grundförutsättning för etablering av nya företag och tillväxt i befintliga företag. Av olika skäl kan det finnas brister i marknadens utbud av kapital: geografiska skäl, strukturella skäl (t.ex. för personer med utländsk bakgrund eller ungdomar) eller vid olika skeden i produktcykeln. Särskilda behov finns till exempel inom de tidiga faserna av företags och/eller produkters utveckling, i innovativa och/eller högteknologiska företag samt i samband med ägarbyte och generationsskiften.

Det finns system för offentlig finansiering inom dessa områden för att kompensera marknads olika brister på utbudet av kapital. Det är viktigt att öka samverkan mellan aktörer inom området för att underlätta för företag att utnyttja möjligheterna. Programmet skall förstärka insatserna både i form av kapitalutbud och samordning/samverkan.

Det finns vidare behov av mer privat riskkapital i olika utvecklingsfaser. Ett ökat inflöde av privat riskkapital till regionen kan stimuleras genom partnerskap mellan offentliga aktörer, privata riskkapitalbolag och nätverk av privat management. För innovationsprocesser är en tidig koppling till marknaden och marknadskanaler viktiga för att nya produkter och tjänster ska nå ut på marknaden. Därför finns ett behov av ny kompetens i företagandet i tidiga skeden, t.ex. mentorer, affärsänglar och samverkan med andra företag. Exempel på finansieringslösningar som bygger på offentligt-privat partnerskap är regionala partnerskapsfonder.

Om det under programperioden visar sig finnas behov av kapital för små och medelstora företag i programområdet ska programmet ha möjlighet att ensamt eller gemensamt med andra regioner investera i en fond, t.ex. i form av en JEREMIE-fond, för att förse företagen med riskkapital, lånemöjligheter, garantier, räntebidrag m.m. Fondens närmare utformning, förvaltning och inriktning får beslutas av den förvaltande myndigheten efter samråd med Övervakningskommittén. Fonden skall ha möjlighet att låna medel hos Europeiska Investeringsbanken.

För att utveckla befintliga och nya företag i regionen är det viktigt att tillgodose företagens behov av ändamålsenliga lokaler. I stora delar av regionen saknas en fungerande privat marknad för byggande av lokaler. Programmet ska vara öppet för investeringar i kommunägda lokaler för företag avseende ny-, om- och tillbyggnad förutsatt att det inte finns privata alternativ. Lokalerna kan avse både tjänste- och producerande företag enligt förordningen om Regionalt Investeringsstöd i det nationella stödområdet A och B. Utanför det nationella stödområdet kan inte investeringar ske i kommunägda lokaler.

I insatsområdet kommer samarbete, erfarenhets- och kunskapsutbyte att ske med andra regioner såväl nationellt som med övriga medlemsstater.

4.1.2 Tillgänglighet

Syfte

Syftet med alla åtgärder inom området för tillgänglighet är att understödja utvecklingen av näringslivet i Norra Mellansverige genom att främja tillgång av effektiva transporter och datakommunikationer.

Mål

Det övergripande målet är en mera konkurrenskraftig samhällsstruktur för rörlighet och tillgänglighet med tillvaratagande av ny teknik som kortar och överbryggar avstånd.

Det övergripande målet har kvantifierats i följande:

- bidra till 500 nya arbetstillfällen

Vid genomförandet av programmet bör inriktningen vara att minst 40 % av programmets målsättning fördelas på respektive kön.

Delmål är:

- *Väl utbyggt bredbandsnät* - Öka täckningsgraden för bredband i regionen från utgångsvärdet 71-90 % för Värmland och 91-100 % för Gävleborg och Dalarna till målet 99 % (siffror hämtade från PTS rapport "Bredband i Sverige", PTS-ER-2006:22). Täckningsgraden är den procentuella andelen av hushåll och företag med möjlighet till bredbandsanslutning. Det är dock minst lika viktigt att beakta även den tekniska kapaciteten i nätet så att den motsvarar de framtida behoven. Denna effektindikator kommer att mätas mot utgångsvärden som avser år 2006.
- *Ökad samverkan mellan transportslag* – 25 projekt som avser att få till stånd en samverkan mellan transportslag i såväl planerings- som genomförandefas.
- *Ökad tillgänglighet/Regionförstoring* – 20 projekt för minskad pendlingstid. Projekt som avser att öka tillgängligheten till fler arbetsmarknads- och högre utbildningstillfällen genom en vidgning och förbättrad interaktion av och inom LA-regioner.

Mål insatsområde 2 Tillgänglighet	Kvantifierbart mål	Indikatorer Kontext/Aktivitet/Resultat
Väl utbyggt bredbandsnät	Öka täckningsgraden för bredband i regionen från utgångsvärdet 71-90 % för Värmland och 91-100 % för Gävleborg och Dalarna till målet 99% för hela regionen. Utgångsvärden avser år 2006	Väl utbyggt bredbandsnät kommer att belysas genom statistikuppgifter och utvärderingar Kontext
Ökad samverkan mellan transportslag	25 projekt	Samverkan mellan transportslag. Antal samverkansprojekt som omfattar fler än ett transportslag Aktivitet
Ökad tillgänglighet/ Regionförstoring	20 projekt	Regionförstoring. Antal projekt för minskad pendlingstid Aktivitet
Nya arbetstillfällen	500 nya arbetstillfällen. Minst 40% av målet fördelas på respektive	Antal nya arbetstillfällen fördelat på män/kvinnor Resultat

	kön	
Nya och utvecklade transportlösningar		Antal nya och utvecklade transportlösningar Resultat

Innehåll

Norra Mellansveriges läge i landet och regionens kulturgeografi, där människor i stor utsträckning väljer att bo utanför stora tätorter och samtidigt bli allt rörligare på arbetsmarknaden och i vardagslivet, ställer allt högre krav på goda kommunikationer. Detta gäller inte minst mot bakgrund av ett starkt växande behov av kontakter över kommun-, läns- och riksgränser.

Människor och företag i Norra Mellansverige har i somliga avseenden sämre förutsättningar för utveckling och tillväxt än i storstäder och mer befolkningstäta regioner. Några svagheter är bland annat bristande skalfördelar, längre till marknaden och sämre förutsättningar för att interagera med andra utanför det lokala området. För att minska regionens sårbarhet är det helt nödvändigt att skapa en högre grad av täthet inom regionen och närhet till de nationella och internationella kontaktpunkterna samt att tillgodose näringslivets stora behov av såväl person- och godstransporter som informationsutbyte. Infrastrukturförbättringar blir då mycket angelägna. Det gäller i former av vägar, järnvägar, hamnar och data-kommunikationer men också i termer av kollektivtrafik och smarta trafiklösningar - båda delarna lika viktiga förutsättningar för att skapa tillgänglighet inom samhällstrukturen.

En viktig utgångspunkt för det kommande arbetet för insatsområdet Tillgänglighet inom ramen för strukturfondsprogrammet är att utveckla de funktionella sambanden med regionens viktigaste geografiska marknader för människor och företag. En annan minst lika viktig utgångspunkt för arbetet är att stärka interaktionen inom regionen. Det handlar dels om utbytet mellan de i regionen ingående länen och dels om det dagliga utbytet för arbete, affärer, studier och service inom de lokala arbetsmarknadsregionerna.

Stora möjligheter finns i att ta tillvara modern informations- och kommunikationsteknik som överbrygger avstånd och som främjar såväl ekonomisk som social och ekologisk tillväxt. Även i den överblickbara framtiden kommer fysiska kommunikationer att spela en fortsatt utslagsgivande roll för regionens förmåga till växelverkan både inom regionen och med andra regioner och länder. Det är då viktigt att transporter av både människor och gods kan ske på effektiva och miljöanpassade sätt och med hänsyn till människors skilda livs- och arbetsvillkor.

Transportsystemet är bärare av ekonomisk tillväxt och välfärd men innebär, som det fungerar idag, en förbrukning av energi, råvaror och livsrum som inte är hållbar. Övergången till energieffektivare och miljövänligare transportslag samt övergången till förnyelsebara drivmedel, och ett minskat beroende av bensin och diesel, är en stor utmaning som transportsektorn står inför.

Lika viktigt, som att ta hänsyn till resandets miljöaspekter, är att beakta olika gruppers tillgänglighet till kommunikationssystemen och konsekvenser av regionförstorande åtgärder för dessa. De skilda förutsättningar som finns för kvinnor och män i arbetslivet och vardagslivet påverkar det rådande resmönstret och attityder kring kommunikation. På motsvarande sätt bör även skillnader mellan

andra medborgargrupperns behov av fysisk- och virtuell kommunikation i förhållande till lokala- och regionala arbetsmarknader uppmärksammas.

Exempel på insatser inom området

Insatser som stärker anslutningar till regionala och nationella huvudstråk och transportnät, regionala järnvägsknutpunkter, resecentra och hamnar

Inom Norra Mellansverige finns flera knutpunkter som är betydelsefulla för resandet både inom regionen och med andra regioner samt länder som kompletterar varandra i olika hög grad. Det handlar främst om resecentra där flera trafikslag möts. Förbättrad tillgänglighet till sådana transportnoder - och sammankopplingen dem emellan - är särskilt viktiga aspekter att värdera för den regionala tillväxten i ett läge då resandet över längre avstånd troligtvis behöver öka och då resandet och transporterna som en direkt följd av detta också måste nå en högre grad av effektivitet och miljöanpassning. En mycket viktig tillgänglighetsaspekt är här möjligheten till utveckling av tidseffektiva regionsammanbindande transportstråk.

Det är rimligt att anta att bilen inom överskådlig tid blir det viktigaste kommunikationsmedlet i en tätortsnära, men dock relativt glest befolkad, region som Norra Mellansverige med vidsträckt lokala arbetsmarknadsregioner. Strategiskt lokaliserade och bekväma pendlarparkeringar kan då, i kombination med andra kundpassade åtgärder för ökad tillgänglighet till kollektiva transportlösningar, bli kostnadseffektiva investeringar för att både förkorta och minska behovet av resandet med bil.

Lokaliseringen av alla arbetsplatsområden i Norra Mellansverige har inte skett utifrån dagens behov av tillgänglighet och perspektiv för miljöanpassade person- och godstransporter. Behovet av en uppgradering kan då handla om allt ifrån väg- och spåranslutningar till hållplatser och trafikinformation.

För en ytterligare effektivisering av flödet av gods är investeringar i kombiterminaler och andra multimodala terminaler av särskilt stor betydelse för en region som Norra Mellansverige med sin starkt transportgenererande basindustri. För att möta den växande efterfrågan på transporter krävs en effektiv samverkan mellan alla transportslag där landsvägs-, järnvägs- och sjötransporter kompletterar varandra. När lastbil, godståg och båtar får bättre förutsättningar att samverka då stärks också industrins konkurrenskraft. Förutsättningen för kombitrafik är terminaler där omlastning kan ske. I dem krävs hög tillgänglighet och korta ledtider mellan båt - terminal, väg - terminal och terminal - järnväg. Särskilda överväganden kan här behöva göras när det gäller basindustrins behov av extra tunga och volymkrävande godstransporter.

Norra Mellansverige har en turistnäring som inte bara är av stor vikt för företagande, sysselsättning och service inom regionen. Den bidrar till en positiv bild av Sverige och skapar genom sin storlek betydande merintäkter för landet. Att stärka tillgängligheten till destinationer samt utveckling av besöksmål är sålunda viktiga åtgärder för ökad regional, nationell och internationell konkurrenskraft. Även effektivare och mer miljöanpassade transporter är angeläget.

Insatser som utvecklar transportlösningar, transportkedjor och trafiksystem som förbättrar tillgänglighet, nedbringar res- och flödestider och som minskar resandets och godstransporternas miljöpåverkan

Utveckling av materiel, teknik och logistik för anpassning till skilda trafikmiljöer och trafikbehov är ett angeläget utvecklingsområde för att sammanlänka person- och godstrafik oberoende av trafikslag. Utvecklingsområdet innefattar lösningar som utvecklar tekniker i fordon och transportsystem för att kunna skapa integrerade transportkedjor. Parallellt med ett sådant arbete behöver metoder utvecklas för att hantera tillgänglighetsproblematiken i samhällsplaneringen.

Transporters komplexitet kommer att öka, samtidigt som omfattningen av godstransporter och människors rörlighet bedöms växa kraftigt. Detta växande transport- och resbehov kan mötas med utveckling av multimodala transporter, som innebär att luft-, sjö-, järnväg- och vägtransportsystemet integreras för att samlat klara transportefterfrågan. Den nya tekniken som möjliggör ITS (Intelligent Transport Systems and Services), kommer då att spela en viktig roll, för såväl den transportanknutna forskningen, som för det framtida transportsystemets utformning. Tekniska lösningar och utvecklade tjänster (ITS) som gör att befintliga transportsystem kan användas mer effektivt kan t.ex. handla om passagerarinformation (realtidsinformation, förseningar, mm.), optimering och styrning av trafik, optimering av multimodala transportlösningar samt att korta ställtider och väntetider och tillämpa dynamiska hastighetsgränser.

En väl fungerande samordning mellan olika system för trafikantinformation, bokning och biljetthantering är en nyckelfaktor för att kunna åstadkomma ett ökat kollektivt resande. Det gäller i all synnerhet där resorna innefattar användandet av flera färdmedel, engagerar flera transporthuvudmän och går över kommun-, läns- och riksgränser.

Individens och företags ökade rörlighet innebär ett hänsynstagande för större geografiska enheter än enbart den lokala/kommunala om samhällsplaneringen skall kunna bidra till att underlätta medborgarnas vardagsliv och samtidigt främja regionförstoring och integrerade arbetsmarknadsregioner. Detta leder fram till behovet av att stärka kopplingen mellan trafikering och infrastrukturåtgärder. En väl fungerande kollektivtrafik är ett sådant exempel. Om kollektivtrafiken ska kunna bidra till både lokal och regional tillgänglighet bör den fysiska planeringen och kollektivtrafikplaneringen samordnas med den strategiska utvecklingsplaneringen.

Insatser som ser till att små och medelstora företag (SMF) får tillgång till IT och att de kan använda den på ett effektivt sätt, via stöd för tillgång till olika nät, platser där företagen och allmänheten får tillgång till Internet, utrustning, samt nya tjänster och tillämpningar

Informationstekniken är en genomgripande förändringskraft i samhällsekonomin. Den nya tekniken kortar avstånden både inom Norra Mellansverige och mellan vår region samt andra regioner och länder. Eftersom IT är ytterst viktig för landets och regionens framtida konkurrenskraft ska den vara tillgänglig för alla. För att lyckas med detta är både infrastruktur och möjligheten att använda sig av tekniken viktiga faktorer att beakta.

Informationstekniken eliminerar avstånd och placerar många typer av företag mitt i den nationella och globala marknaden och höjer därmed företagens konkurrensförmåga. För att klara av en ökad användning av bredbandstjänster är det av stor

vikt att näten har förmåga att klara av en ökad efterfrågan på överföringskapacitet där alla tätorter och landsbygdsområden i regionen kan anslutas till ett sammanhållet nät. Likaså måste näten upplevas som säkra med hög tillgänglighet och där driftavbrotten kan minimeras. En viktig faktor är behovet av att kunna bibehålla och utveckla en effektiv distribution av samhällsviktiga e-burna tjänster till såväl företag som hushåll varhelst i regionen man befinner sig.

En ökad användning av IT kan bidra till innovationer och ekonomisk tillväxt och stärker näringslivets konkurrenskraft. IT kan även bidra till en hållbar tillväxt genom att erbjuda smarta och energisnålare lösningar för arbete, kommunikation och informationsutbyte med produkter och tjänster som syftar till att öka tillgängligheten och möjligheten till mer flexibla arbetsformer för alla grupper i samhället. Det är för den skull angeläget att stimulera och underlätta IT-användningen hos företagen, såväl för deras egen utveckling som för efterfrågan på IT-sektorns kompetens och tjänster. För detta krävs inte bara att det finns en tillgänglig infrastruktur att nyttja utan också en ökad kunskap hos företagen. Stöd till IT-kompetensutveckling i små och medelstora företag bör ges för att öka företagens användning av t ex e-handel i syfte att öka konkurrenskraft, innovation och tillväxt. De satsningar som redan gjorts för kunskapsstöd i utveckling och tillämpning av IT behöver förstärkas och i ökad utsträckning utformas efter de skilda behoven hos olika små och medelstora företag.

En ökad samverkan mellan företag i kluster ger större konkurrens- och utvecklingskraft. Verktyg för sådan samverkan genom avancerade aktiva IT-nätverk bör också utvecklas och stödjas.

IT-produkter och tjänster för massmarknaden är en snabbt växande sektor och dessa produkter kan ofta levereras över IT-nätet. Företag som utvecklar och marknadsför produkter för tillämpad informationsteknik bör stimuleras att etableras och växa i regionen. Ett närmare samarbete mellan kommuner/landsting och företag om e-tjänster kan främja utvecklingen av IT-produkter och interaktiva tjänster för både människor och företag.

Norra Mellansverige har en väl utbyggd struktur av lokala lärcentra att bygga vidare på med en tydligare inriktning mot anpassade företagstjänster. Utnyttjandet av denna struktur kan förstärkas genom att t ex utveckla verksamhetsinnehållet mot tillämpad informationsteknik. Det handlar då om områden som industriell IT, publika tjänster, upplevelser, affärsutveckling samt interaktion i digitala miljöer och som samtidigt kan vara ett stöd för ökad nätverkssamverkan mellan företag.

Införande av IT-tjänster präglas fortfarande av tröghet. Till stor del beror det på dålig IT-struktur, vilket då kan åtgärdas med utbyggnad av bredband med hög kapacitet och marknadsföring av nätet så att fler ansluter sig. Den förhållandevis låga IT-användningen inom regionens småföretag utgör dock en utmaning i sammanhanget. Här behöver IT-applikationer utvecklas och byggas ännu mer utifrån att användare ska finna det naturligt och stimulerande att nyttja IT - inte minst när det gäller offentliga e-tjänster. Samspelet mellan avancerade användare av informationsteknik och företag som arbetar med produkt- och tjänsteutveckling behöver sannolikt också förstärkas.

I insatsområdet kommer samarbete, erfarenhets- och kunskapsutbyte att ske med andra regioner såväl nationellt som med övriga medlemsstater.

4.1.3 Tekniskt stöd

Tekniskt stöd kan lämnas för att programmet skall kunna genomföras på ett effektivt och säkert sätt och för att informera om och stimulera ett brett deltagande i programmet. Tekniskt stöd kan finansiera en rad aktiviteter, däribland förberedelser, förvaltning, övervakning, utvärdering, information, och kontroller.

För den förvaltande myndigheten och den attesterande myndigheten kan följande kostnader medfinansieras av tekniskt stöd; förberedelser, förvaltning, kontroller, utvärdering, informationsinsatser, seminarier, datasystem, och utvärderingar.

För revisionsmyndigheten kan kostnader enligt artikel 62 1b i Rådets förordning (EG) nr 1083/2006 av den 11 juli 2006 om allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden samt om upphävande av förordning (EG) nr 1260/1999, medfinansieras av tekniskt stöd.

För strukturfondspartnerskapet för programprioriteringar kan kostnader för förberedelser och genomförande av strukturfondspartnerskapets möten medfinansieras av tekniskt stöd.

För övervakningskommittén kan kostnader för förberedelser och genomförande av övervakningskommitténs möten medfinansieras av tekniskt stöd.

Målet för insatsområdet är att programmet ska genomföras på ett effektivt, säkert och ansvarsfullt sätt.

Övervakningskommittén beslutar om budget för tekniskt stöd. Den förvaltande myndigheten beslutar om utbetalning av tekniskt stöd.

4.2 Avgränsningar och koppling till Europeiska socialfonden, Landsbygdsprogrammet och andra program

Synergier och avgränsningsdiskussioner kommer att uppkomma mellan regionalfonden och socialfondens program, landsbygdsprogrammet, fiskerifonden samt andra EU-program såsom ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP) och EU:s sjunde ramprogram för forskning och utveckling.

Ansökningar avseende regionalfondens program inom regional konkurrenskraft och sysselsättning lämnas in till förvaltningsmyndigheten Nutek som kontrollerar ansökan. (se vidare genomförandeavsnittet). Om den ligger i gråzonen till någon annan fond eller EU-program tas kontakt med ansvarig myndighet. Regelbundna samråd genomförs då mellan ansvariga myndigheter.(se flödesschemat nedan)

Inom landsbygdsprogrammet lämnas ansökningarna in till länsstyrelserna och under genomförandet kommer Nuteks regionalt placerade tjänstemän i de åtta programområdena och länsstyrelserna att försäkra sig om att de ytterligare nationella avgränsningsprinciperna kommer att anpassas till de speciella förhållanden som råder i varje region. Vid den faktiska handläggningen av

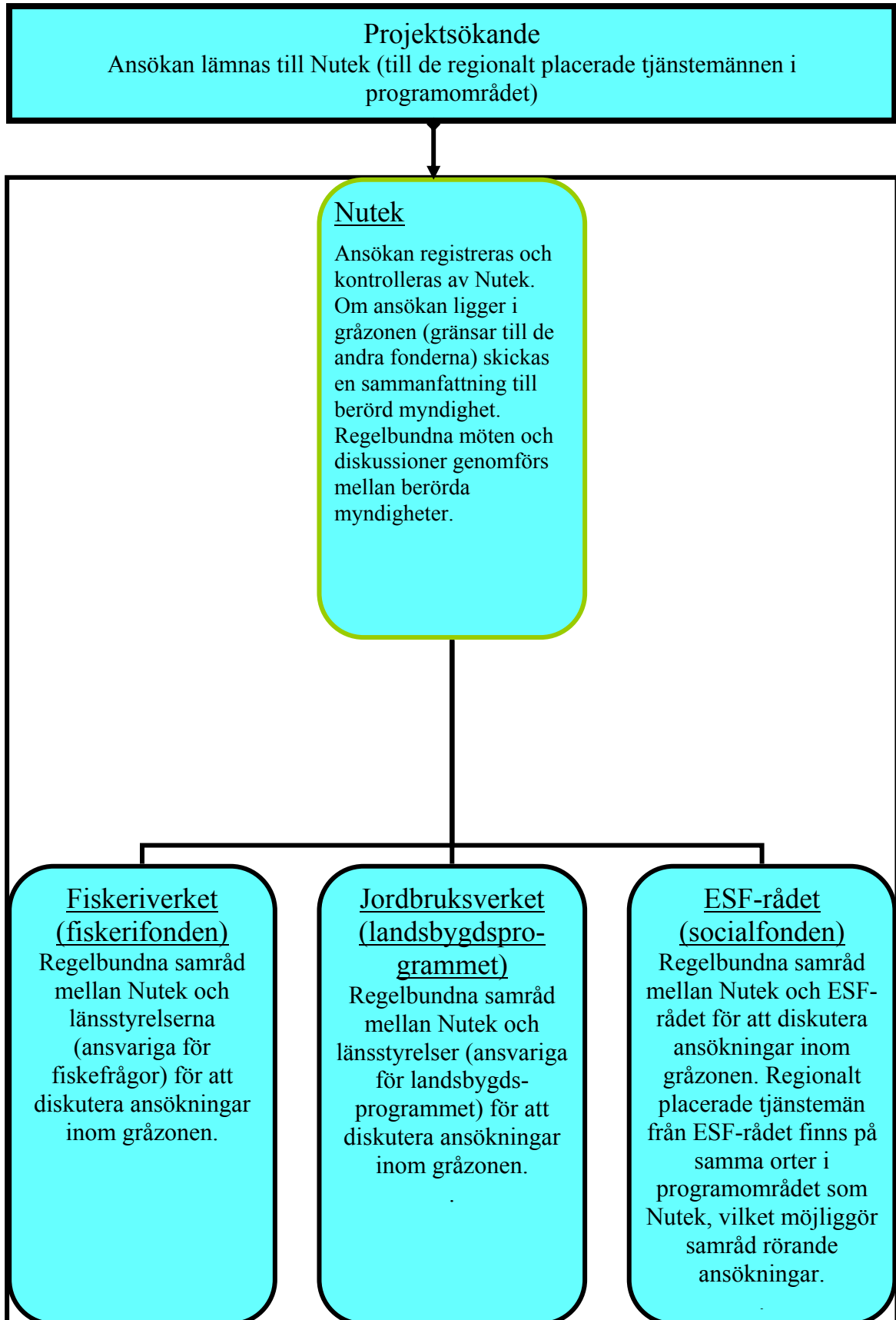
ansökningar skall en regelbunden konsultation ske för att säkerställa att synergier mellan programmen är fullt undersökta och att risken för dubbelfinansiering är eliminerad samt att tillräcklig information har givits om stöden till potentiella stödmottagare inklusive information om till vilken myndighet som ansökan skall lämnas in. En nära konsultation och tillräckliga administrativa rutiner krävs särskilt för aktiviteter under axel 3 i landsbygdsprogrammet och i strukturfondsprogrammen. Det är de nationella, regionala och lokala myndigheternas ansvar att ytterligare utveckla specifika detaljerade rutiner för att förhindra överlappningar och dubbelfinansiering och att utnyttja synergipotentialen mellan programmen och insatserna under genomförandet.

Vad gäller det nationella fiskeprogrammet kommer det liksom för landsbygdsprogrammet att ske regelbundna samråd mellan Nutek och länsstyrelserna och i förekommande fall Fiskeriverket för att förhindra överlappningar och dubbelfinansiering och att synergipotentialen har utnyttjats.

Förvaltningsmyndigheten för socialfondsprogrammet Svenska ESF-rådet kommer ha regionalt placerade tjänstemän i samma orter i programområden som regionalfonden, vilket gör att det finns möjligheter till regelbundna samråd för att förhindra dubbelfinansiering och utveckla synergier. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt projekt där flexibilitetsinstrumentet avses utnyttjas.

När det gäller CIP och sjunde ramprogrammet finns ett samarbete mellan ansvariga myndigheter Nutek och Vinnova för att hitta synergipotentialer och förhindra dubbelfinansiering.

Beskrivning av hanteringen av ansökningar gällande avgränsning med andra EU-fonder.

Avgränsning och koppling till Europeiska socialfonden

När det gäller samverkan med den Europeiska socialfonden (ESF) kommer det att tas fram ett nationellt övergripande program som sedan delas upp i åtta regionala planer. Dessa planer blir geografiskt identiska med strukturfondsprogrammets indelning i NUTS II- områden.

Avgränsning och koppling till Landsbygdsprogrammet (LP)

Insatser för att gynna landsbygdens utveckling genomförs både inom Landsbygdsprogrammet och inom ramen för detta regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning. I detta program skall främst strategiska näringslivsinsatser rymmas, inom de prioriteringar som anges i den nationella strategin för konkurrenskraft och sysselsättning. De största synergierna mellan de regionala strukturfondsprogrammen och Landsbygdsprogrammet kommer att finnas i frågor som rör främjande av företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden i syfte att stärka konkurrenskraft och sysselsättning. Vägledande för avgränsningar mellan programmen är att Landsbygdsprogrammets målgrupper är snävare avgränsade i EU:s regelverk samt att åtgärderna är riktade mot ett mer avgränsat territorium. Vidare kommer Landsbygdsprogrammets åtgärder inom de fyra axlarna i första hand att utgå från landsbygdens resurser, lokala utvecklingsförutsättningar och mikroföretagande/småföretagande inom dessa ramar. Dessutom ska lokala insatser för skärgårdar och öar, samisk utveckling och rennäring samt service i första hand genomföras i Landsbygdsprogrammet där det finns en tydlig koppling till landsbygds politikens mål och landsbygdens naturresurser och näringar. Det är framför allt inom landsbygdsprogrammets axel 3, som berör ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv samt en ökad livskvalitet, som skärningspunkter mot de regionala strukturfondsprogrammen finns. Åtgärder som syftar till att förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn, axel 1, liksom åtgärder som syftar till att förbättra miljön och landskapet, axel 2, skall i första hand prövas inom landsbygdsprogrammet.

- Investeringstöd till verksamhet som avser produktion eller förädling av jordbruksprodukter som förtecknas i bilaga I till Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen samt skogsprodukter finansieras inom landsbygdsprogrammet.
- Stöd till företag inom andra sektorer än ovan kommer att hanteras inom detta regionala strukturfondsprogram, förutom stöd som avser mikroföretag på landsbygden som finansieras genom landsbygdsprogrammet.
- Samarbete om produktutveckling kommer att stödjas inom detta program, förutom när det handlar om förädling av jordbruksprodukter och produkter från skogsbruk som kommer att stödjas av landsbygdsprogrammet.
- Projekt som avser infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning inom jord- och skogsbruket såsom vägar, planering av lokal energiproduktion finansieras genom landsbygdsprogrammet. Större projekt och projekt som går utöver den lokala nivån kan stödjas genom det regionala strukturfondsprogrammet.

- Främjande av turismverksamhet i landsbygdsprogrammet kommer att vara begränsat till små och mikroföretag med ett tydlig koppling till jord- och skogsbruk samt landsbygdsområden/utveckling. Stöd inom regionalfonden kommer att vara inriktade på storskaliga projekt/strategiska projekt.
- Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden kan stödjas inom landsbygdsprogrammet. Dock kommer stöd där vara begränsat till projekt på lokal nivå, primärt som en del i en lokal utvecklingsstrategi. Generella infrastruktur satsningar är inte stödberättigade genom landsbygdsprogrammet.
- Bevarande och uppgradering av natur- och kulturmiljöarvet på landsbygden kan stödjas genom både detta regionala strukturfondsprogram och landsbygdsprogrammet. Landsbygdsprogrammet kommer att vara begränsat till lokala projekt inom lokala utvecklingsstrategier. Regional konkurrenskraft och sysselsättning Norra Mellansverige prioriterar dock i första hand större satsningar inom detta område.

Europeiska Fiskerifonden

Inom Europeiska Fiskerifonden (EFF) stöds olika verksamheter med koppling till fiskerinäringen. Exempel på stödberättigade åtgärder är investeringar och projekt kopplade till det yrkesmässiga fisket, fiskberedningsindustrin, vattenbruket, hamnar, samt skydd och utveckling av den akvatiska faunan och florin. Vägledande för avgränsningar mellan programmen är att Europeiska fiskerifondens målgrupper är snävare avgränsade i EU: s regelverk genom att insatserna i de flesta fall tydligt är avgränsade till yrkesfiskare och andra företagare inom fiskerinäringen. Vidare kommer Europeiska fiskerifonden i första hand att fokuseras på mikroföretagande/småföretagande med koppling till fiskerinäringen. Direkta investeringsstöd till företag verksamma inom det yrkesmässiga fisket, fiskberedningsbranschen och vattenbruket kommer inte att lämnas inom regionalfondsprogrammet, utan skall prövas inom EFF. En begränsning i EFF är att detaljhandeln, såvida den inte utgör en integrerad del av ett vattenbruksföretag, inte är stödberättigad. En annan begränsning är att investeringar till fiskberedningsföretag endast berättigar till stöd om produkten är avsedd för livsmedel, utom i de fall investeringen uteslutande avser beredning av avfall från fiskeri- och vattenbruksprodukter.

Insatsområde 4 i EFF, ”Hållbar utveckling av fiskeområden”, har en bredare ansats avseende målgrupp och strävar efter att uppnå synergieffekter med andra fonder genom att inom särskilt utsedda geografiska områden, s.k. fiskeområden, kunna stödja åtgärder som stärker entreprenörskap, sysselsättning och områdenas konkurrenskraft. Turism- och upplevelsenäringen är inom EFF endast stödberättigad inom insatsområde 4. Yrkesfiskare kan emellertid få stöd för att diversifiera sin verksamhet i riktning mot turism även utanför fiskeområdena. I övriga områden är landsbygdsprogrammet den huvudsakliga källan till ekonomiskt bidrag till denna typ av aktiviteter. De största synergierna mellan ERUF och EFF kommer att finnas i större strategiska strukturbyggande satsningar som rör främjande av företagande, tillväxt och innovationer i kustsamhällen och på

landsbygden. Exempelvis kan ERUF stödja större strategiska insatser inom turism. Företag inom fiskerinäringen är en potentiell målgrupp i de regionala strukturfondsprogrammen i den mån de ingår i stödberättigade initiativ, till exempel som en del i ett kluster eller nätverksinitiativ. Den förvaltande myndigheten ansvarar för samordning och avgränsning gentemot andra EU-fonder och program. Projektansökningar inom fiskeområdena i EFF kommer att hanteras av länsstyrelsen och därmed kommer avstämning ske mellan berörd länsstyrelse och Nutek.

Europeiska Territoriella program

Det nya målet om europeiskt territoriellt samarbete, som motsvarar det tidigare gemenskapsinitiativet Interreg, är från och med denna programperiod ett av sammanhållningspolitiken tre mål. Förändringen innebär högre status och ökade krav på ett mer strategiskt genomförande av programmen. Ett ökat samspel mellan de olika programmen inom målet för territoriellt samarbete, liksom med övriga delar av sammanhållningspolitiken är önskvärt och nödvändigt. Erfarenheter från det territoriella samarbetet bör integreras i det övriga regionala utvecklingsarbetet och programmen för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Programområdet överlappas av de gränsöverskridande programområdena för Central Baltic, Sverige-Norge samt Botnia-Atlantica.

Överlappningar finns också med det transnationella programmet för Östersjön och delvis med Nordsjöprogrammet samt det nya Interregionala programmet.

De territoriella programmen ska stärka utvecklingssamarbete mellan regioner i olika medlemsländer. I Sveriges nationella strategi för regional konkurrenskraft och sysselsättning anges riktlinjer för de programmässiga innehållen. Programmen ska:

- Minimera gränshinder för gränspendlare och näringsliv med gränsöverskridande verksamhet.
- Främja gränsöverskridande samverkan mellan företag.
- Utveckla gränsöverskridande samverkanslösningar för att öka tillgången till viktiga samhällsfunktioner.
- Främja fördjupat samarbete över nationsgränser för att stärka innovativa miljöer.
- Bidra till att förbättra kommunikationer mellan de nordiska storstadsregionerna.
- Främja satsningar på sjömotorvägar över Östersjön för att effektivisera transporterna inom EU och stärka perifera regioners tillgänglighet.
- Främja samarbete över nationsgränser för ett hållbart och innovativt nyttjande och utveckling av naturresurser, kultur och kulturarv.
- Främja fördjupat samarbete kring miljöproblematiken i Östersjön och Nordsjön.

Tydliga kopplingar finns mellan Norra Mellansverige och de territoriella programmen. Projekt som initierats i programmet för Norra Mellansverige kan i senare faser mycket väl utvecklas vidare med samarbetspartners från andra länder i

de territoriella programmen. Även det motsatta kan inträffa, dvs att samarbetsprojekt inom de territoriella programmen leder till projekt som utvecklas och genomförs inom ramen för Norra Mellansverige.

Förutom de gränsregionala och transnationella programmen berörs samtliga svenska regioner av det interregionala programmet Interreg IVC inom ramen för det europeiska territoriella samarbetet. Programmet syftar till att stödja interregionalt samarbete med inriktning på innovation och kunskapsekonomi samt miljö och riskförebyggande åtgärder. *Det interregionala samarbetet* ger en möjlighet att samarbeta geografiskt över hela EU och är ett bra verktyg för att närma sig strategiska samarbetsregioner som inte är kopplade till de geografiskt knutna transnationella och gränsöverskridande programmen. Ett viktigt syfte med Interreg IVC är att samla, analysera och sprida erfarenheter inom regionalt utvecklingsarbete till övriga strukturfondsprogram. Programmet ska också bidra till Europeiska kommissionens initiativ Regioner i ekonomisk omvandling. Om regioner i programområdet är involverade i initiativet Regions for economic change (RFEC) skall förvaltningsmyndigheten säkerställa att samverkan sker genom:

- a) stödja innovativa projekt som bygger på resultat som framkommit i nätverk inom initiativet Regions for economic change med en gränsöverskridande dimension.
- b) att övervakningskommittén en gång om året diskuterar förslag från RFEC som är relevanta för Östra Mellansverige, på dessa möten skall man även bjuda in representanter från nätverken för att rapportera om sina aktiviteter.
- c) att i årsrapporten beskriva nätverk och projekt som berörda regioner deltar i och som är relevanta för gränsöverskridande samarbete.

EU:s sjunde ramprogram för forskning och utveckling (FP7)

EU:s arbete för att stimulera forskning och utveckling bedrivs i ramprogram och har som ambition att förbättra Europas industriella konkurrenskraft, exploatera den inre marknadens fördelar samt att tillfredsställa samhällets behov av en hållbar utveckling och förbättrad livskvalitet. Sjunde ramprogrammet består av fyra delprogram: *samarbete* (forsknings- och nätverksprojekt inom tio utvalda tematiska områden), *idéer* (stöd till grundforskning), *mänskliga resurser* (forskarrörlighet och karriärutveckling) samt *kapacitet* (stöd till forskningsinfrastruktur och mindre företag).

En koppling finns mellan strukturfondsprogrammet för Norra Mellansverige och EU:s sjunde ramprogram för forskning och utveckling. De FoU-projekt, kluster och innovationssystem som utvecklas med stöd av strukturfondsprogrammet, kan i ett senare skede, komma att vidareutveckla sina idéer och verksamheter tillsammans med andra europeiska partners inom det sjunde ramprogrammet.

Ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP)

Ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP) bildar en gemensam ram för särskilda program som är viktiga för att skapa en ökad produktivitet, innovationskapacitet och hållbar tillväxt inom EU, och som samtidigt beaktar miljöfrågorna. Programmet ska komplettera de forskningsinriktade åtgärderna som bedrivs inom EU:s sjunde ramprogram. Ambitionen med ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation är att utveckla företagets konkurrenskraft, främja

innovationer, påskynda utvecklingen av ett konkurrenskraftigt och innovativt informationssamhälle för alla, samt att främja energieffektivitet och förnybara energikällor i alla sektorer. Programmet är strategiskt inriktat på tre delprogram: *programmet för entreprenörskap och innovation, IKT-stödprogrammet* (informations- och kommunikationsteknik) samt programmet *Intelligent energi - Europa*

Kopplingar kan finnas mellan ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation och programmet för Norra Mellansverige.

4.3 Funktionella samarbeten med andra regioner i Sverige samt inom EU

Samverkan med andra regioner i Sverige

Under programperioden är det av stor vikt att samverka med andra regioner i Sverige, i synnerhet angränsande regioner som Östra Mellansverige, Västsverige och Mellersta Norrland. Samverkan är särskilt viktig inom områden som kommunikationer, FoU, innovationer, teknikutveckling och högskolesamverkan.

I den föregående programperioden har samverkan initierats inom en rad olika områden som bör få fortsätta att utvecklas under denna programperiod.

Programmet bör utnyttja den möjlighet som finns att finansiera insatser över regiongränser.

Internationalisering och transnationellt samarbete

Samarbete och etablerande av nätverk mellan regioner och mellan företag i regionerna är viktiga förutsättningar för att stärka den regionala konkurrenskraften.

Ett aktivt förhållningssätt till omvärlden är därför en viktig förutsättning för det långsiktiga regionala utvecklingsarbetet. Regionernas förmåga att utveckla eller vidareutveckla strategiskt samarbete över nationsgränserna skall därför stärkas. Detta kan ske på olika sätt och grunda sig på olika syften. Grundförutsättningen för samverkan är att den ska ske med regioner som har liknande förutsättningar, för att på så sätt skapa mervärde i den egna regionen samt vara till gagn för näringslivets utveckling. Samarbetet skall ha en inriktning mot innovativa åtgärder och vara till nytta för små och medelstora företag i regionen.

Inom Norra Mellansverige finns en rad utvecklade samarbeten med andra länders regioner. Samarbetena är både geografiska och funktionella. De ofta förekommande vänlänssamarbetena är värdefulla ur många synvinklar. Här finns redan upparbetade kontaktnät och det finns god potential att göra detta arbete än mer utvecklingsinriktat. Speciellt intressant är att utnyttja dessa kontakter för erfarenhetsutbyte kring ämnen som t.ex. entreprenörskap samt förstärka arbetet med regioner där regionens utlandsägda företag har sina säten.

Samtliga län i regionen har idag vänlän där samarbetsavtal finns sedan flera år tillbaka. Etablerade vänlänssamarbeten finns med vänlän och regioner såväl inom som utanför EU.

Samarbeten finns bl.a. med ett flertal län i Polen (Podlaskie, Lublin och Swietokrzyskie), Ungern (Heves), Rumänien (Kovácsna), Estland (Viljandi, Väst-Viru), Tyskland (Brandenburg), Ryssland (Pskov), Kina (Chengdu, Qingdao) och Sydafrika (Buffalo City).

Inom ramen för olika genomförda transnationella projekt har det också etablerats samarbeten med andra regioner i Europa som är av vikt för regionens framtida utveckling. Existerande nätverk som tillkommit bör kunna utvecklas på ett mer hållbart sätt.

Som exempel kan nämnas Interreg IIIC-projektet TEICO-Net (Technology, Enterprises, Innovation, Cooperation – Network), Interreg IIIB-projektet Baltic Forest, ENTS (European Network for Tourism and Sport), klustersamarbetet CLOE inom ramen för Interreg III C eller samverkan i ramprogrammet ”Change on Borders” Interreg III C där möjligheten att utveckla gränsregionerna ges unika möjligheter. Vidare bör stråket som går mellan Oslo till St Petersburg, där projektet ”Tillväxtkorridoren” pågår, kunna utvecklas i gynnsam riktning genom de nya möjligheterna. Utvecklingen av inlandssjöfarten och därtill knuten turism är vidare en viktig del där internationellt samarbete visat sig ge goda resultat.

Även samarbete, med syfte att stimulera erfarenhetsutbyte kring regionala utvecklingsfrågor, mellan Norra Mellansverige och andra strukturfondsprogram inom EU är viktigt att beakta.

Funktionella samarbeten kan också omfatta andra typer av aktiviteter med andra regioner om syftet överensstämmer med de övergripande programmålen.

Ambitionen från programmets sida är att utnyttja de nya möjligheter som ges under programperioden, gällande samarbete med utvecklingsprogram i andra länder med syftet att stimulera erfarenhetsutbyte kring regionala utvecklingsfrågor. I enlighet med Artikel 37 (6) b innefattar detta åtgärder för interregionalt samarbete med minst en regional eller lokal myndighet i en annan medlemsstat.

5 Genomförandet av det regionala strukturfondsprogrammet

5.1 Inledning

Det övergripande syftet med organisationen för genomförandet av strukturfondsprogrammen 2007-2013, är att möjliggöra gemensamma nationella och regionala prioriteringar mellan områdena regional utvecklingspolitik, arbetsmarknadspolitik och EU:s sammanhållningspolitik. Denna strategiska hållning i kombination med en tydlig ansvarsfördelning och ett fokuserat program, ger förutsättningar för måluppfyllelse och effektivitet i genomförandet. Den förvaltande myndigheten ska säkerställa att kraven i EU:s regelverk uppfylls samt att förvaltningsarbetet sker effektivt. Inom ramen för det arbetet kommer former för erfarenhetsutbyte kring genomförandet av strukturfondsprogrammen att utvecklas, liknande det som bedrivits under föregående programperioder. Det kan exempelvis handla om att etablera nätverk av ansvariga inom olika kompetensområden. Ett exempel är nätverk för de horisontella frågorna. Nätverken kan också delta i internationellt arbete om detta anses möjligt.

Vid sidan av den genomförandeorganisation som beskrivs nedan, har den länsaktör i länet som har det regionala utvecklingsansvaret, dvs. länsstyrelser, samverkansorgan, eller självstyrelseorgan, bl. a till uppgift att driva och samordna det regionala utvecklingsarbetet. Ansvarig länsaktör förutsätts aktivt engagera sig, framför allt genom att tillhandahålla nationell medfinansiering via de medel som aktören disponerar, och genom att främja en effektiv samverkan mellan tillväxtarbetet i länet och genomförandet av strukturfondsprogrammen.

Regeringen avser att i förordning besluta de föreskrifter som behövs för genomförandet av strukturfondsprogrammet enligt vad som anges nedan. Strukturfondspartnerskapets uppgifter avses bli sådana att en lagreglering krävs. Regeringen avser i denna del att skyndsamt lägga fram nödvändiga lagförslag som kan möjliggöra den reglering av strukturfondspartnerskapet som anges nedan.

5.1.1 Övergripande genomförandestruktur

Medlemsstaten ska, för varje operativt program, utse ansvariga myndigheter. Samma genomförandestruktur kommer att gälla för samtliga åtta regionala strukturfondsprogram för målet regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Verket för näringslivsutveckling (Nutek) är förvaltande och attesterande myndighet för den Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) i de regionala strukturfondsprogrammen för regional konkurrenskraft och sysselsättning. I uppgiften ligger också att svara för utbetalningar av ERUF-medel till projektens stödmottagare. Nutek är en statlig myndighet med huvudsaklig inriktning på näringslivsutveckling och regional utveckling.

Den förvaltande myndigheten inordnas organisatoriskt direkt under styrelsen för Nutek. Verksamheten lokaliseras till och leds från Östersund. Den förvaltande myndigheten har regionalt placerad personal i varje programområde, dvs. i Luleå,

Östersund, Gävle, Stockholm, Örebro, Jönköping, Göteborg och Malmö. Det operativa arbetet leds av chefen för den förvaltande myndigheten i Östersund och ansvarig personal inom respektive programområde.

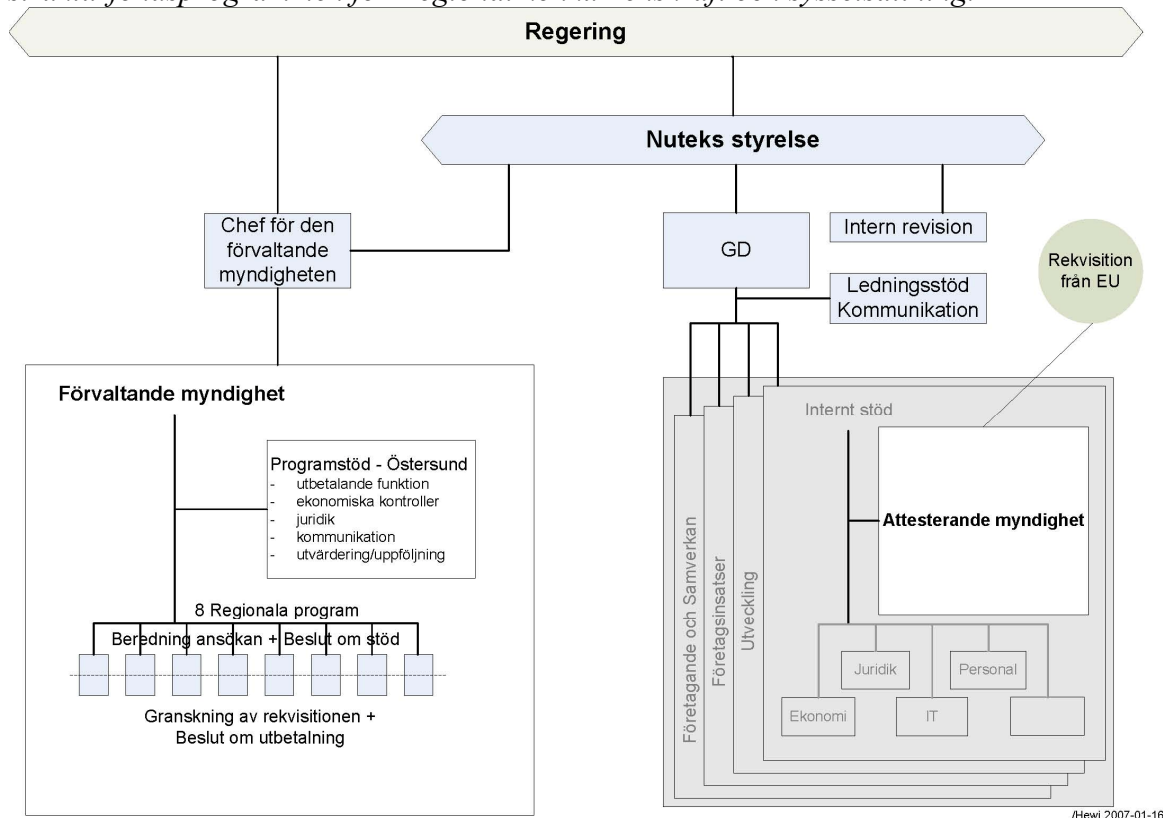
Nutek är attesterande myndighet för den Europeiska regionala utvecklingsfonden i de regionala strukturfondsprogrammen för regional konkurrenskraft och sysselsättning. Ansvaret för denna myndighetsuppgift placeras vid Nuteks huvudkontor i Stockholm.

I den nya organisationen för genomförandet har det varit viktigt att stärka politikens inflytande över vilka projekt som ska prioriteras samtidigt som förvaltningsorganisationen ska kunna klara de krav som kommissionen ställer på korrekt hantering av strukturfondsmedel. Med *en* förvaltningsmyndighet för samtliga regionala strukturfondsprogram blir hanteringen och regeltolkningen mer likartad, vilket gynnar stödmottagarna och genomförandet.

Ekonomistyrningsverket (ESV) är revisionsmyndighet för samtliga regionala strukturfondsprogram.

5.2 Förvaltande och attesterande myndighet för det regionala strukturfondsprogrammet

Figur: Beslutsordning i Nutek – Förvaltande och attesterande myndighet för den Europeiska regionala utvecklingsfonden avseende de regionala strukturfondsprogrammen för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Den förvaltande myndighetens programstöd i Östersund kommer att fungera som support- och utvecklingsstöd till de åtta regionalt placerade funktionerna. Arbetet

med att säkerställa en sund ekonomisk förvaltning av strukturfonds-programmen, t.ex. enhetliga rutiner och processer, kommer att utvecklas inom den förvaltande myndigheten.

Den förvaltande myndigheten ska också, i samspel med attesterande myndighet, svara för att förvaltning och genomförande av det operativa programmet sker effektivt och korrekt.

För strukturfondsprogrammet Norra Mellansverige placeras personal i Gävle, med kontaktuppgifter enligt nedan:

Förvaltande myndighet för det regionala strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning i **Norra Mellansverige**
Gatuadress: Drottninggatan 33
Postadress: Nutek, 117 86 Stockholm
Ort: Gävle
Telefon: 08-6819100
e-post: nutek@nutek.se

Den förvaltande myndigheten ansvarar för de uppgifter som anges i artikel 60 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006 av den 11 juli 2006 och ska därmed säkerställa dessa. Det innebär att funktionen på samtliga orter kommer att ha sådan bemanning och kompetens att den kan hålla samman hela flödet av aktiviteter från information, inbjudan till ansökningar om finansiellt stöd från den Europeiska regionala utvecklingsfonden, registrering av ansökningar, handläggning av ansökningar, metoder vid urval av projekt, inhämtning av strukturfondspartnerskaps prioriteringar mellan projekt, beslut om stöd till projekt, granskningar och godkännande av rekvisitioner samt avslut av projekt. I enlighet med artikel 13 i kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006 kommer den förvaltande myndigheten att dokumentera de rutiner och processer som visar hur arbetet görs. Beslut i frågor om stöd och godkännande av underlag för rekvisitioner tas av den förvaltande myndighetens beslutsfattare i vart och ett av de åtta regionala strukturfondsprogrammen. Den förvaltande myndigheten är, framför allt avseende granskning av rekvisitioner, organiserad på ett sådant sätt att hög effektivitet uppnås i kombination med att sårbarheten minimeras.

Den förvaltande myndigheten ska kontrollera lagligheten och korrektheten i de uppgifter som deklarerar av projektens stödmottagare som deltar i insatser. I enlighet med artikel 15 i kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006 ska rutiner finnas som säkerställer att alla dokument rörande utgifter och revision sparas i tre år efter att det regionala strukturfondsprogrammet avslutats enligt artikel 90 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006 och artikel 19.4 i kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006.

De två processerna - handläggning av ansökan för beslut om stöd och granskning och godkännande av rekvisitioner - ska hållas åtskilda. Den ekonomiska granskningen av rekvisitioner utförs av särskild personal, som kommer att vara placerade regionalt. I Östersund placeras en funktion som verkställer beslut om

utbetalningar på basis av de granskningar som görs av den förvaltande myndigheten regionalt.

Nutek är attesterande myndighet med de uppgifter som följer av artikel 61 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006.

Den förvaltande myndigheten för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Nutek, ska verka för ett nära samarbete med den förvaltande myndigheten för Europeiska socialfonden, Rådet för Europeiska Socialfonden i Sverige, Svenska ESF-rådet. Detta underlättas av att förvaltningsmyndigheterna lokaliseras till samma orter och att regionala strukturfondsprogram, respektive regionala planer inom det nationella strukturfondsprogrammet, följer samma geografi. Dessutom är det prioriterande strukturfondspartnerskapet gemensamt för de båda strukturfonderna i respektive programområde.

5.3 Från ansökan till beslut

5.3.1 Ansökan om stöd från den Europeiska regionala utvecklingsfonden

Flödet kan delas in i fyra delar: Handläggning av ansökningar (1), laglighetsprövning (2), samråd med strukturfondspartnerskapet (3) och beslut om stöd till projekt (4).

1. Handläggning av ansökningar

Ansökan om medel ur den Europeiska regionala utvecklingsfonden lämnas till den förvaltande myndigheten i programområdet som ankomstregistrerar den. Registreringen sker i datasystemet NYPS¹⁷. Den förvaltande myndigheten kontrollerar att ansökan är fullständig och att medfinansiering är ordnad. Om en ansökan inte är komplett föreläggs sökanden att komplettera den.

2. Laglighetsprövning

Den förvaltande myndigheten gör sedan laglighetsprövning av projektet. I denna prövning ingår att pröva om projektet stämmer överens med det operativa programmets insatsområden och urvalskriterier och att det uppfyller de förordningsmässiga krav som ställs från såväl gemenskapens som nationella regelverk. I beredningen ingår att informera potentiella projektägare om vilka indikatorer som måste följas upp.

Därefter upprättas ett förslag till beslut. Endast laglighetsprövade, av Förvaltande myndigheten godkända projekt, går vidare till samråd. Laglighetsprövningen kan även leda till beslut om avslag.

3 Samråd med strukturfondspartnerskapet

Strukturfondspartnerskapets sekreterare bistår ordföranden i planeringen av partnerskapets möten. Prioriteringar mellan projekt görs av respektive prog-rams

¹⁷ Ny projekt – och stödärendehantering (NYPS) och är ett kombinerat registrerings – och handläggarsystem.

strukturfondspartnerskap. Strukturfondspartnerskapet ska lämna ett samlat förslag till prioriteringar till den förvaltande myndigheten.

4. Beslut om projekt

Den förvaltande myndigheten fattar därefter beslut i varje enskilt ärende och expedierar beslutet till respektive stödmottagare. Regeringens avsikt är att den förvaltande myndigheten endast får bevilja stöd i enlighet med partnerskapets prioriteringar mellan projekt.

Den förvaltande myndigheten ska meddela såväl stödmottagaren som den aktör i respektive berört län som har det regionala utvecklingsansvaret, om de beslut som fattats.

5.3.2 Urvalskriterier

Inom sex månader efter kommissionens beslut om programförslaget ska övervakningskommittén besluta om urvalskriterier som är generella och gäller för hela programmet. Urvalskriterierna är ett verktyg för prioritering mellan projekt inför beslut om stöd. De ska ge vägledning till de projekt som i största möjliga mån bidrar till programmets målsättningar.

Valet av urvalskriterier har stor betydelse för i vilken omfattning programmets genomförande minimerar negativa konsekvenser och förstärker positiva konsekvenser avseende de horisontella kriterierna jämställdhet, integration och mångfald samt miljö. Urvalskriterierna ska därför, utifrån programmets mål och ambition, innehålla konkreta kriterier kopplade till dessa horisontella kriterier.

Hur urvalskriterierna i realiteten påverkar valet av projekt när det gäller de horisontella kriterierna kommer även att följas upp och vid behov kommer åtgärder vidtas för att betydande negativ påverkan ska undvikas eller minimeras.

5.4 Medfinansiering samt beskrivning av finansiella strömmar

5.4.1 Medfinansiering

Den största andelen av den svenska offentliga medfinansieringen utgörs av statliga medel, vilka kanaliseras via det interna svenska budgetsystelet och som beslutas av myndigheter på regional eller central nivå. Därutöver tillkommer medel från kommuner, landsting, vilka beslutas inom respektive organ. Medfinansiering sker också från det privata näringslivet. De regionala tillväxtprogrammen blir en viktig utgångspunkt för medfinansieringen av det regionala strukturfondsprogrammet. Innan den förvaltande myndigheten fattar beslut om strukturfondsmedlen skall den nationella medfinansieringen vara ordnad.

5.4.2 Det finansiella flödet mellan Europeiska kommissionen och Sverige

Betalningar rörande strukturfonderna budgeteras och redovisas i den svenska statsbudgeten. Den svenska statsbudgeten är bruttoredovisad enligt Lag (1996:1059) om statsbudgeten. För strukturfonderna innebär detta att

strukturfondsmedel från EU-budgeten redovisas på inkomstitlar och medel för verksamheten inom strukturfonderna budgeteras på anslag på den svenska statsbudgeten.

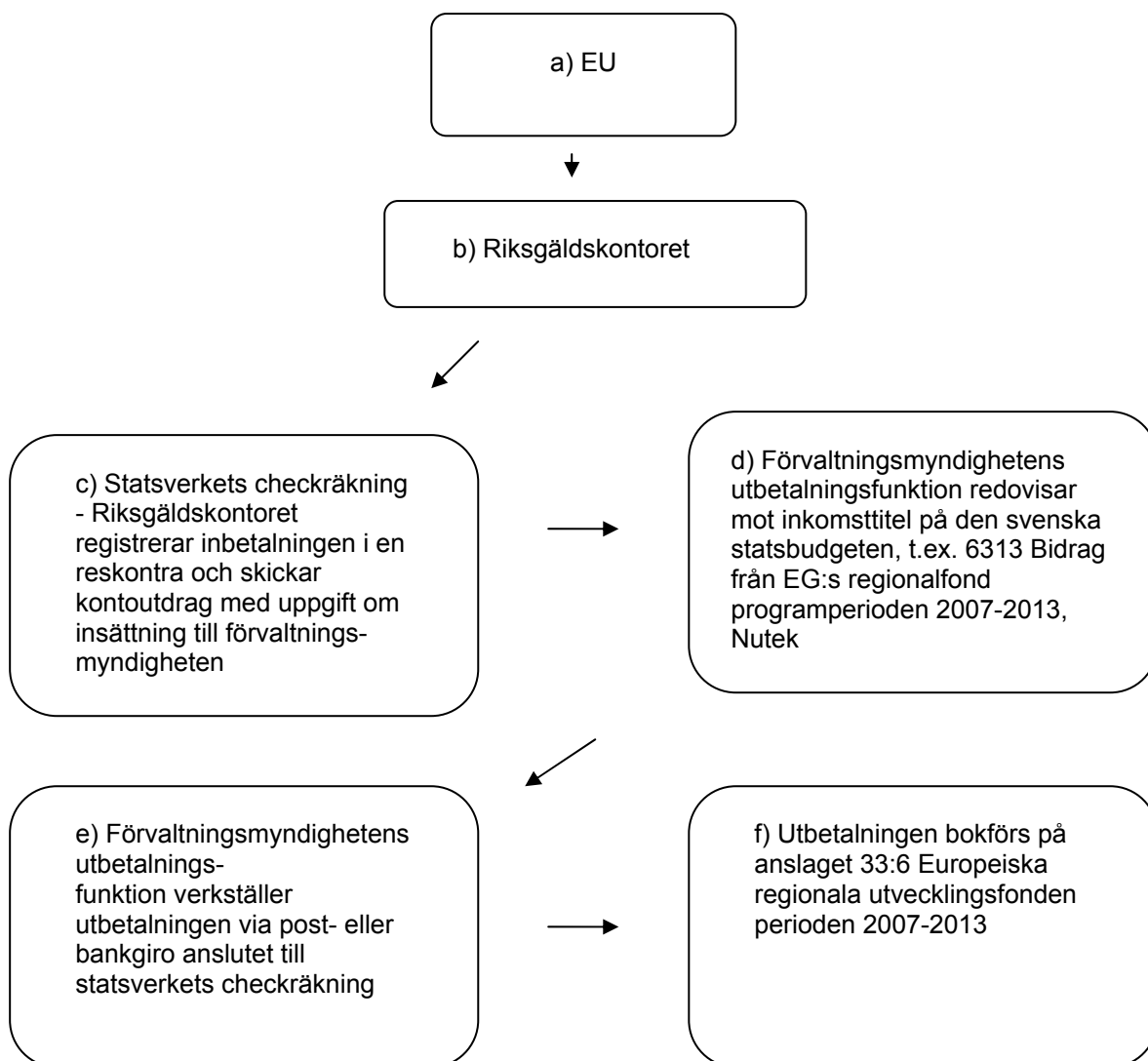
Överföringen av medel mellan EU och Sverige följer likvidmässigt den normala internationella transaktionsproceduren med Riksgäldskontoret som mellanled. När det gäller t.ex. Europeiska regionala utvecklingsfonden sänder Kommissionen medlen till Riksgäldskontorets konto i Nordea, och uppger samtidigt namnet på den attesterande myndigheten samt dess kontonummer (se figur punkt (a)).

De erhållna medlen räknas om till svenska kronor enligt gällande valutakurs. Belopp i kronor överförs till statens centralkonto vilken ränta ej beräknas (b). Riksgäldskontoret registrerar inbetalningen i en reskontra och sänder ett kontoutdrag till den attesterande myndigheten (c). Myndigheten redovisar därefter beloppet som inkomst på berörd inkomstitel (d).

För utbetalningar av stöd under året disponerar den förvaltande myndigheten under utgiftsområde 19 Regional utveckling, anslaget 33:6 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2007-2013. Under villkor för anslagets användning står det att ändamålet för anslaget är utbetalningar från Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2007-2013 och att medlen får användas enligt rådets förordning (EG) nr 1083/2006 av den 11 juli 2006 om allmänna bestämmelser för den Europeiska regionala utvecklingsfonden, den Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden och upphävande av förordningen (EG) nr 1260/1999 och enligt rådets förordning EG nr 1080/2006 av den 5 juli och om upphävande av förordning (EG) 1783/1999 samt de riktlinjer för strukturfondsarbete som EG-kommissionen därefter fastställt.

Utbetalande funktionen vid den förvaltande myndigheten skickar en utbetalningsorder till ekonomiproessen som verkställer utbetalningen (e). Utbetalningen bokförs på det nämnda anslaget 33:6 Europeiska regionala utvecklingsfonden perioden 2007-2013 (f).

Figur: Finansiella strömmar

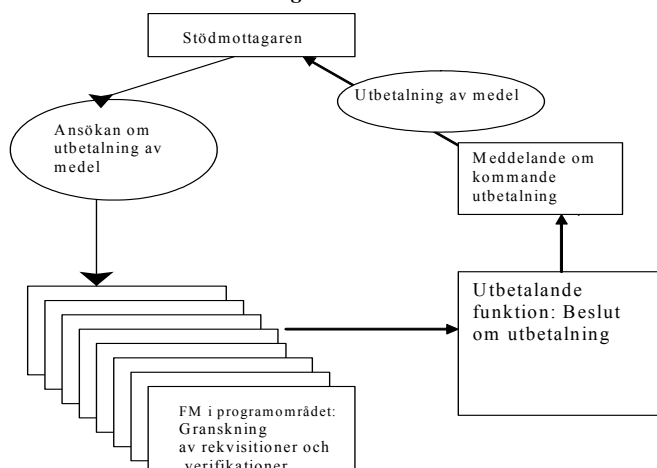

Den förvaltande myndigheten har det yttersta administrativa ansvaret för användningen av strukturfonderna och skall intyga att de använts i enlighet med artikel 280 i fördraget.

Näringsdepartementet är inom regeringskansliet ansvarigt för EU:s sammanhållningspolitik i Sverige.

5.4.3 Flödet från rekvisition till utbetalning till stödmottagare

Figur: Flödet – Ansökan om utbetalning

Flödet från rekvisition till utbetalning kan delas in i två huvudaktiviteter. Handläggning och granskning av ansökningar om utbetalning (1), beslut om utbetalning och utbetalning av medel (2). Flödet illustreras i figuren ovan och beskrivs nedan.

1) Handläggning av ansökan om utbetalning

Ansökan om utbetalning lämnas in till den förvaltande myndigheten i programområdet. Ansökan granskas och vid behov görs ytterligare utredningar och kompletteringar. Dessutom kontrolleras överensstämmelse med regelverk, program och projektbeslut (checklistor används). Granskningen ska säkerställa att redovisade kostnader är stödberättigande och grundas på kontrollerbara verifikationer i ett godtagbart redovisningssystem. Vidare ska en tydlig verifieringskedja upprätthållas och separat projektredovisning alltid tillämpas avseende projektets bokföring. Granskande funktion registrerar godkänd ansökan för utbetalning i NYPS-systemet.

2) Beslut om utbetalning

Den förvaltande myndighetens programstöd i Östersund fattar beslut om utbetalning. Det sker genom godkännande av den registrering som gjorts i NYPS. Från NYPS expedieras utbetalningen till projektägaren genom utbetalningssystemet Agresso till vilket NYPS är automatiskt kopplat.

5.4.4 Rapportering av oegentligheter till byrån för bedrägeribekämpning (OLAF) för medel ur den regionala utvecklingsfonden

För de regionala strukturfondsprogrammen är den förvaltande myndigheten ansvarig för rapporteringen till OLAF. Dessa rapporter kommer att sammanställas hos den förvaltande myndigheten i Östersund. Information om innehållet i rapporterna sänds även till Ekobrottsmyndigheten.

5.5 Övervakningskommittén

För varje regionalt strukturfondsprogram eller gemensamt för flera av dessa program, ska en övervakningskommitté inrättas enligt art 65-66 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006.

De regionala strukturfondsprogrammen har gemensamma övervakningskommittéer enligt nedan:

1. Övre Norrland och Mellersta Norrland,
2. Norra Mellansverige, Östra Mellansverige och Stockholm, och
3. Västsverige, Småland och Öarna samt Skåne-Blekinge.

För beslut av en övervakningskommitté krävs enhällighet.

Ledamöter och ersättare i övervakningskommittén utses av Regeringskansliet för bestämd tid. Ordföranden företräder medlemsstaten och utses av regeringen. En företrädare för kommissionen deltar som rådgivare i övervakningskommitténs arbete. En företrädare för EIB eller EIF får delta som rådgivare för de operativa program som EIB eller EIF bidrar till. Diskussioner kommer föras om experimentella projekt i programmen.

Varje övervakningskommitté ska fastställa sin egen arbetsordning och anta den i samförstånd med den förvaltande myndigheten.

Nutek i Östersund ska i egenskap av sekretariat för övervakningskommittén förbereda kommitténs möten, i samråd med dess ordförande, samt följa upp kommitténs beslut. Genom att övervakningskommittéernas tre sekretariat placeras i Östersund finns goda förutsättningar för erfarenhetsutbyte mellan de regionala strukturfondsprogrammen, samt utveckling av administrativa rutiner som effektiviserar sekretariatens planering och genomförande av möten i övervakningskommittén.

Övervakningskommitténs uppgifter:

Övervakningskommittén ska förvissa sig om att genomförandet av det regionala strukturfondsprogrammet är effektivt och av tillfredsställande kvalitet i enlighet med följande:

- a) Den ska inom sex månader efter kommissionens godkännande av det regionala strukturfondsprogrammet, granska och godkänna urvalskriterierna samt godkänna varje översyn av dessa kriterier.
- b) Den ska godkänna åtgärdsdokumentet, som inte är föremål för beslut inom kommissionen, samt godkänna varje översyn av detta dokument.
- c) Den ska regelbundet på grundval av handlingar som den förvaltande myndigheten lämnar in se över hur långt man kommit i förverkligandet av de specifika målen i det regionala strukturfondsprogrammet.
- d) Den ska granska resultaten från genomförandet, särskilt förverkligandet av målen för varje prioriterat insatsområde och de utvärderingar som genomförs.
- e) Den skall för varje regionalt strukturfondsprogram godkänna en utvärderingsplan samt göra en årlig översyn av denna.

- f) Den ska gå igenom och godkänna års- och slutrapporter om genomförandet enligt artikel 67.
- g) Den ska informeras om den årliga kontrollrapporten, eller den del av rapporten som avser det berörda regionala strukturfondsprogrammet, och om kommissionens eventuella relevanta synpunkter efter genomgången av rapporten eller beträffande den delen av rapporten.
- h) Den kan föreslå den förvaltande myndigheten sådan översyn eller genomgång av respektive regionalt strukturfondsprogram som kan bidra till att strukturfondernas mål enligt artikel 3 förverkligas eller till att förvaltningen av programmet, inbegripet den ekonomiska förvaltningen, förbättras.
- i) Den ska granska och godkänna varje förslag till ändring av innehållet i det regionala strukturfondsprogrammet innan det ska lämnas in till kommissionen för beslut.
- j) Den ska fatta beslut om respektive regionalt strukturfondsprogramms budget för tekniskt stöd och göra en årlig översyn.

Utfallet av de strategiska diskussioner som kommer att föras i övervakningskommittén, bland annat kring programmets bidrag till den regionala utvecklingen, kan leda till beslut om att vissa planerade insatser i insatsområdena måste ges ökad uppmärksamhet, medan andra kan tonas ned. Detta kan t. ex. ske genom omprioriteringar i strukturfondsprogrammet eller genom förändringar av urvalskriterier. Diskussionerna i övervakningskommittén kan även ge underlag för att initiera avgränsade utvärderingar av mer strategisk och operativ karaktär.

5.6 Strukturfondspartnerskapet

Regeringen avser att inrätta strukturfondspartnerskap enligt följande:

Inom varje programområde och för varje regionalt strukturfondsprogram, och motsvarande område i den regionala planen för det nationella programmet, ska det finnas ett gemensamt strukturfondspartnerskap. Partnerskapet ska bestå av förtroendevalda representanter för kommuner och landsting inom programområdet samt av företrädare för arbetsmarknadens organisationer, representanter för länsstyrelser, länsarbetsnämnder samt berörda intresseorganisationer och föreningar. I partnerskapen för Övre Norrland och Mellersta Norrland skall det finnas representanter för Sametinget. Strukturfondspartnerskapets majoritet ska bestå av förtroendevalda representanter från kommuner och landsting från samtliga i programområdet ingående län.

Strukturfondspartnerskapet i programområdet Norra Mellansverige ska bestå av 17 ledamöter varav nio förtroendevalda representanter för kommuner och landsting i berörda län, fyra företrädare för arbetsmarknadens organisationer, två företrädare för berörda länsstyrelser, en företrädare för berörda länsarbetsnämnder samt en representant för intresseorganisationer och föreningar.

Regeringen kommer efter ett nomineringsförfarande att utse ordförande för strukturfondspartnerskapet. Ordföranden utser i sin tur ledamöter i strukturfondspartnerskapet, efter ett nomineringsförfarande, samt sekreterare, som biträder strukturfondspartnerskapet. Strukturfondspartnerskapet kan, vid behov, på olika sätt, knyta till sig relevant sakkompetens för att fullgöra sina uppgifter.

Strukturfondspartnerskapets huvudsakliga uppgift ska vara att prioritera mellan projekt, och därigenom säkerställa att genomförandet av det regionala struktur-fondsprogrammet sker i enlighet med den strategiska inriktning som program-met anger. I detta ingår även att tillsammans med den förvaltande myndigheten uppmärksamma behovet av såväl samordning som avgränsning mot övriga utvecklingsprogram som genomförs på regional nivå. Som underlag för sina prioriteringar mellan projekt ska strukturfondspartnerskapet samråda med den länsaktör (samverkansorgan, regionalt självstyrelseorgan eller länsstyrelse), som har ansvar för det regionala utvecklingsarbetet i det län där projektet kommer att bedrivas. Regeringens avsikt är att den förvaltande myndigheten endast ska få bevilja stöd i enlighet med strukturfondspartnerskapets prioriteringar mellan projekt.

Den förvaltande myndigheten kommer att tillhandahålla beslutsunderlag inför strukturfondspartnerskapets prioriteringsmöten, vilka utgör det samråd som den förvaltande myndigheten genomför i handläggningen inför beslut om stöd. Den förvaltande myndigheten ska kontinuerligt förse strukturfondspartnerskapet med dels en redovisning av medelsanvändningen i programmet, dels budget för kvarstående beslutsutrymme.

5.7 Hållbar utveckling och horisontella kriterier

I genomförandet av detta regionala strukturfondsprogram kommer de tre dimensionerna i hållbar utveckling, den ekonomiska, sociala och miljömässiga, att beaktas i genomförandets alla faser, i enlighet med artikel 16 -17 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006. Fokus kommer att ligga på jämställdhet mellan kvinnor och män, integration och mångfald samt en bättre miljö. Ett sådant fokus förväntas stimulera de tillväxtskapande faktorerna. Ett led i att åstadkomma detta är att de tre horisontella kriterierna ska hanteras i alla projekt inom programmet.

Den ambition och möjlighet som programmens strategiska inriktning och val av insatsområden ger, när det gäller positiv påverkan på hållbar utveckling och de horisontella kriterierna, måste förvaltas i programmens genomförande. Det är i urvalet och genomförandet av projekt som den verkliga påverkan kan åstadkommas. Därför ska alla aktörer i genomförandet verka för att ambitioner och möjligheter när det gäller jämställdhet, integration och mångfald och miljö får genomslag i urval och genomförande av projekt, men också i uppföljning och utvärdering. Dessutom ska tillgänglighet för funktionshindrade beaktas under genomförandets olika faser.

Den förvaltande myndigheten kommer fortlöpande att främja ett förhållningssätt som utvecklar arbetet med hållbar utveckling i programgenomförandets olika delar, t.ex. information om programmet, underlag för ansökan om finansiell medverkan från den regionala utvecklingsfonden, urvalskriterier vid bedömning av projekt och underlag för uppföljning av godkända projekt. Målet är att dessa frågor skall integreras i genomförandet och inte hanteras som en aspekt vid sidan av övrigt programarbete. Den förvaltande myndigheten kommer dessutom att verka för att de horisontella kriterierna integreras tidigt, dvs. redan vid framtagandet av ansökan.

I handläggningen av projektansökningar kommer speciellt påverkan på Natura 2000-områden att uppmärksammas, och i beslut om projekt kommer hänsyn att tas till påverkan i enlighet med den svenska lagstiftningen.

De horisontella kriterierna finns med i samtliga delar av genomförandet. Det innebär att olika verktyg såsom t.ex. informationsmaterial, anvisningar, utbildningsinsatser, indikatorer, checklistor osv. kontinuerligt måste utvecklas för att de horisontella kriterierna skall bli en naturlig del i det regionala utvecklingsarbetet. Detta kommer att utvecklas parallellt med programmets genomförande och bygga på erfarenheter från tidigare programarbete. Ett viktigt verktyg är de s.k. horisontella klassificeringskriterierna (se nedan). De horisontella kriterierna ska även beaktas vid den förvaltande myndighetens upphandlingar.

För att kunna integrera de horisontella kriterierna i genomförandet krävs kunskap om dessa frågor hos såväl projektdeltagare, handläggare som beslutsfattare. För att säkerställa detta kommer utbildning inom dessa områden fortlöpande att erbjudas nämnda målgrupper under hela programperioden. I programmets genomförande kommer olika expertkompetenser rörande arbetet med de horisontella kriterierna, t.ex. inom länsstyrelser, att tillvaratas. Den förvaltande myndigheten kommer att verka för att de kunskaper och den kompetens som finns i existerande organisationsstrukturer, såsom jämställdhetsexperterna i länen, regionala resurscentra, miljömyndigheter m.fl, aktivt involveras i genomförandet. Arbetet med de horisontella kriterierna planeras även innehålla följande:

- Utöver det löpande arbetet kopplat till horisontella kriterier, planeras ett tematiskt arbete med fokus på ett kriterium i taget. Under programperiodens första tredjedel kommer detta tema att utgöras av integration och mångfald. Det tematiska arbetet kan t.ex. innehålla kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning och även vara ett fokus i samband med uppföljning och utvärdering. Temat kommer också att få genomslag och påverka övervakningskommitténs arbete.
- Den tematiska inriktningen kan även komma till uttryck genom att överenskommelser ingås med ett antal projekt om att de ska dokumentera hur de arbetar fördjupat med ett av kriterierna, och de ställningstaganden de fortlöpande ställs inför. Erfarenheterna från dessa projekt bildar sedan ett underlag för det tematiska arbetet.
- Erfarenhetsutbyten mellan projektägare om lyckade och mindre lyckade metoder att arbeta med de horisontella kriterierna, inom såväl regionala strukturfondsprogram som andra utvecklingssatsningar.
- Nätverksarbete över programgränserna samt mellan den Europeiska regionala utvecklingsfonden och den Europeiska socialfonden, med syfte att utbyta erfarenheter från tidigare och innevarande programperioder samt utveckla verktyg som kan användas i genomförandet.

5.7.1 Klassificeringskriterier för de horisontella kriterierna

Ett verktyg gemensamt för alla regionala strukturfondsprogram för konkurrenskraft och sysselsättning är klassificeringskriterier för de horisontella kriterierna, vilka ska tillämpas på samtliga projekt. Dessa säkerställer att konsekvenserna för jämställdhet, integration och mångfald samt miljö behandlas i

samtliga projekt, samtidigt som de bidrar till att information lagras om projekten som i ett senare skede underlättar uppföljning och utvärdering. De horisontella klassificeringskriterierna kan också användas som ett verktyg i dialogen mellan handläggare och projektägare. Indikatorernas utformning bidrar också i viss mån till genomförande av åtgärder för att minimera negativa effekter.

Varje projekt som genomförs inom programmet kan inte förväntas vara positivt för alla dimensioner av hållbar utveckling. Däremot ska avvägningar alltid göras mot bakgrund av övergripande mål och prioriteringar för att utvecklingen sammantaget ska kunna bli hållbar. Vid bifall till ett projekt som bedöms vara negativt utifrån en eller flera av de tre gemensamma horisontella kriterierna, kommer motiv för att ändå genomföra projektet att redovisas i beslutet.

Klassificeringskriterier för de horisontella kriterierna

Kriterium	Mått	Definition
Jämställdhet mellan kvinnor och män	Antal projekt som direkt syftar till att öka jämställdheten	Ökad jämställdhet är en av projektets huvudmålsättningar, vilket tydligt avspeglas i projektets redovisade aktiviteter, målsättningar och förväntat resultat.
	Antal projekt som har en övervägande positiv påverkan ur ett jämställdhetsperspektiv	Projektets påverkan på jämställdhet redovisas i projektbeskrivningen. Projektet bedöms ha en övervägande positiv påverkan. Flera aktiviteter för att förbättra jämställdheten ska genomföras i projektet.
	Antal projekt som har en övervägande negativ påverkan ur ett jämställdhetsperspektiv	Projektets påverkan på jämställdhet redovisas i projektbeskrivningen. Projektet bedöms ha en övervägande negativ påverkan. Projektet innehåller åtgärder för att minimera de negativa effekterna.
Integration och mångfald	Antal projekt som direkt syftar till att öka mångfalden och integrationen	Ökad integration och mångfald är en av huvudmålsättningar, vilket tydligt avspeglas i projektets redovisade aktiviteter, målsättningar och förväntat resultat.
	Antal projekt som har en övervägande positiv påverkan ur ett integrations- och mångfaldsperspektiv	Projektets påverkan på integration och mångfald redovisas i projektbeskrivningen. Projektet bedöms ha en övervägande positiv påverkan. Flera aktiviteter för att förbättra integration och mångfald ska genomföras i projektet.
	Antal projekt som har en övervägande negativ påverkan ur ett integrations- och mångfaldsperspektiv	Projektets påverkan på integration och mångfald redovisas i projektbeskrivningen. Projektet bedöms ha en övervägande negativ påverkan. Projektet innehåller åtgärder för att minimera de negativa effekterna.
Bättre miljö	Antal projekt som direkt syftar till att förbättra miljön	Förbättrad miljö är en av projektets huvudmålsättningar, vilket tydligt avspeglas i projektets redovisade aktiviteter, målsättningar och förväntat resultat.
	Antal projekt som har en övervägande positiv påverkan på miljön	Projektets påverkan på miljön redovisas i projektbeskrivningen. Projektet bedöms ha en övervägande positiv påverkan. Flera aktiviteter för att förbättra miljön ska genomföras i projektet.
	Antal projekt som har en övervägande negativ påverkan på miljön	Projektets påverkan på miljön redovisas i projektbeskrivningen. Projektet bedöms ha en övervägande negativ påverkan. Projektet innehåller åtgärder för att minimera de negativa effekterna.

5.8 Kontrollsystem

Den förvaltande myndigheten ansvarar för förvaltningskontroller i enlighet med artikel 13 i kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006.

Enligt artikel 13 i kommissionens tillämpningsförfordning kommer den förvaltande myndigheten att svara för denna typ av kontroller omfattande administrativa, finansiella, tekniska och fysiska aspekter. Kontrollerna kommer att inriktas på

- att de redovisade utgifterna är korrekta och riktiga,
- att tjänsterna eller varorna har levererats i enlighet med beslutet,
- att ansökningar om utbetalning är korrekta och att utgifter och insatser är i enlighet med gällande nationella och EU regler, samt
- processer för att undvika dubbelfinansiering av utgifter från andra nationella stöd eller EU stöd samt mellan programperioder.

Ekonomistyrningsverket är revisionsmyndighet för de regionala strukturfondsprogrammen med uppgifter i enlighet med artikel 62 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006. Kontaktuppgifter återfinns nedan:

Ekonomistyrningsverket (ESV)
Gatuadress: Drottninggatan 89
Postadress: Box 45316
Ort: 104 30 Stockholm
Telefon: 08-690 43 00, Fax 690 43 50
e-post: registrator@esv.se

För dessa program ska Ekonomistyrningsverket genomföra sådana kontroller som avses i artikel 62.1 b i rådets förordning (EG) nr 1083/2006 och artiklarna 16 och 17 i kommissionens tillämpningsförfordning.

5.9 Ramprogram

I genomförandet av strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning finns möjligheten att tillämpa s.k. ramprogram. Skillnaden mellan ett ramprogram och ett vanligt projekt består i att den förvaltande myndigheten beslutar att ge den programansvarige (som ska vara en offentlig aktör) i uppdrag att ta enskilda beslut inom de områden och de ekonomiska resurser som ramprogrammet omfattar. När det bedöms motiverat kommer den förvaltande myndigheten att arbeta med ramprogram. Ett motiv kan vara att inom ett ramprogram samla många mindre beslut, ett annat skäl kan vara att dra fördel av ett etablerat och väl fungerade regionalt beslutssystem. En förutsättning för ramprogram ska vara att det finns ett tydligt mervärde sett till genomförandet av programmet.

Den förvaltande myndigheten beviljar stöd till ett offentligt organ som förvaltar ramprogrammet. Ansökan om stöd ur ramprogrammet lämnas till förvaltaren / projektägaren, som handlägger ansökan och beslut fattas. Beslutet gäller såväl strukturfondsmedlen som den nationella offentliga medfinansieringen. Beslutet om stöd (eller avslag) skickas därefter till sökanden. Samma hantering gäller vid rekvisition av medel. Sökanden lämnar sin rekvisition till

förvaltaren/projektägaren, som granskar underlag och överensstämmelse med beslut och regelverk samt betalar ut stödet.

Ägaren av ramprogrammet är den part som har alla kontakter med den förvaltande myndigheten, de svenska offentliga finansiärerna och övrig administration. Detta "flöde" ser i förhållandet mellan den slutliga stödmottagaren (dvs. projektägaren) och den förvaltande myndigheten likadant ut som för alla andra projekt.

5.10 Direkta stöd till företag

Huvudregeln är att stöd till enskilda företag, avgränsade grupper av företag eller branscher, så kallat statsstöd, inte får ges med offentliga medel, då detta strider mot EU:s fördrag. Dessa regler gäller också strukturfondsmedel. Med statsstöd menas allt stöd från offentlig sektor av ekonomiskt natur och som innebär fördelar för enskilda företag, grupper av företag eller branscher. Det finns dock ett antal undantag, där det är möjligt att ge stöd till företag med offentliga medel. EG-kommissionen har godkänt ett antal svenska nationella stödordningar, såsom i enlighet med statsstödsreglerna, eller i enlighet med bestämmelser om s.k. försumbart stöd (de minimis). Strukturfondsmedel får i begränsad utsträckning användas som medfinansiering till dessa stödordningar.

Som statsstöd räknas inte allmänt näringslivsbefrämjande åtgärder i form av generella insatser för att åstadkomma ett bättre klimat för näringslivet som helhet, eller infrastrukturinvesteringar som kommer allmänheten och/eller hela näringslivet till del och som inte ger specifika fördelar för enskilda företag eller branscher. Avgörande för om ett projektstöd skall klassas som statsstöd eller allmänt näringslivsbefrämjande är det enskilda företags ekonomiska nytta. Strukturfondsmedel kan utan statsstödsrestriktioner användas för allmänt näringslivsbefrämjande åtgärder, i enlighet med det regionala strukturfondsprogrammet.

Direkta stöd till företag samlas i huvudsak inom ramprogram (aid schemes).

5.11 Programmet uppföljnings- och utvärderingssystem

5.11.1 Uppföljningssystem

En god uppföljning av det regionala strukturfondsprogrammet är en förutsättning för att utvärderingarna ska kunna hålla hög kvalitet. Verksamheter av uppföljande karaktär och de verktyg (datasystem, rapporter, indikatorer m.m.) som används för framtagande av underlag och rapporter är kommuniserande kärn, vilket motiverar att de betraktas och hanteras som ett sammanhållande system.

En central referensram för löpande uppföljning och underlag för bedömning av behov av utvärderingar av genomförandet av strukturfondsprogrammet utgör de aktivitets-, resultats- och effektindikatorer som ska utgöra underlag för bedömningen i vilken mån programmets mål kan nås¹⁸. De två förstnämnda indikatorstyperna kommer att ligga till grund för uppföljning och bedömning av att

¹⁸ Se vidare i Europeiska kommissionens Working Paper No.2 "Indicators for monitoring and evaluation: A practical Guide" 1 June 2006

genomföra utvärderingar medan effektindikatorerna alltid bygger på utvärdering i efterhand. Även finansiella indikatorer, som hämtas direkt ur registerings- och handläggsystemet och därför inte finns med i programmets indikatorsammanställning, kommer att utgöra en viktig grund för uppföljningen av programmet.

Som underlag för utvärderingar och för bedömningen av programmets måluppfyllelse kommer även de s.k. kontextindikatorerna att fungera. Sådana indikatorer ligger till grund för analysen i programmet och mäts inte i projekten. Istället hämtas dessa mätresultat ofta från offentliga statistikkällor.

Uppföljningar kommer att göras på olika nivåer i genomförandet av strukturfondsprogrammet:

a) *Den förvaltande myndighetens uppföljning av programmet.* Den förvaltande myndigheten ansvarar för framtagning av underlag som rör uppföljning och utvärdering av programmets genomförande. Den förvaltande myndigheten följer t.ex. programmets måluppfyllelse i form av utfall av indikatorer. Dessutom görs ekonomiska sammanställningar av hur genomförandet löper i termer av beslutsläge och utbetalningar samt allokering av beslutade resurser på olika kategorier. Dessa frågor kommer att vara viktiga punkter på övervakningskommitténs agenda och i den förvaltande myndighetens utvecklingsarbete. Vidare ansvarar den förvaltande myndigheten för sammanställningar av årsrapporter till kommissionen. Syftet med årsrapporterna är att förmedla en klar överblick och lägesbeskrivning avseende programgenomförandet. I samband med årsrapporterna kan det även vara lämpligt att följa upp ett antal kontextindikatorer. I enlighet med artikel 67 i förordningen 1083/2006 och i rapporteringsmallen under punkt 3.1.1 i bilaga XVIII i kommissionens förordning 1828/2006 kommer årliga värden för 2007 till 2015 att redovisas i relation till programmets mål som sätts för hela programperioden.

b) *Uppföljning på projektnivå*

Denna uppföljning är ett återkommande inslag i projektens genomförande. Den förvaltande myndighetens samlade bedömning av projektansökningar utgör ett referensmaterial mot vilka genomförandet av projekten och deras förväntade resultat kommer att stämmas av. Projektägarnas lägesrapporter är ett första viktigt inslag i uppföljningsprocessen. Den förvaltande myndighetens kontroller av ett urval av projekt avseende finansiella, tekniska, fysiska och administrativa aspekter kommer att relateras till de bedömningar som låg till grund för beslut om stöd. Vägledande i dessa uppföljningar kommer indikatorerna att vara. De förutsätts ha en central position i de lägesrapporter och den slutrapport som projektägarna ska redovisa. Sökanden ska i ansökan uppge förväntat resultat för indikatorerna, kommentera dessa i lägesrapporterna i samband med ansökan om utbetalning samt redovisa utfallet i slutrapporten. De horisontella kriterierna kommer att ha en framträdande roll i uppföljningar på projektnivå. Denna ansats innebär att uppföljningen av projekt i praktiken startar när en ansökan bereds och pågår till dess att slutrapport levererats. Den förvaltande myndigheten kommer under programperioden att upprätthålla dialog med beviljade stödmottagare för att få till stånd ett flöde i utbetalningarna i syfte att uppfylla N+2-regeln. Det kan även vid

behov bli aktuellt med påminnelser till enskilda projektägare om att ansöka om utbetalningar.

Den förvaltande myndigheten ska även följa de enskilda projektens utgiftskategori, projektets påverkan på de horisontella kriterierna och andra eventuella kategoriseringar. Resultatet av kategoriseringarna kommer under programmets genomförande att användas av den förvaltande myndigheten som underlag, dels till den ekonomiska uppföljningen, till rapportering till kommissionen, men även till utvärderingar av programmet då detta möjliggör ”uttag” av efterfrågade grupperingar av projekt ur projektstocken för senare utvärdering och uppföljning.

Den förvaltande myndigheten kommer att utifrån riskanalyser genomföra ett selektivt urval av projekt och därifrån utföra prioriterade fördjupade analyser på en viss grupp av projekt, en viss typ av projekt eller en viss typ av kostnadslag. Därigenom erhålls en systematisk fördjupad kontroll och uppföljning.

I den uppföljningsplan som kommer att presenteras för övervakningskommittén för godkännande kommer strategi, genomförande och rutiner för uppföljning att fastställas.

5.11.2 Utvärdering

Strukturfondsegelverket identifierar tre typer av utvärdering under programperiodens löptid; innan (förhandsutvärdering /ex ante), under och efter (efterhandsutvärdering /ex post). Se art 48-49 i rådets förordning (EG) nr 1038/2006 .

Regelverket skiljer mellan strategiska respektive operativa utvärderingar. Vid varje utvärderingstillfälle bör ställning tas till om den utvärdering som ska göras är strategisk eller operativ. En strategisk utvärdering är ”policyorienterad” och utvärderar insatser i förhållande till exempelvis Lissabonmålen. En operativ utvärdering, å andra sidan, utvärderar programmets uppföljningsresultat, och syftar till att stödja genomförandet. Den senare typen av utvärderingar är särskilt beroende av ett väl utformat indikator- och uppföljningssystem.

Förhandsutvärdering

Det är medlemsstaternas ansvar att de operativa programmen förhands-utvärderas. Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) genomförde under programframtagandet en förhandsutvärdering av detta regionala struktur-fondsprogram. (se bilaga 4)

Utvärdering under programperioden

Under programperioden är det, enligt artikel 48, medlemsstatens ansvar att genomföra utvärderingar som är knutna till övervakningen av operativa program, särskilt om det vid övervakningen konstateras en väsentlig avvikelse från de ursprungligen fastställda målen, eller om det har lämnats in förslag till en översyn av programmet enligt artikel 33. Utvärdering ska dock göras när det finns behov av strategisk eller operativ karaktär.

Den nya förordningen definierar ett skifte från reglerad halvtidsutvärdering (gäller programperioden 2000-2006) till en mer flexibel form av utvärdering löpande under programperioden. Riktlinjer för följeforskning (on-going evaluation) har därför utarbetats av kommissionen i samråd med medlems-staterna. Följeforskningen avses innefatta såväl process- som resultat- och effektutvärdering (se Kommissionens Working Paper no 5 "On-going evaluation – An integrated management tool")

Följeforskningens stora fördel är att den, jämfört med en halvtidsutvärdering, lättare bedöms kunna hantera de behov som uppstår under programperioden. I en utvärderingsplan som löpande uppdateras planeras de utvärderingsaktiviteter som behövs för att stödja genomförandet. Utvärderingsaktiviteter kan genom-föras såväl av externa konsulter som internt av den förvaltande myndigheten beroende på de enskilda behoven.

Följeforskningen kan inte ersätta den förvaltande myndighetens utvecklings-arbete rörande uppföljning, men däremot vara ett stöd och kunskapskälla i arbetet.

Planering och utförande av utvärderingsarbetet under programgenomförandet

En utvärderingsplan utarbetas av den förvaltande myndigheten och ska avse det regionala strukturfondsprogrammets olika etapper. Planen ska beskriva den preliminära utvärderingsverksamhet (typ av utvärderingsaktivitet, tema, huvudsakliga utvärderingsfrågor etc.) som den förvaltande myndigheten planerar för programmet och innehålla en indikativ tidtabell. Det kan t.ex. vara lämpligt att planera för att följeforskarna gör en typ "halvtidsavstämning" vid lämplig tidpunkt för programmet. Planen ska beslutas av övervakningskommittén, och ses över årligen. Initiativ till att uppdatera planen kan tas såväl av den förvaltande myndigheten som av övervakningskommittén.

Den förvaltande myndigheten ansvarar för att i samråd med övervakningskommittén identifiera ämne, syfte och tidpunkt för den specifika utvärderingsaktivitet som planeras. Den förvaltande myndigheten är ansvarig för upphandling av utvärderingar.

Externa konsulter för följeforskningen upphandlas för hela eller delar av programperioden, t.ex. genom upphandling av ramavtal. Vissa utvärderingsaktiviteter kan dock i lämpliga fall genomföras internt av den förvaltande myndigheten i syfte att främja det egna lärandet. Möjligheten att genomföra programgemensamma utvärderingar i något skede kan också övervägas.

En kombination av extern utvärderingsexpertis, och interna kunskaper hos den förvaltande myndigheten för att säkerställa utvärderingarnas kvalitet och effektiva användning, är essentiellt som grund för ett förbättrat programarbete och ökad måluppfyllelse. Av vikt är dessutom att det finns ett starkt samband mellan uppföljning och utvärdering, vilket därför prioriteras i det löpande utvecklingsarbetet.

Under utvärderingarnas genomförande är det angeläget att berörda parter, ägare och bärare av program, även är de som följer utvärderingarna och behandlar

utvärderingsresultaten. Slutförda utvärderingar skall även, liksom tidigare, publiceras för att kunna nå alla berörda av programmet.

Efterhandsutvärdering av strukturfondsprogrammen

Kommissionen skall göra en efterhandsutvärdering för varje mål (samtliga operativa program) i nära samarbete med medlemsstaten och de förvaltande myndigheterna enligt artikel 49.3. Den skall vara slutförd senast den 31 december 2015.

5.11.3 Datasystem - projekt och handläggningssystem

Den förvaltande myndigheten ansvarar, enligt artikel 60 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006, för att det finns ett system som möjliggör att i datoriserad form registrera och spara utförliga räkenskaper, och att de uppgifter om genomförandet som krävs för ekonomisk förvaltning, övervakning, kontroller m.m. samlas in. Den förvaltande myndigheten ansvarar för att rutiner införs som säkerställer att dokument sparas enligt artikel 103.3 i nämnda förordning. Den förvaltande myndigheten säkerställer att de krav på elektronisk utbyte av data i enlighet med artiklarna 39 – 42 i kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006 uppfylls.

Det system som används benämns NY Projekt – och Stödärendehantering (NYPS) och är ett kombinerat registrerings – och handläggarsystem. NYPS omspannar registrering av ansökningar, checklistor, beslut om finansiellt stöd, automatisk uppföljning av tidplaner i godkända projekt, ekonomidata inklusive kriterier, kategorisering av ansökningar och bokföring.

NYPS är en viktig förutsättning för att uppföljningen av programmet skall bli framgångsrikt. Varje projekt kommer att finnas särredovisat med tillhörande kategorisering och indikatorer. Genom NYPS kommer även ekonomiska rapporter att tas fram samt de sammanställningar som kommissionen vill ha överförda i sin elektroniska kommunikation med Sverige.

5.12 Information

För ett framgångsrikt genomförande av det regionala strukturfondsprogrammet kommer den förvaltande myndigheten att ägna informationsverksamheten stor uppmärksamhet i enlighet med artikel 69 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006. Vägledande för uppläggningsen av informationsverksamheten är artiklarna 2 -10 i kommissionens förordning (EG) nr 1828/2006. Genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen förutsätter betydande informationsaktiviteter av olika slag över hela Sverige. En övergripande kommunikationsplan för samtliga åtta program ska tas fram senast fyra månader efter att kommissionen godkänt det operativa programmet.

Den förvaltande myndigheten är ansvarig för alla övergripande informationsinsatser. Styrande för dessa informationsaktiviteter är dels relevanta EU-förordningar avseende information, grafisk profil, uppföljning m.m., dels de kommunikationsplaner som tas fram av den förvaltande myndigheten (programstöd) i Östersund och regionalt. En central informationsavdelning kommer att inrättas på programstöd i Östersund beräknat antal årsarbetskrafter om

3-4 informatörer/webbredaktörer. Dessa kommer att bistå samtliga åtta regionala strukturfondsprogram med informationsinsatser. Den centrala informationsavdelningen kommer att etablera ett nätverk av informationsansvariga från varje regionalt programkontor, vilket avser att underlätta utbytet av information, samarbete och planering kring regionala och nationella informationsinsatser. I framtagandet av kommunikationsplanen och i arbetet med upprättande av informationsavdelningen kommer erfarenheterna från nuvarande programperiod att beaktas.

Den förvaltande myndigheten kommer att hålla övervakningskommittén informerad om hur genomförandet av kommunikationsplanen löper. Avstämningar av planen kommer att ingå i utvärderingen av det regionala strukturfondsprogrammet.

Kommunikationsplanen utgår från det regionala strukturfondsprogrammet och dess strategiska huvudlinjer, och byggs upp kring målgrupper, informationsaktiviteter, programmets indikativa budget samt de aktörer som kommer att involveras i att föra ut information och kunskap om programmet. Dessa insatser kommer att omfatta ett stort antal vitt skilda aktiviteter, från broschyrer, webbinformation, informationsträffar, seminarier av olika slag, utbildning till offentliga aktörer, förteckningar över projekt som fått finansiellt stöd etc. För att nå ut med information både brett och mer riktat kommer den förvaltande myndigheten att samverka bland annat med den aktör som har det regionala utvecklingsansvaret. Samarbete med externa konsulter såsom reklambyråer, översättningsbyråer och marknadsundersökningsbyråer kommer att genomföras vid behov. Initialt kommer externa konsulter att anlitas för framtagande av grafisk profil och kommunikationskoncept.

De regionala strukturfondsprogrammen kommer att lanseras efter Kommissionens godkännande. Lanseringen riktas till allmänheten och potentiella stödmottagare via annonsering på webb samt i press och media.

För att inspirera potentiella projektsökande kommer förvaltande myndigheten att hålla informationsseminarier. Potentiella projektsökande kommer även att informeras om de krav som ställs på ansökningar, de urvalskriterier som tillämpas vid prioritering av projekt och EU:s regelsystem etc.. I informationen skall processen från ansökan till beslut med tillhörande tidplaner ska tydligt framgå.

En central projektdatabas där samtliga godkända projekt finns tillgängliga och sökbara planeras. Medan projektdatabasen tas fram kommer samtliga godkända projekt och stödmottagare att presenteras i förenklad form på den förvaltande myndighetens webbsida.

Den förvaltande myndigheten ansvarar för att utse en kontaktperson till kommissionen om utbyte av erfarenheter.

6 Finansieringstabeller

6.1 Programmets finansieringstabeller

Årlig tilldelning av strukturfondsmedel (ERUF) till Norra Mellansverige (Euro)

	Structural Funding ERDF (1)	Cohesion Fund (2)	Total (3)=(1)+(2)
2007	26 228 196	-	26 228 196
In Regions without transitional support			
2008	26 752 759	-	26 752 759
In Regions without transitional support			
2009	27 287 814	-	27 287 814
In Regions without transitional support			
2010	27 833 571	-	27 833 571
In Regions without transitional support			
2011	28 390 242	-	28 390 242
In Regions without transitional support			
2012	28 958 047	-	28 958 047
In Regions without transitional support			
2013	29 537 208	-	29 537 208
In Regions without transitional support			
Total in Regions without transitional support	194 987 837	-	194 987 837
Grand Total 2007-2013	194 987 837	-	194 987 837

Finansieringstabell per insatsområde 2007-2013 Norra Mellansverige (Euro)

	ERUF (a)	Nationell finans. (b)=(c)+(d)	Nationell offentlig finans. (c)	Nationell privat finans. (d)	Total kostnad (e) =(a)+(b)	EG % av tot. off. (f)= (a)/(e)	För info. finans. från EIB	För info. annan finans.
Näringslivsutveckling	132 188 324	132 188 324	132 188 324	-	264 376 648	50 %	-	-
Tillgänglighet	55 000 000	55 000 000	55 000 000	-	110 000 000	50 %	-	-
Tekniskt stöd	7 799 513	7 799 513	7 799 513	-	15 599 026	50 %	-	-
Totalt	194 987 837	194 987 837	194 987 837	-	389 975 674	50 %	-	-

Bilaga 1 Indikatorer

PROGRAMMETS KONTEXTINDIKATORER

Övergripande mål	Kontextindikator inkl mål	Baseline
Det övergripande målet för strukturfondsprogrammet Norra Mellansverige är: <i>”Att utveckla innovativa miljöer, främja ett dynamiskt näringsliv och att öka tillgängligheten för regionens näringsliv och invånare”</i>	Öka förvärvsfrekvens, fördelat på män och kvinnor till 79 % för män och 75 % för kvinnor Växande tjänstesektor Öka andel sysselsatta inom privat tjänstesektor till 26,6%. Väl utbyggt bredbandsnät Öka täckningsgraden för bredband i till målet 99% för hela regionen.	Från utgångsvärdet 77,9 % för män respektive 73,5 % för kvinnor år 2004 Från utgångsvärdet år 2004 - 25,9% Från utgångsvärdet 71-90 % för Värmland och 91-100 % för Gävleborg och Dalarna Utgångsvärden avser år 2006

För att se hur insatserna bidragit till målen ska indikatorer, vars mätresultat utgör underlag för att utvärdera måluppfyllelse, anges. Indikatorer finns av följande slag:

- Aktivitetsindikatorer – beskriver omfattningen av vad som gjorts.
- Resultatindikatorer – visar på direkta resultat av projekten
- Kontextindikatorer – indikatorer som inte är direkt kopplade till programgenomförandet men ger en beskrivning av programområdet och dess utveckling.
- Horisontella klassificeringskriterier – beskriver omfattning avseende hållbar utveckling

Projektet ska medverka till att uppfylla de mål som gäller för varje insatsområde och resultaten kommer att mätas med indikatorer av olika slag och på olika nivåer. Vilka insatsområden som mäts med vilka indikatorer framgår av tabellerna nedan.

Utgångslägen (baselines) finns framtagna för kontextindikatorerna samt för några av aktivitets –och resultatindikatorerna.

Insaomsråde 1 Näringslivsutveckling

Övergripande mål	Aktivitetsindikator inkl mål	Baseline	Resultatindikator inkl mål	Baseline
<p>Insaomsrådets övergripande målsättning är ökad konkurrenskraft, ökad dynamik och ökad sysselsättning i näringslivet.</p> <p>Det övergripande målet har kvantifierats i följande:</p> <p>Vid genomförandet av programmet bör inriktningen vara att minst 40 % av programmets målsättning fördelas på respektive kön.</p>	<p>Innovationssystem och kluster – 50 projekt för samverkan mellan näringsliv, högskola/universitet och annan offentlig verksamhet</p> <p>40 projekt som utvecklar innovationssystem och kluster projekt</p> <p>Antal projekt</p> <p>Antal kvinnor/män som deltar i projekten</p> <p>Marknadsutvidgning – 30 projekt med inriktning mot internationalisering</p> <p>Antal projekt med inriktning mot inhemsk marknadsutvidgning</p> <p>Antal kvinnor/män som deltar i projektet</p> <p>Förnybar energi</p> <p>40 projekt för utveckling eller ökad användning av förnybar energi</p>	<p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p>	<p>Nya företag fördelat på män och kvinnor</p> <p>3000 nya företag. Minst 40% av fördelas på respektive kön</p> <p>Antal nya företag ägda av kvinnor/män med utländsk bakgrund</p> <p>Nya arbetstillfällen fördelat på män/kvinnor (årsarbetskrafter)</p> <p>5500 nya arbetstillfällen.</p> <p>Minst 40% av målet fördelas på respektive kön</p> <p>Antal skapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter) för kvinnor/män med utländsk bakgrund</p> <p>Antal skapade arbetstillfällen för forskare fördelat på män och kvinnor.</p> <p>Genererade investeringar (SEK)</p>	<p>2 885 nystartade företag 2005 (ITPS)</p> <p>Ca 40 000 företag finns i regionen 2005 (ITPS/SCB)</p> <p>Utgångsvärde 362 369 arbetstillfällen 2005</p> <p>0</p>

	<p>Forskning och teknisk utveckling Antal projekt Antal samverkansprojekt mellan företag och forskningsinstitut</p> <p>Produkt - och processutveckling Antal projekt Antal kvinnor/män som deltar i projektet</p> <p>Direkt företagsstöd till SMF Antalet företag som erhåller företagsstöd/fördelat på antal företag ägda av kvinnor, män eller delat ägande) - varav antalet nystartade företag/fördelat på antalet företag ägda av kvinnor, män eller delat ägande)</p> <p>Entreprenörfrämjande insatser Antal projekt - varav antal projekt med inriktning mot universitet - och högskolor - varav antal projekt med inriktning mot företag och</p>	0		
--	--	---	--	--

	<p>företagande Antal projekt som syftar till utveckling av näringsverksamhet som baseras på naturmiljöer, kultur och kulturarv Antal deltagande kvinnor/män som deltar i projektet.</p> <p>Utveckling av turism Antal projekt med inriktning mot turism - varav antal projekt med inriktning mot utveckling av natur - och kulturturism Antal projekt som är förstudie Antal projekt med inriktning mot turism - varav antal projekt med inriktning mot utveckling av natur - och kulturturism Antal deltagande företag i projekt i programmet Deltagande företags branschtilhörighet (SNI-kod) Antal deltagande företag i projekt som ägs av kvinnor</p>	0		
--	--	---	--	--

	<p>Antal deltagande företag i projekt som ägs av män</p> <p>Antal deltagande företag i projekt som ägs av kvinnor/män med utländsk bakgrund</p> <p>Förstudie</p> <p>Antal projekt som är förstudier</p>			
--	--	--	--	--

Insatsområde 2 Tillgänglighet				
Övergripande mål	Aktivitetsindikator inkl mål	Baseline	Resultatindikator inkl mål	Baseline
Det övergripande målet är en mera konkurrenskraftig samhällsstruktur för rörlighet och tillgänglighet med tillvaratagande av ny teknik som kortar och överbryggar avstånd.	<p>Samverkan mellan transportslag 25 projekt för samverkansprojekt som omfattar fler än ett transportslag</p> <p>Antal projekt för intermodala transportlösningar</p> <p>Antal samverkansprojekt för stärkt koppling mellan trafikering och infrastrukturåtgärder</p> <p>Antal projekt som omfattar fler än ett transportslag</p>	0	<p>Nya arbetstillfällen (årsarbetskrafter) fördelat på män/kvinnor</p> <p>500 nya arbetstillfällen. Minst 40% av målet fördelas på respektive kön</p> <p>Antal skapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter) för kvinnor/män med utländsk bakgrund</p>	Utgångsvärde 362 369 arbetstillfällen 2005
Det övergripande målet har kvantifierats i följande:	<p>Regionförstoring 20 projekt för minskad pendlingstid</p>	0	<p>Antal nya företag Antal nya företag ägda av kvinnor/män med utländsk bakgrund</p>	2 885 nystartade företag 2005 (ITPS) Ca 40 000 företag finns i regionen 2005 (ITPS/SCB)
Vid genomförandet av programmet bör inriktningen vara att minst 40 % av programmets målsättning fördelas på respektive kön.	<p>Effektivare person - och godstransporter Antal projekt som ansluter arbetsplatsområden för företag samt besöksmål.</p> <p>Km ny väg</p> <p>Km ombyggd väg</p> <p>Km ny järnväg</p> <p>Km ombyggd väg</p>	0	<p>Antal nya och utvecklade transportlösningar</p>	0

	<p>Ett utvecklat informationssamhälle Antal projekt som främjar utvecklingen av produkter och tjänster</p>	0	<p>Antal hushåll som till följd av projektet fått möjlig tillgång till bredbandsanslutning Mål: 99% bredbandstäckning</p> <p>Antal företag som till följd av projektet fått möjlig tillgång till bredbandsanslutning Mål 99% bredbandstäckning</p> <p>Antal offentliga institutioner som till följd av projektet fått möjlig tillgång till bredbandsanslutning Mål 99% bredbandstäckning</p>	<p>Utgångsvärdet för bredbandstäckning 71-90 % för Värmland och 91-100 % för Gävleborg och Dalarna Utgångsvärden avser år 2006.</p>
<p>Investeringar i infrastruktur för utbildning Antal projekt avseende utbildningsinfrastruktur</p>	0			
<p>Förstudie Antal projekt som är förstudie</p>	0			

Horisontella klassificeringskriterier

Varje projektägare ska redovisa vad projektet förväntas ha för påverkan på de horisontella kriterierna; integration, jämställdhet och miljö. Denna påverkan redovisas med hjälp av s.k. klassificeringskriterierna.

Horisontell klassificeringsindikator	Insatsområde
Antal projekt som direkt syftar till att öka jämställdheten	Samtliga
Antal projekt som har en övervägande positiv påverkan ur ett jämställdhetsperspektiv	Samtliga
Antal projekt som har en övervägande negativ påverkan ur ett jämställdhetsperspektiv	Samtliga
Antal projekt som direkt syftar till att öka mångfalden och integrationen	Samtliga
Antal projekt som har en övervägande positiv påverkan ur ett mångfalds- och integrationsperspektiv	Samtliga
Antal projekt som har en övervägande negativ påverkan ur ett mångfalds- och integrationsperspektiv	Samtliga
Antal projekt som direkt syftar till att förbättra miljön	Samtliga
Antal projekt som har en övervägande positiv påverkan på miljön	Samtliga
Antal projekt som har en övervägande negativ påverkan på miljön	Samtliga

Bilaga 2

Preliminär uppdelning i kategorier av den planerade användningen av stödet från ERUF CCI 2007SE162PO006

Dimension 1 Priority theme

Code	Amount Euro
01	9 100 000
02	20 000 000
03	20 000 000
04	7 500 000
05	1 000 000
06	1 300 000
07	2 000 000
08	40 000 000
09	29 388 324
10	20 000 000
11	5 000 000
13	3 000 000
14	6 000 000
15	3 000 000
16	3 500 000
23	4 000 000
26	3 000 000
28	3 900 000
30	2 000 000
39	1 000 000
40	500 000
41	1 000 000
42	500 000
43	500 000
85	6 239 610
86	1 559 903
Total	194 987 837

Dimension 2

Form of finance

Code	Amount Euro
01	183 987 837
03	11 000 000
Total	194 987 837

Dimension 3

Territory

Code	Amount Euro
04	194 987 837
Total	194 987 837

EuroFutures

**Miljökonsekvensbeskrivning för
strukturfondsprogram
för målet
regional konkurrenskraft
och sysselsättning**

Region Norra Mellansverige 2007-2013

1 december 2006

Innehåll

Innehåll	2
Förord	3
1. Sammanfattning	4
2. Bakgrund.....	6
2.1 Om strukturfondsprogram och samråd.....	6
2.2 Miljöbedömningars syften och funktion.....	6
3. Mål och strategier på miljöområdet.....	7
3.1 Internationella miljömål – Göteborgsstrategin	7
3.2 Svenska miljö- och hälsomål	8
3.3 Svensk strategi för hållbar utveckling	10
4. Miljöförhållanden i programområdet	11
5. Programmet för region Norra Mellansverige	17
5.1 Programmets mål och insatsområden	17
5.2 Samband till andra program och planer	19
6. Avgränsning.....	20
6.1 Generella kriterier för avgränsning	20
6.2 Avgränsning för detta program	22
6.2.1 Programmets karaktär	22
6.2.2 Skärningspunkter mellan programmet och miljöfrågorna.....	22
7. Bedömning av påverkan, skadeförebyggande och uppföljning.....	23
7.1 Nollalternativ.....	24
7.2 Betydande påverkan	24
7.3 Åtgärder för förebyggande och för uppföljning.....	26
7.3.1 Skadeförebyggande och positiv förstärkning	26
7.3.2 Uppföljning, övervakning och korrigerig	27
8. Integration och motiv	28
9. Metoder och osäkerheter.....	29

Förord

Sedan 1995 har Sverige som medlem i Europeiska Unionen arbetat med EU:s strukturfonder. Hösten 2006 är tredje gången man utarbetar strukturfondsprogram, i detta fall med målet Regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Nytt den här gången är att varje program, enligt EU:s direktiv och nationell lagstiftning, skall miljöbedömas. Syftet med en sådan strategisk miljöbedömning är att integrera relevanta miljöaspekter i programmet så att en hållbar utveckling främjas. Ett steg är att utarbeta en konsekvensbeskrivning med avseende på miljöfrågor (MKB). Detta är MKB för Norra Mellansverige, dvs. den programregion som omfattas av Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län.

EuroFutures har av Verket för näringslivsutveckling (Nutek) fått i uppdrag att i samverkan med regionens programansvariga utarbeta en MKB för regionen. Arbetet bygger på förslaget till program, länsstyrelsernas beskrivning av relevanta miljöfrågor samt genomförda samråd.

Det bör noteras att MKB fokuserar frågor om hälsa och miljö. Det är således inte en generell konsekvensanalys av programmet.

Regionens förslag till program jämte MKB skall sändas till regeringen för vidare beredning och ställningstagande till programmets förslagna prioriteringar. Sveriges program sänds därpå till EU-kommissionen för granskning och beslut om bl.a. fördelning av medel.

Kontaktperson för programmet är Roland Dahlbeck på Länsstyrelsen i Gävleborgs län. Kontaktperson hos uppdragsgivaren Nutek är Birgitta Notstam. Denna MKB är utarbetat av Peggy Lerman (Lagtolken AB), Göran Hallin och Hallgeir Aalbu (båda EuroFutures AB).

EuroFutures, 1 december 2006

1. Sammanfattning

Programmet kommer inte att leda till betydande negativ miljöpåverkan

EU:s regionalpolitik grundar sig på program som underlag för fördelning av medel till olika åtgärder och projekt. Program för 2007-2013 utvecklas bl a med stöd av en miljöbedömning, som redovisas i denna miljökonsekvensbeskrivning för programmet för regional konkurrenskraft och sysselsättning för region Norra Mellansverige.

Programmets målsättning är att *utveckla innovativa miljöer, främja ett dynamiskt näringsliv och att öka tillgängligheten för regionens näringsliv och invånare*. Programmet är indelat i två insatsområden, Näringslivsutveckling och Tillgänglighet.

Programmet innehåller inte närmare beskrivning av projekt, vilket är normalt eftersom sådana ansökningar kommer först i genomförandet. Det innebär att programmets konkreta verkningar inte kan förutses i detta skede. Urvalet av insatsområden kan dock peka på typiska verkningar, som kan utvärderas t.ex. i förhållande till regionens karakteristiska miljö, dess hot och mål.

Slutsatsen är att programmets genomförande inte kan antas leda till en betydande negativ miljöpåverkan. Det finns dock en risk för negativa miljökonsekvenser liksom en möjlighet till positiva. Slutsatsen är således beroende av hur miljöhänsyn fortsatt integreras i programmets fullföljande, huvudsakligen i prövningen av projekt.

Integration av miljöhänsyn i programmet

I de tre länen Värmland, Dalarna, Gävleborg tillsammans återfinns regionala miljömål för alla de nationella miljö kvalitetsmålen. Med den inriktning programmet har, finns risker för betydande negativ påverkan i första hand inom:

- Turismens inverkan på natur, kultur och markanvändning, dels i form av slitage och exploateringstryck, dels genom transporter.
- Bioråvarornas betydelse för skogslandskapets mångfald samt landskapsbild.
- Vindkraftens och andra storskaliga anläggningars betydelse för landskapet.
- Regionförstoringens transporter kan med oljeberoende inriktning påverka klimatet och även ge lokala störningar.

Miljöproblem och miljövärden har uppmärksamats löpande i programmet där det är relevant. Tillsammans med övriga horisontella mål skall miljöaspekter bedömas i utvärderingen av ansökningar om ekonomiskt stöd till utvecklingsprojekt. I riktlinjerna för genomföring av programmet framhävs att det skall utvecklas urvalskriterier för hanteringen av horisontella hänsyn, inklusive miljöhänsyn.

Åtgärder för uppföljning av eventuella miljökonsekvenser

Med slutsatsen att det inte är fråga om betydande negativ miljöpåverkan krävs inte uppföljning enligt reglerna om miljöbedömning. Uppföljning är dock en del av den hänsyn som miljöbalken kräver samt ett led i den styrning som beskrevs ovan.

Traditionellt har tillväxt lett till ökad negativ miljöpåverkan. Med konkreta urvalskriterier som tydligt beaktar de särskilda förhållandena i regionen – värdefulla, känsliga områden eller angelägna miljöhot – kan programmet dock styra mot hållbar utveckling.

Styrningen bygger på att även konkreta miljömål för programmet fortsatt utvecklas i genomförandet, liksom konkreta kriterier för urval av projekt och indikatorer som ger stöd för miljömässig utvärdering. Frågan om miljöintegration och beaktande av risker och möjligheter är ett ansvar för genomförandeorganisationen. I programmet står att det skall utvecklas rutiner för projektuppföljning som tar hänsyn till horisontella mål.

Samråd med berörda organisationer och myndigheter

Samråd kring behovsbedömning och avgränsning för miljöbedömning skedde 29 september – 6 oktober 2006. Inbjudan gick ut till alla kommuner, regionförbund och länsstyrelser inom programområdet. Svarade gjorde Länsstyrelsen Gävleborg, Länsstyrelsen i Dalarna, Länsstyrelsen i Värmland och region Värmland samt Mora kommun, Sandvikens kommun och Hofors kommun.

Det offentliga samrådet om MKB inleddes den 6 november. Förslag till program och MKB offentliggjordes genom annons i de tre länens större tidningar - Gävleborg: Gefle Dagblad, Arbetarbladet och Ljusnan, Dalarna: Falu Kuriren och Dala-Demokraten. Värmland: Nya Wermlands-Tidningen och Värmlands folkblad. Förslag till program och MKB fanns dessutom tillgängliga hos Länsstyrelsen Gävleborg, samt på länsstyrelsens hemsida. Inbjudan att lämna synpunkter riktade sig till berörda myndigheter och kommuner, allmänheten och organisationer. Synpunkter skulle lämnas senast den 27 november 2006 till programansvarige.

Det inkom ett yttrande under det offentliga samrådet, från Söderhamns kommun. Kommunen hade synpunkter på att programmet tydligare borde ha belyst problematiken med forna industriområden där verksamheten upphört och nu låts växa igen. Samrådet och MKB:n har dock inte medfört justeringar av programmets utformning.

2. Bakgrund

2.1 Om strukturfondsprogram och samråd

Ett led i fördelningen av medel inom EU är program som anger inriktning för regional utveckling. Programperioden 2007-2013 planeras nu och proceduren stöds enligt reglerna av dels en löpande analys av programförslagets verkan och funktion (en så kallad ex-ante-utvärdering), dels en löpande integrering av miljöhänsyn (miljöbedömning). Det aktuella programmet avser mål om regional konkurrenskraft och sysselsättning. Dessa mål är för Sveriges del närmare specificerade i den nationella strategin som ligger till grund för alla svenska strukturfondsinsatser.

Detta dokument – miljökonsekvensbeskrivning (MKB) – är en del av resultatet av integreringen. Frågor som behandlats är om genomförandet av det nya programmet kan få en betydande miljöpåverkan – positiv och negativ – och hur miljöhänsyn kan beaktas i programmet.

Miljökonsekvensbeskrivningen har utgjort underlag för samråd om programmets troliga konsekvenser för hälsa och miljö samt hushållning med resurser. Samråden har riktat sig till berörda myndigheter på regional och lokal nivå jämte den berörda allmänheten, inklusive organisationer som tar till vara miljöintressen. Syftet med samråd är att ge insyn i och möjliggöra granskning av underlag och slutsatser. Detta skall stödja beslutsfattare i uppgiften att beakta miljön. Dokumentation om samråd finns i ärende nummer 300-12499-06 hos Länsstyrelsen i Gävleborg. Hur synpunkter från samråd och slutsatser i MKB-dokumentet har beaktats i regionens ställningstagande till programmet redovisas i en så kallad särskild sammanställning, som skall offentliggöras när programansvariges beslut har fattats.

Regionens preliminära förslag har sänts den 30 oktober 2006 till regeringen för beredning. Efter slutförda samråd om MKB har regionens arbete med programmet slutförts och förslaget till MKB uppdaterats och regeringen informerats härom. Efter regeringens ställningstagande överlämnas programmet till EU-kommissionen för bedömning.

2.2 Miljöbedömningars syften och funktion

För EU gäller ett gemensamt direktiv om miljöhänsyn i vissa planer och program. Där anges följande syften med miljöbedömningen:

1. Främja långsiktiga och hållbara beslut.
2. Skapa mer öppna beslutsprocesser.
3. Gynna företag genom att skapa konsekventa ramar.

Dessa syften skall nås med hjälp av följande krav:

- Långsiktiga beslut skall bygga på effektiva lösningar, där alternativa möjligheter undersökts och de gjorda valen motiveras, vidare ska säkerställas att skadeförebyggande åtgärder genomförs, genomförandet skall följas och korrigerande åtgärder vidtas om oförutsedda negativa verkningar uppstår.

- Beslutsprocessen skall bli öppnare med hjälp av samråd i tidigt skede med olika myndigheter med miljöansvar, en öppen granskning av förslag, där myndigheter och allmänheten får delta, samt med hjälp av beslutsfattarens ansvar att beakta synpunkter från samråd samt motivera sina ställningstaganden.
- Konsekventa ramar för företagen kan skapas med hjälp av integration av miljöhänsyn i tidigt skede i samtliga relevanta beslutsprocesser, så att planeringsförutsättningarna är kända från början och miljökraven likartade i alla regioner, samt genom uppföljning och korrigerande av misstag, där alla företag är medansvariga för sina miljökonsekvenser. Detta ligger i linje med företagets ordinarie egenkontrollansvar enligt miljöbalken.

En MKB skall – så långt det är relevant och rimligt – identifiera, beskriva och bedöma den betydande miljöpåverkan som kan uppstå för t.ex. människors hälsa, biologisk mångfald, landskap, kultur, klimat och materiella tillgångar. Det gäller både negativa och positiva konsekvenser. Proceduren för miljöbedömning omfattar följande moment:

- **Behovsbedömningen**, där programansvarige myndigheten analyserar de formella kriterier som utlöser krav på en miljökonsekvensbeskrivning. För program som detta skall det alltid finnas en MKB, även om det inte blir betydande negativa miljökonsekvenser.
- **Avgränsningen**, där programansvarige myndigheten i samråd med miljömyndigheter (länsstyrelser och kommuner) analyserar huvudsakligen vilka miljöparametrar och alternativ som är relevanta att behandla.
- **Bedömning** – utredning och analys – av programmets betydande miljöpåverkan, av rimliga alternativ och av behövliga åtgärder för att motverka skador och förstärka positiva verkningar samt för att följa upp.
- **Granskning** av myndigheter och allmänheten av förslag till program och MKB. Efter samrådet görs behövliga revideringar och kompletteringar.
- **Beslut** om programmet, varvid MKB och synpunkter från samråd beaktas.
- **Offentliggörande** av motiv till den valda utformningen av programmet samt beskrivning av hur integreringen av miljöhänsyn har gått till samt hur synpunkter från samråd och hur MKB har beaktats.
- **Uppföljning** av hur programmet genomförs, med avseende på väsentliga positiva och negativa verkningar för hälsa, miljö och resurshushållning.

3. Mål och strategier på miljöområdet

Internationella miljömål – Göteborgsstrategin

Till följd av översynen av den EU-strategi om hållbar utveckling som lades fram av kommissionen 2004 och på grundval av kommissionens meddelande *Om översyn av strategin för en hållbar utveckling – Handlingsram* från december 2005 samt bidragen från rådet, Europaparlamentet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén m.fl., har Europeiska rådet antagit en ambitiös och omfattande strategi för hållbar utveckling för det utvidgade EU. Den bygger vidare på strategin som Europeiska rådet antog i Göteborg 2001.

Det övergripande syftet är att fastställa och utveckla åtgärder för en ständig förbättring av livskvaliteten både för nuvarande och kommande generationer.

Medlet är att inrätta hållbara samhällen som kan förvalta och använda resurserna på ett effektivt sätt samt utnyttja ekonomins ekologiska och sociala innovationspotential samtidigt som välfärd, miljöskydd och social sammanhållning säkerställs. Med tanke på allt sämre tendenser på miljöområdet, EU:s ekonomiska och sociala utmaningar, i kombination med nya konkurrenstryck och nya internationella åtaganden, anges i EU:s strategi för hållbar utveckling sju huvudutmaningar och motsvarande målsättningar, operativa mål och insatser. Den framtida utformningen och det framtida genomförandet av dessa kommer att styras av nedanstående principer:

- *Klimatförändringar och ren energi*: Att begränsa klimatförändringarna och de kostnader och negativa följder som de medför för samhället och miljön.
- *Hållbar transport*: Se till att våra transportsystem motsvarar samhällets ekonomiska, sociala och miljömässiga behov samtidigt som deras oönskade verkningar på ekonomin, samhället och miljön minimeras.
- *Hållbar produktion och konsumtion*: Att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
- *Bevarande och förvaltning av naturresurser*: Att förbättra förvaltningen av naturresurserna och undvika överexploatering av dessa, och därvid erkänna värdet av ekosystemtjänster.
- *Folkhälsa*: Att främja en god folkhälsa på lika villkor och förbättra skyddet mot hälsorisker.
- *Social integration, demografi och invandring*: Att skapa ett socialt integrerat samhälle med solidaritet mellan och inom generationerna samt att säkra och öka medborgarnas livskvalitet som en nödvändig förutsättning för individens varaktiga välbefinnande.
- *Globala utmaningar när det gäller fattigdom och hållbar utveckling*: Att aktivt främja hållbar utveckling i hela världen och se till att Europeiska unionens interna och externa politik är förenlig med en global hållbar utveckling och med unionens internationella åtaganden¹⁹.

Svenska miljö- och hälsomål

I propositionen 2004/05:150 ”Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag” redovisas de 16 miljö kvalitetsmål och tre åtgärdsstrategier för hur målen skall kunna nås (se tabell nedan). Strategierna bygger på att dagens miljöproblem främst hänger samman med hur vi producerar varor och tjänster och hur dessa konsumeras, dvs. produktion och konsumtion av energi, kemikalieanvändning samt hanteringen av naturresurser.

Inom folkhälsopolitiken finns elva folkhälsomål med ett liknande angreppssätt som miljö kvalitetsmålen, inriktat på ohälsans bestämningsfaktorer och på särskilt utsatta grupper. Arbetet för god hälsa på lika villkor handlar till stor del om att skapa förutsättningar för bra levnadsvillkor. Det omfattar bland annat arbete, god arbetsmiljö, ekonomisk och social trygghet, ett gott smittskydd, känsla av delaktighet och medinflytande, trygg uppväxt för barn, bra miljö att leva i och sunda levnadsvanor.

¹⁹ Översyn av EU:s strategi för hållbar utveckling – Förnyad strategi. Europeiska Unionens Råd: 10117/06: Bryssel

De 16 miljö kvalitetsmålen

Övergripande mål	Beskrivning av mål
1. Begränsad klimatpåverkan	Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet skall uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.
2. Frisk luft	Luften skall vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
3. Bara naturlig försurning	De försurande effekterna av nedfall och markanvändning skall underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen skall heller inte öka korrosionshastigheten i tekniska material eller kulturföremål och byggnader. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
4. Giftfri miljö	Miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
5. Skyddande ozonskikt	Ozonskiktet skall utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.
6. Säker strålmiljö	Människors hälsa och den biologiska mångfalden skall skyddas mot skadliga effekter av strålning i den yttre miljön.
7. Ingen övergödning	Halterna av gödande ämnen i mark och vatten skall inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
8. Levande sjöar och vattendrag	Sjöar och vattendrag skall vara ekologiskt hållbara, och deras variationsrika livsmiljöer skall bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljö värden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion skall bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation. Mark och vatten. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
9. Grundvatten av god kvalitet	Grundvattnet skall ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård	Västerhavet och Östersjön skall ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden skall bevaras. Kust och skärgård skall ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård bedrivs så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
11. Myllrande våtmarker	Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet skall bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.
12. Levande skogar	Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljö värden och sociala värden värnas. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
13. Ett rikt odlingslandskap	Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljö värdena bevaras och stärks. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
14. Storslagen fjällmiljö	Fjällen skall ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen skall bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
15. God bebyggd miljö	Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en lokalt och globalt god miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. Inriktningen är att miljö kvalitetsmålet skall nås inom en generation.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Den biologiska mångfalden skall bevaras och dess nyttjande ske hållbart för nuvarande och framtida generationer. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald så att deras livskvalitet och välfärd säkras. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt dess funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation.

De tre åtgärdsstrategierna är:

- *Effektivare energianvändning och transporter.* Energi- och transportsystemen står för huvuddelen av utsläppen till luft av ett antal föreningar: koldioxid, kväveoxider, svaveldioxid, kolväten och partiklar. Koldioxidutsläppen bidrar till växthuseffekten, kväveoxider och svaveldioxid bidrar till försurning, och, tillsammans med kolväten och partiklar, påverkar de människors hälsa. Föreslagna åtgärder inriktas mot energieffektivisering, ökad användning av förnybara energikällor samt planering för en energisnål bebyggelsestruktur.
- *Giftfria och resurssnåla kretslopp.* En stor del av varorna innehåller kemikalier, som har en skadlig inverkan på människors hälsa om de kommer ut i de naturliga kretsloppen. Strategin går därför ut på att i första hand minska användningen av skadliga kemikalier samt sluta kretsloppen så att dessa kemikalier inte kan komma ut i naturen.
- *Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö.* Strategin innebär att hushållning ska beaktas tidigt i alla planeringsprocesser. En viktig aspekt är att miljön är en resurs för folkhälsa och god livskvalitet. Det ska vara ett hållbart brukande av mark och vatten, bevarande och varsamt brukande av särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer samt miljöanpassad fysisk planering och samhällsbyggande i övrigt, vilket ska leda till en hållbar regional utveckling.

Svensk strategi för hållbar utveckling

Regeringens skrivelse 2005/06:126 om ”Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling” innehåller liksom miljömålspropositionen förslag på åtgärder och angreppssätt, men omfattar inte bara miljödimensionen utan även sociala och ekonomiska aspekter.

Fyra utmaningar prioriteras i strategin och de tre av relevans för MKB är:

- Bygga samhället hållbart, vilket innebär att vidareutveckla goda levnadsvillkor genom fysisk planering, regional utveckling, infrastruktursatsningar samt utveckling av boende- och stadsmiljöer.
- Stimulera en god hälsa på lika villkor, vilket innebär att skapa förutsättningar för en god hälsa för alla oavsett kön, etnisk tillhörighet, social eller kulturell bakgrund, sexuell läggning, ålder eller funktionshinder.
- Främja en hållbar tillväxt, vilket innebär att tillväxten drivs av dynamiska marknader, en stark välfärdspolitik och en progressiv miljöpolitik.

Tolv indikatorer för hållbarhet har prioriterats, och de av relevans för MKB är:

- HÄLSA
1. Medellivslängd – Positiv trend
- HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION
3. Energieffektivitet – Positiv trend
- MILJÖ OCH KLIMAT
10. Växthusgaser - Varken positiv eller negativ
11. Farliga ämnen – Positiv trend

Ytterligare indikatorer – som kan vara stöd för det fortsatta arbetet med strukturfondsprogrammet och dess genomförande – finns i bilagan till den nämnda skrivelsen.

4. Miljöförhållanden i programområdet

Enligt miljöbalken 6 kap 12 § skall en MKB innehålla en ”beskrivning av miljöförhållandena i de områden som kan antas komma att påverkas betydligt”, och av ”naturområde som avses i 7 kap. eller ett annat område av särskild betydelse för miljön” med utgångspunkt från miljöproblem där samt även en generell ”beskrivning av relevanta befintliga miljöproblem”.

I detta avsnitt sammanfattas förhållanden som bedömts mest relevanta för programmet, med stöd av länsstyrelsernas underlag i form av en miljöbeskrivning. I samband med beskrivningen nedan påpekas även frågor som bör uppmärksammas i programmets genomförande. Detta är ett led i avgränsningen, vilken redovisas mera samlat i kapitel 6, men det har bedömts angeläget att löpande ta upp styrningsfrågor.

Länsstyrelserna i Värmland, Dalarna och Gävleborg har alla regionala miljömål samt policier för hur arbetet med att uppnå miljömålen skall ske. Dalarnas regionala utvecklingsprogram – Dalastrategin – innehåller också riktlinjer för hur miljömålen skall integreras i det regionala utvecklingsarbetet.

I de tre länen tillsammans återfinns regionala miljömål för alla de nationella miljö kvalitetsmålen. Värmland saknar av naturliga skäl mål för ”Hav i balans samt levande kust och skärgård” och ”Storslagen fjällmiljö”, Gävleborg har inga regionala miljömål för ”Storslagen fjällmiljö”. I Dalarna och Gävleborg pågår för närvarande en revidering av de regionala miljömålen.

Således är det samtliga 16 mål enligt nedan som är aktuella i programområdet:

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö (Dalarna)/Geologisk mångfald
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt- och djurliv

Nedan följer en sammanfattning för alla målen som bygger på länsstyrelsernas underlag. Det är således ett bredare underlag än bara mål som kan påverkas av

programmets genomförande. Ett skäl till att redovisa alla målen är dels att ge en samlad bild av miljöfrågor, dels att programmets övergripande och generella karaktär gör det svårt att på ett tydligt sätt avgränsa beskrivningen.

1. Begränsad klimatpåverkan

Halterna av koldioxid och andra växthusgaser ökar i atmosfären, vilket påverkar klimatet. Jordens temperatur kan höjas med mellan 1,4-5,8°C fram till år 2100 om inte kraftfulla åtgärder vidtas för att minska utsläppen av växthusgaser. Under de närmaste åren kan Norra Mellansverige bli direkt berört av klimatförändringar genom en ökad och mer ojämnt fördelad nederbörd som i sin tur kan orsaka skred och översvämningar. En snabbt ökande temperatur kan också komma att påverka fjälltrakterna, både vad gäller naturmiljön och förutsättningar för turistverksamhet.

Från och med år 2005 har handel med utsläppsrätter för koldioxid införts. Taket ligger i nivå med de åtaganden EU har gentemot Kyotoprotokollet, dvs. att utsläppen av växthusgaser ska minska med 8 %. Den ökande trafiken och utsläpp från stora processindustrier gör att utsläppen av *klimatpåverkande gaser* ännu inte uppvisar någon minskande trend. Dock sker en del förbättringar i fråga om uppvärmning, framförallt kan man se en stadig minskning av lättare eldningsolja som används i hushållspannor och mindre energianläggningar. Allt fler värmeverkeldas med bibränslen och det sker en successiv utbyggnad av fjärrvärme. Den ökande användningen av miljöfordon är också en glädjande utveckling. För att klimatmålen skall klaras krävs dock fortsatta insatser för att begränsa utsläppen av fossila bränslen.

2. Frisk luft

Under de senaste decennierna har luftkvaliteten i tätorterna förbättrats. Den mest påtagliga förbättringen står uppvärmning och industri för, på grund av att de kraftigt minskat utsläppen av t.ex. svaveldioxid. Luftföroreningar orsakar dock fortfarande miljö- och hälsoproblem i regionen.

Allt fler av regionens hushåll och offentliga lokaler övergår från uppvärmning med olja till andra miljövänligare alternativ, vilket minskar utsläppen av luftföroreningar. En starkt bidragande faktor är troligen de höga oljepriserna. Bidrar gör även möjligheterna att få stöd för konvertering från oljeuppvärmningssystem i småhus samt stöd till energieffektivisering och konvertering i lokaler som används för offentlig verksamhet.

Luftkvaliteten blir långsamt bättre. Fortfarande orsakar dock luftföroreningar problem i våra tätorter till följd av utsläpp från trafik, industri och småskalig vedeldning.

Trots att åtgärder vidtas för att minska luktstörningar från t.ex. industrier och småskalig förbränning, besväras många av luftföroreningar i form av lukt, damm/sot från trafik, industri eller uppvärmning i sitt bostadsområde. Ytterligare åtgärder som minskar dessa störningar är därför nödvändiga.

3. Bara naturlig försurning

Försurning innebär en kemisk förändring av den yttre miljön, vilket kan leda till skador på bl.a. växter, djur och byggnader. Den mänskligt orsakade försurningen i regionen beror till största delen på nedfall av svavel samt skogsbrukets virkesuttag. Åtgärdas dessa problem kan ändå effekterna av försurning kvarstå. Det beror på att naturens återhämtningstid är lång.

Försurade sjöar och vattendrag finns i alla tre länen. I försurade sjöar kan det förekomma problem med kvicksilverläckage.

Utsläppen av svaveldioxid har minskat kraftigt och nedfallet av svavel har halverats sedan början av 1990-talet. I en del områden, främst längst kusten och i fjällen, kan nedfallet fortfarande överskrida den kritiska belastningen för skogs- och våtmark. Eftersom svavlet främst kommer från utsläpp i andra länder krävs internationella åtgärder för att få bukt på problemet. Regionen kan bidra genom att minska skogsbrukets försurningspåverkan och genom att minska förbränningen av svavelhaltiga bränslen.

För att motverka de vattenkemiska och biologiska effekterna av försurningen kalkas sjöar och vattendrag årligen, vilket har inneburit att situationen idag är under kontroll enligt länsstyrelserna.

4. Giftfri miljö

Den omfattande kemikalieanvändningen i samhället leder till att olika hälso- och miljöskadliga ämnen lagras upp i människor och miljö. Genom förbud mot användning av vissa kemikalier eller utbyte mot mindre skadliga sådana kan halterna minska på sikt. Detta är en region med näringsliv sprunget ur basindustrierna gruvnäring, järn- och stålindustri samt pappers-/massaindustrin. Gårdagens föroreningar i form av lämningar av förorenade marker från denna näring är naturligtvis ett problem i såväl Värmland som Dalarna och Gävleborg. Arbete pågår i samtliga län med att identifiera dessa områden och efterhand pågår saneringsåtgärder.

Dioxiner är ett särdeles stort problem längs med Gävleborgskusten. Strömningen har av EU utpekats som ett av våra giftigaste livsmedel. Vad den höga dioxinförekomsten i strömning längs Gävleborgskusten beror på är fortfarande oklart, men Länsstyrelsen Gävleborg tillsammans med Naturvårdsverket har pågående övervakningsprojekt för att ta reda på mer.

Aktiviteter såsom intensiv markbearbetning och uppdämning av våtmarker kan lokalt orsaka ökat läckage av metylkviksilver.

5. Skyddande ozonskikt

Den negativa påverkan på ozonskiktet har minskat till följd av den utfasning av ozonnedbrytande ämnen som gjorts runtom i världen, men återhämtningen tar tid. Fullföljs Montrealprotokollet och dess tillägg borde en återhämtning av ozonskiktet kunna skönjas kring 2050.

Mängden UV-strålning som når jordytan varierar med ozonskiktets tjocklek. I Sverige har även årstiden stor påverkan på den mängd strålning som tränger igenom atmosfären; på vintern passerar endast en liten mängd. Under våren 2005 var ozonskiktet över landet tunnare än på flera år, men totalt sett under året ökade inte UV-strålningen.

Avvecklingen av ozonnedbrytande ämnen, som CFC, är i princip genomförd i Sverige och halterna minskar i den lägre delen av atmosfären. Avvecklingen av mjuka freoner, HCFC, pågår och sedan 2002 råder påfyllningsförbud. Halterna av

HCFC ökar dock fortfarande i atmosfären. Diffusa utsläpp från isoleringsmaterial och dylikt är svåra att åtgärda och kunskap om dessa saknas.

I hushåll och på företag i regionen finns fortfarande kyl/frysanläggningar med ozonnedbrytande ämnen. För att undvika läckage är det viktigt att dessa vitvaror lämnas in och omhändertas på ett korrekt sätt.

6. Säker strålmiljö

Lokalt kan det finnas problem med surt grundvatten och höga radonhalter, framförallt i enskilda brunnar.

7. Ingen övergödning

Övergödning är ett stort problem i delar av landet och tiden för återhämtning är lång. I regionen förekommer i dagsläget endast lokala problem. Huvudorsaker till övergödning i regionen är nedfall av kväve och utsläpp till vatten av fosfor.

Långvarigt nedfall av kväve bidrar till övergödning av skogsmark med ett ökat läckage av nitrat samt en ändrad artsammansättning som följd. Nitratlakning kan i sin tur försura sjöar och vattendrag. I regionens kustvatten är främst mängden fosfor styrande, vilket innebär att en tillförsel av ämnet kan orsaka problem i form av t.ex. algbloomning. Tecken på övergödning finns även i fjällområdena och orsakerna till detta är oklart. Effekterna visar sig t.ex. i form av att grönalger och mossor växer till i stor omfattning i vattendrag.

Utsläppen av fosfor, som är en ändlig resurs, härrör främst från cellulosaindustrin, avloppsreningsverk, fiskodlingar och enskilda avlopp. Fosfor behövs för att reningsprocesser i cellulosaindustrin ska fungera. En ytterligare minskning av fosforutsläppen från cellulosaindustrin och avloppsreningsverken kan kräva att mer kemikalier behöver tillsättas. För att begränsa fosforutsläppen kan bl.a. reningsfunktionen hos enskilda avlopp ses över, användningen av produkter innehållande fosfor minska samt fiskodlingar ge väl avvägda fodergivor. I dagsläget varierar utsläppsmängderna av fosfor kraftigt mellan åren, men ser inte ut att öka eller minska över tiden.

I regionen kan åtgärder vidtas som minskar bränsleförbrukningen och effektiviserar reningen av arbetsmaskiner, person- och lastbilar. Industrins utsläpp kan också begränsas ytterligare.

8. Levande sjöar och vattendrag

I länens älvar, åar och vattendrag finns problem med vandringshinder och minimivattenföring vid dammar och kraftverk. Genom åtgärdsprogrammet enligt EG:s ramdirektiv för vatten görs betydande insatser för att restaurera värdefulla vatten. Vid kulturhistoriskt värdefulla dammar kan finnas intressekonflikter mellan restaureringsåtgärder för att återställa vattendraget för fiskvandring och bibehållandet av kulturhistoria i form av dammen och dess syfte. Det är viktigt att Mål 2-programmet inte bidrar till att skapa ytterligare avstängda vattendrag, utan bidrar till åtgärder som främjar både återställning av vattendrag och sparar kulturmiljön.

9. Grundvatten av god kvalitet

Grundvattenförsörjningen i regionen är generellt sett god. Lokalt kan det dock finnas problem med surt grundvatten och höga radonhalter, framförallt i enskilda brunnar. Föroreningar som tungmetaller, bekämpningsmedel, förhöjda nitrathalter och vägsalt kan också finnas.

10. Hav i balans samt levande kust och skärgård

Miljöproblematiken för havsmiljön i Gävleborg handlar om utarmning av biologisk mångfald, ett begränsat friluftsliv, övergödning och giftfri miljö. Ökad strandexploatering och strandnära boende är inget unikt för regionen, och generella skäl att vara försiktig med strandexploatering är främjande den biologiska mångfalden, människors tillgång till strand och vatten samt övergödningen orsakad av ökat antal enskilda avlopp.

Dioxiner är ett särdeles stort problem längs med Gävleborgskusten. Strömmingen har som nämnts ovan av EU utpekats som ett av våra giftigaste livsmedel. För många boende i kust- och skärgårdsområden är också buller från fritidsbåtar ett problem.

11. Myllrande våtmarker

Våtmarkerna har en viktig funktion som habitat för hotade arter och som näringsregulator i naturen, genom att de minskar näringsläckaget från jordbruket till havet. Våtmarker i form av stora myrområden kan också i många fall erbjuda lugn, rogivande miljö fri från stadens buller. Det är av dessa skäl av yttersta vikt att befintliga, regionalt utpekade våtmarker med stora natur- och kulturvärden bevaras.

12. Levande skogar

Regionen är skogrik. Vad gäller tillgång och förbrukning av skogsråvara finns risk för intressekonflikter mellan skogsnäringen och skogen som hemvist för en rad hotade arter och källa till rekreation och friluftsliv. För att säkerställa de sistnämnda intressena skyddas betydande arealer mot exploatering. Trots detta är det osäkert om delmålet för Levande skogar kommer att nås.

I hela storregionen återfinns ett väl utbredd nät av såväl nationalparker som naturreservat, kulturresevat, Natura 2000 och andra skyddade områden.

13. Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapet och jordbruksmarken har en tredubbel funktion:

1. bas för jordbruksnäringen,
2. hemvist för olika biotoper,
3. som rekreativskälla.

För att bibehålla ett öppet landskap och våra kulturmiljöer i denna skogsrika region är det viktigt att främja insatser som inte bidrar till att minska beteshävd. Insatser som bidrar till att öka den ekologiska produktionen bör också främjas.

Många av lantbrukets äldre byggnader saknar användning, vilket ökar risken för bristande underhåll. Av vikt är att öka kunskapen om hur man underhåller och restaurerar dem.

14a. Storslagen fjällmiljö (Dalarna)

I Dalarna är fjällen en viktig del av regionen. Vid utbyggnad av fjällområdena bör det betänkas att det inte bara handlar om utbyggnad av vatten/avlopp och av energiförsörjning utan också exploatering av jungfrulig mark. Fjällen är känsliga ekosystem och hemvist åt många olika biotoper.

14b. Geologisk mångfald

Geologisk mångfald är variationen i berggrunden, i jordavlagringar, hos terrängformer samt i processer som påverkat och fortlöpande påverkar jordens yta. Mångfalden representerar livsnödvändiga, vetenskapliga, pedagogiska, sociala och kulturella värden och bör bevaras för att bland annat bibehålla förutsättningar för biologisk mångfald, säkerställa information om vårt kulturarv samt förstå och följa geologiska processer.

15. God bebyggd miljö

När det gäller den bebyggda miljön handlar målen om att planera för en resurssnålt och hållbart samhälle, minska buller och att bevara värdefulla natur- och kulturmiljöer. Det handlar också om att öka återvinning och minska avfallsmängder samt att hushålla med naturgrus. Flertalet delmål blir svåra att uppnå.

Världsarvsansökan för Hälsingegårdarna i Gävleborg bereds just nu. Hälsingegårdarna är ett unikt exempel på en folkligt förankrad byggnadstradition på landsbygden, helt baserad på trä. De visar på den skapande förmågan hos en fri, självständig bondeklass med goda ekonomiska förutsättningar.

16. Ett rikt- växt och djurliv

Som framgår av beskrivningen för målen ovan är våtmarker, odlingslandskap mm. av stor betydelse för biologisk mångfald, och detta relativt nya mål finns således integrerat i övriga. Det bör dock framhållas att det är viktigt att även se de sammansatta landskapsområdena som en helhet. Många arter i regionen har särskilt stora förekomster sett i ett nationellt perspektiv och därför har regionen särskilt stort ansvar för dessa arters fortlevnad.

Naturen i regionen nyttjas på mångahanda sätt och omfattar många nivåer av nyttjande. Friluftsliv och turism som endast utnyttjar upplevelsen av naturen, kan ändå medföra slitage och störningar. Jakt, fiske, bär- och svamplockning nyttjar naturens naturliga produktion, kan i vissa fall överutnyttjas. Areella näringar, såsom skogs-, vatten- och jordbruk samt rennäring, kan ha omfattande påverkan på den biologiska mångfalden. Även kraftutnyttjande som uttag av biobränsle, vattenkraft och torvbrytning kan ha stor inverkan.

5. Programmet för region Norra Mellansverige

Programmets mål och insatsområden

Enligt miljöbalken 6 kap 12 § skall en MKB redovisa en ”sammanfattning av programmets ... huvudsakliga syfte” och ”innehåll”. I detta avsnitt beskrivs programmets strategiska inriktning, dess mål, prioriteringar och insatsområden.

Mål 2-programmet för Norra Mellansverige innehåller två insatsområden med exempel på förväntat projektinnehåll. Programmets detaljeringsgrad är dock relativt låg. Det innebär att genomförandets konkreta verkningar endast delvis kan preciseras och huvudsakligen måste överlämnas till kommande beslutsprocesser. Detta gäller även den geografiska lokaliseringen av de aktiviteter programmet kan komma att innehålla. I de delar programmet håller sig på en övergripande nivå blir således formuleringen av programmets mål (och ändamål/syften), urvalskriterier för projekt och annan styrning av genomförandet, särskilt viktiga för integreringen av miljöhänsyn. Denna fråga behandlas mera i följande kapitel om avgränsning och förebyggande åtgärder.

Det övergripande målet för strukturfondsprogrammet Norra Mellansverige är:
att utveckla innovativa miljöer, främja ett dynamiskt näringsliv och att öka tillgängligheten för regionens näringsliv och invånare.

Programmet har två insatsområden:

- Näringslivsutveckling
- Tillgänglighet

Inom insatsområdet **näringslivsutveckling** förväntas projekt som arbetar inom:

- *Innovationssystem och kluster*: Projekt med inriktning mot att stimulera innovationssystem och kluster.
- *Forskning och teknisk utveckling*: Projekt inriktade på forskning och teknisk utveckling.
- *Produkt- och processutveckling*: Projekt med inriktning mot att främja utveckling av varor och tjänster samt processer.
- *Marknadsutvidgning*: Projekt med inriktning mot marknadsutvidgande insatser i företag. Marknadsutvidgande insatser i såväl internationella som inhemska marknader.
- *Direkt investeringsstöd till små och medelstora företag*.
- *Entreprenörsfrämjande insatser*: Projekt med inriktning på att främja entreprenörskap i offentlig och/eller privat sektor.
- *Förnybar energi*: Projekt för utveckling eller ökad användning av förnybar energi, ökad kapacitet för produktion av förnybar energi och minskade utsläpp av växthusgaser.
- *Utveckling av turismen*: Projekt med inriktning mot utveckling av natur- eller kulturturism

Inom insatsområdet **tillgänglighet** förväntas projekt inom följande områden:

- *Samverkan mellan transportslag*: Projekt som avser att få till stånd en samverkan mellan transportslag i såväl planerings- som genomförandefasen. Projekt som avser att förbättra möjligheterna för den intermodala trafiken. Projekt som avser att få till stånd en ökad överensstämmelse mellan behovet av trafikering och behovet av infrastrukturåtgärder.
- *Effektiva person- och godstransporter*: Projekt som avser att öka tillgängligheten till arbetsplatsområden för företag samt besöksmål.

- *Regionförstoring*: Projekt som avser att öka tillgängligheten till fler arbetsmarknads- och högre utbildningstillfällen genom en vidgning och förbättrad interaktion av och inom LA-regioner.
- *Ett utvecklat informationssamhälle*: Projekt som avser att ge fler hushåll och företag möjlighet till bredbandsanslutning. Projekt som avser att utveckla IT-produkter och interaktiva tjänster för människor och företag.
- *Investeringar i infrastruktur för utbildning*.

Programmet är i allt väsentligt inriktat mot att förbättra förutsättningarna för det regionala näringslivet. Här finns en stark betoning av förnyelsen i näringslivet – produkt- och processutveckling, affärsutvidgning och entreprenörskap. Programmet förväntas också innehålla projekt för produktion och ökad användning av förnybar energi.

Insatserna för tillgänglighetsförbättring delas mellan kommunikations- och infrastruktursatser samt IT. Här nämns insatser som minskar resandets och godstransporternas miljöpåverkan, samtidigt som det understryks att regionförstörade åtgärder för olika grupper är lika viktigt som att ta hänsyn till resandets miljöaspekter.

Det bör vidare noteras att programmets insatsområde ”tekniskt stöd” likaså kan ha miljörelevans. Det kan gälla frågor som upphandling av material, policy för resande, policy för avfallshantering.

Programmet innehåller inte detaljerade förslag till konkreta aktiviteter eller projekt. Detta är normalt för strukturfondsprogram, där projekten förutsätts uppkomma genom ansökningar i genomförandeskedet. Det innebär emellertid att genomförandets konkreta verkningar inte kan förutses i detta planeringsskede. Insatsområdenas typiska verkningar kan dock utvärderas i vissa fall, se närmare i följande kapitel om avgränsning.

Samband till andra program och planer

Enligt miljöbalken 6 kap 12 § skall en MKB redovisa ”programmets ... förhållande till andra relevanta planer och program”.

I programförslaget redovisas de övergripande riktlinjerna på europeisk, nationell och regional nivå och det sätt som programmet arbetar inom ramen av tillväxtprogram och utvecklingsprogram i respektive region. Dessa bedöms i sin tur att ligga i linje med Gemenskapens och regeringens inriktning på att främja hållbar tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning.

Vidare behandlas frågor om samordning och samarbete med andra EU-program och vissa nationella program. I första hand gäller detta angränsande program för regional konkurrenskraft och sysselsättning och de nationella programmen för socialfonden och jordbruksfonden dvs. ESF-programmet och Landsbygdsprogrammet. Möjligheterna för samarbete med de program för Europeiskt regionalt samarbete som geografiskt omfattar regionen berörs också.

Samspelet mellan olika program kan avgörande förändra förutsättningarna för att miljökonsekvenser uppstår. Oavsett bedömningarna i denna MKB måste således

ansvaret för miljöintegration, risker för negativa verkningar liksom möjligheten till positiva verkningar, uppmärksammas av genomförandeorganisationen. Detta ansvar kan följa av miljöbalkens krav på uppföljning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av programmen kan leda till, och annars av miljöbalkens generella krav på löpande kunskapsutveckling och egenkontroll. Syftet är att tidigt kunna identifiera oförutsedd negativ påverkan och vidta lämpliga avhjälpanande åtgärder, vilket måste ske i samverkan mellan olika aktörer om det är samspelet mellan olika program som är orsaken. Se även kapitlet om uppföljning.

6. Avgränsning

Avgränsning syftar på analysen av vilka miljöparametrar och alternativ som är relevanta och rimliga att behandla i miljöbedömningen, hur detta skall genomföras samt redovisas (t.ex. omfattning och detaljeringsgrad). Det finns generella kriterier i reglerna både för innehållet i en MKB och för utformningen av processen som leder fram till dokumentet MKB. I följande avsnitt beskrivs och utvärderas dessa kriterier i förhållande till strukturfondsprogram i allmänhet.

För varje miljöbedömningsprocess och dokumentering i en MKB måste emellertid de generella kriterierna tillämpas utifrån de specifika förhållanden som gäller för regionen, både miljöförhållanden och programmets inriktning. Denna ärendespecifika anpassning – prioritering och urval – som således utgör avgränsningen i detta fall, beskrivs sist i kapitlet.

6.1 Generella kriterier för avgränsning

Generella kriterier i miljöbalken 6 kap 13 § innebär att miljöbedömningen och dess MKB skall vara rimlig med hänsyn till

1. programmets **karaktär**, dvs. innehåll och detaljeringsgrad,
2. det faktum att vissa frågor kan bedömas bättre i samband med **andra beslut** om program, planer eller projekt (t.ex. detaljplaneläggning, lov, tillstånd eller dispenser för genomförande av verksamheter och åtgärder),
3. bedömningsmetoder och aktuell **kunskap**,
4. **allmänhetens** intresse.

För den här aktuella typen av beslut är programmets karaktär och position i beslutshierarkin (punkt 1 och 2) av stor betydelse för avgränsningen. Det hänger samman med programmets övergripande och abstrakta karaktär. Konkreta verkningar av programmet skall identifieras så långt det är möjligt och rimligt, men det är viktigt att uppmärksamma betydelsen av osäkerheter. Det får således anses olämpligt att göra antaganden, i syfte att konkretisera, så att det leder till osäkerheter som gör slutsatserna i MKB princip obrukbara för beslut. Ett rimligare angreppssätt är att identifiera om programmet innebär risker för betydande negativa verkningar eller möjligheter till positiva, vilka i sådant fall behöver styras i genomförandet och varvid beslutet kan ta ställning till hur det kan ske. Avgränsning handlar därmed både om procedur – t.ex. prövningsform och kompetens – och urval av miljöfrågor – t.ex. störningars utbredning i tid och rum.

Frågan om abstraktionsnivå är således viktig att bedöma i avgränsningen. Strukturfondsprogram kan karakteriseras av fyra nivåer eller typer av innehåll med olika grad av konkretisering:

- formulering av programmets **mål och inriktning**, prioriteringar på en strategisk nivå, där övergripande såväl som regionala miljömål kan vara relevanta att beakta och risker för typiska verkningar kan identifieras men konkreta konsekvenser inte kan preciseras,
- beskrivning av programmets sakliga innehåll, olika **insatsområden och åtgärder**, dvs. ett urval från EU:s och Sveriges ”meny”, där regionala miljömål och lokala miljöförhållanden kan ge viktiga utgångspunkter för urvalet, och där risker för visst slag av konsekvens tydligare kan identifieras men fortfarande inte beskrivas närmare eller preciseras geografiskt,
- illustrering med **exempel** på aktiviteter eller projekt, där typiska konsekvenser kan identifieras mera konkret men dessa utgör ändå inte de faktiska följderna av programmet, eftersom helt andra projektidéer kan väckas och olika geografiska områden beröras,
- formulering av **principer** för genomförandet av programmet, t.ex. urvalskriterier för prioritering av aktiviteter, miljömål för bedömning av ansökningar, kompetens i beslutsorganisationen, vars betydelse för riskerna för konsekvenserna kan utvärderas, men konsekvenser av faktiska projekt kan ändå inte preciseras.

Det aktuella programmets ”mix” av nivåerna ovan formar avgränsningen, dvs. vad som är möjligt och rimligt att miljöbedöma i förhållande till just detta program. Det skall understrykas att det i princip aldrig kan bli fråga om den typ av konkreta analyser och mätbara slutsatser som används i MKB för projekt.

Metoder för miljöbedömning handlar mot bakgrund av ovanstående huvudsakligen om att identifiera typer av hot och möjligheter och peka på i vilken riktning förändringarna går; för miljövärden stödjande eller motverkande, samt styrning för att hantera risker/möjligheter. Sådant stöd för beslutsprocessen kan betraktas som ett slags skadeförebyggande åtgärd kombinerat med uppföljning, dvs. flera av kraven i miljöbedömningen uppfylls samtidigt.

Detta synsätt vinner stöd även av det generella kriteriet nr 2 på föregående sida, dvs. förhållandet till efterföljande beslut. Det är enligt det kriteriet inte godtagbart att enbart konstatera att det kommer att följa en senare prövning, t.ex. med krav på MKB för projektet. Programmet strategiska frågor måste identifieras och bedömas så långt möjligt samt styras, trots att genomförandet kan bli föremål för MKB i efterföljande beslut om projekten. Endast frågor som programmet inte kan hantera (styra) eller som på mera lämpligt sätt kan behandlas senare, får släppas.

Andra generella kriterier är instruktionen att fokusera den **betydande** miljöpåverkan som programmets genomförande kan medföra. Det gäller dels negativa verkningar, som så långt som möjligt skall begränsas och styras, och dels för miljön positiva förhållanden, som så långt möjligt skall förstärkas och stödjas. Det sistnämnda bygger på direktivets – och miljöbalkens – politiska ambition att tillgodose en hög nivå på skyddet av omgivningen som ett led i främjandet av hållbar utveckling.

Påverkan skall således, så långt kunskapsunderlag och metoder medger det, dels identifieras och beskrivas och dels bedömas, dvs. **utvärderas** i förhållande till berörda intressen och politiska mål liksom till den aktuella faktiska situationen. Denna utvärdering kan bli allt konkretare om dessa mål är tydliga. För program finns vanligtvis nationella såväl som regionala miljö kvalitetsmål, vilka dock är generella. Det är möjligt att för programmet utveckla målen, med beaktande av programmets inriktning och dess betydelse för regionens specifika miljöhot och miljö möjligheter. Sådana preciserade och anpassade miljömål kommer att vara viktiga för miljö integration (styrning) och uppföljning i genomförandet av programmet.

6.2 Avgränsning för detta program

6.2.1 Programmets karaktär

Programmet har den för strukturfondsprogram karakteristiska prägnen av **övergripande** frågor och i endast begränsad mån finns det konkreta inslag som kan ge stöd för att identifiera effekter; typiska eller mera specifika. Genom att programmets insatsområden innehåller huvudsakligen **immateriella** insatser, blir programmets miljökonsekvenser dessutom indirekta. Det innebär att företag och kommuner, som programmet genom olika former av insatser stödjer, genom utformningen av sin verksamhet kan bidra till olika positiva eller negativa miljö effekter. Indirekta verkningar är svåra att identifiera nu, men är ändå väsentliga att uppmärksamma. Det betyder att frågan om att styra och stödja efterföljande beslutsprocesser blir särskilt viktig i program med stor del indirekta verkningar.

6.2.2 Skärningspunkter mellan programmet och miljöfrågorna

Programmets förslag utgör det valda alternativet. Någon alternativ ”mix” beskrivs inte. Eventuella förkastade alternativ till det nu presenterade programförslaget har inte heller beskrivits. Bedömningen av miljökonsekvenser avser således det alternativ som programmet utgör och andra alternativ utvärderas inte.

Programmet kan få betydelse för klimatpåverkan. Satsningar på distansarbete, förbättring av infrastruktur eller alternativa bränslen och energikällor kan ge positiv inverkan medan kunskapsutveckling och ökat företagande kan bidra till ökade transporter.

Satsningar på fjällregionen kan bidra till såväl förbättringar som försämringar gällande vatten/avlopp och energiförsörjning. Exploatering av jungfrulig mark i fjällen verkar negativt för den biologiska mångfalden och tillgången på orörd fjällnatur. Samtidigt innebär utveckling av fjällen att fler människor kan få tillgång till rekreation och att de som bor där lättare kan få ett arbete.

Under insatsområdet näringslivsutveckling förväntas ingen direkt miljö påverkan. De resultat som framkommer genom de insatser som görs kan på sikt leda till miljö påverkan på naturmiljön, men det går inte idag att bedöma omfattningen av detta eller om den blir positiv eller negativ.

Till de delar satsningen rör en ökad användning av bioråvaror för energiändamål och andra syften förväntas ha positiv effekt för miljön ur klimat- och energianvändningssynpunkt samt för en ökad andel förnybara bränslen. Samtidigt kan negativa effekter förväntas beträffande bevarande av biologisk mångfald, framförallt i skogslandskapet genom en ökad efterfrågan på skogsråvara för framställning av bränslen. Nya grödor såsom energiskog på åkermarker kan även komma att påverka landskapsbilden. Samtidigt kan nya grödor också bidra till att bevara kulturlandskapet öppet. Även ökade satsningar på vindkraftsproduktion förväntas leda till positiva effekter ur klimatsynpunkt, men negativ påverkan på landskapsbild.

Satsningarna på turismen kan innebära en påverkan av både positiv och negativ art, på natur- och kulturmiljö, beroende på markanvändning och transporter. Om satsningarna leder till en ökad andel besöksresor med tåg förväntas positiva effekter, medan en ökad flyg- och bilburen turism kommer att leda till större miljöpåverkan. Beroende på inriktning av turismen kan det lokala slitaget på känsliga områden öka, med risk för betydande negativ påverkan i den känsliga fjällmiljön. En negativ påverkan på landskapsbilden kan inte uteslutas, och det blir avgörande vilka projekt som kommer att genomföras och hur dessa utformas. Till exempel förändras landskapsbilden vid uppförandet nya vindkraft- eller liftanläggningar eller liknande i fjällvärlden. En ökad turism baserad på ett bevarande av kulturarv kan förväntas ge positiv påverkan för kulturmiljön, men kan likaväl innebära slitage i naturen.

Insatser riktade mot nyföretagande är inte direkt kopplat till någon särskild typ av näringsverksamhet, varför det är svårt att se någon koppling till miljöeffekter. Insatsområdet syftar till att förbättra företagsklimatet i regionen, vilket kan leda till en ökad sysselsättning och de positiva effekter det har för befolkning och folkhälsa. Ingen betydande miljöpåverkan förväntas dock.

Regionförstoring innebär i de flesta sammanhang ett ökat resande och ett ökat totalt transportarbete. Om regionförstoringen möjliggörs med hjälp av satsningar på kollektivtrafik, företrädesvis spårbunden, kan positiva effekter på energianvändning, förnybara bränslen, luft och klimat förväntas. Om det istället leder till ökat resande med personbilar och flyg blir effekterna de motsatta. Genom satsningen på kombinationer mellan olika transportslag visar man i programmet på en medvetenhet omkring inte bara tillgängligheten i sig utan även på möjligheterna att kombinera individuell och kollektiv trafik samt att öka effektiviteten i kollektiva transportslag genom förbättrad samverkan, vilket är innebörden av några av de föreslagna aktiviteterna inom programmet. Frågan är viktig att styra i genomförandet för att nå i programmet angivna mål om hållbarhet.

Förbättrad infrastruktur för informationsteknik, såsom till exempel bredband bör kunna leda till minskat resande, ökade möjligheter till distansarbete/sysselsättning och en lägre total energianvändning.

7. Bedömning av påverkan, skadeförebyggande och uppföljning

Miljöbalken 6 kap 12 § 1 st anger att det så kallade noll-alternativet skall beskrivas i en MKB, vilket ger en grund för att utvärdera hur stor del av framtida förändringar som beror av programmet och som därmed ge stöd för bedömningen av vad som kan anses betydande. Bestämmelsen lyder: ”beskrivning av miljöns sannolika utveckling om ... programmet inte genomförs”. Resonemang om detta nollalternativ finns i avsnitt 7.1.

Vidare skall det i en MKB finnas en ”beskrivning av den betydande miljöpåverkan som kan antas uppkomma med avseende på biologisk mångfald, befolkning, människors hälsa, djurliv, växtliv, mark, vatten, luft, klimatfaktorer, materiella tillgångar, landskap, bebyggelse, forn- och kulturlämningar och annat kulturarv samt det inbördes förhållandet mellan dessa miljöaspekter”. Betydande miljöpåverkan diskuteras i avsnitt 7.2.

Slutligen skall finnas en ”beskrivning av de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra eller motverka betydande negativ miljöpåverkan” samt ”de åtgärder som avses att vidtas för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av programmet medför”. Detta beskrivs i avsnitt 7.3.

7.1 Nollalternativ

Beskrivningen av vad som händer med områdets resurser (som kultur, natur och vatten) om programmet inte fullföljs, brukar kallas nollalternativ. Nollalternativ kan för strukturfondsprogram lämpligen bygga på de nationella och regionala miljö kvalitetsmålen. Prioriterade parametrar blir då klimat, dvs. energianvändning och transporter, giftfria och resurssnåla kretslopp samt hushållning med mark, vatten och den bebyggda miljön. En generell bedömning utifrån regionens uppföljning av miljö kvalitetsmålen, ger trenden att målen inte nås för de utpekade frågorna.

En mera utvecklad beskrivning av nollalternativ, t.ex. olika framtidsscenario, kan inte anses rimlig i fall som detta, där det endast är möjligt att identifiera risker för effekter som bygger på vilka ansökningar som kan komma in och utfallet är beroende kommande beslut om styrning av genomförandet.

För programmets genomförande behövs emellertid en aktuell bild av utvecklingen i miljön, för att på ett allmänt plan avgöra om programmets projekt medverkar till en förbättring eller om det förstärker negativa trender i förhållande till regionens miljömål. Detta är en nödvändig förutsättning för att kunna utvärdera och följa upp programmet även i miljöhänseende.

7.2 Betydande påverkan

Med få konkreta åtgärder och mestadels indirekta effekter, är det svårt att bedöma om programmets verkningar kan betraktas som betydande. Programmet kan medverka till att det blir svårare att nå nationella och regionala miljömål men kan också bidra till att man kommer närmare målsättningarna. Programmets betydelse – i positiv eller negativ riktning – kan emellertid vara marginell likaväl som betydande. I slutändan beror det helt på vilka projekt som får ekonomiskt stöd från programmet. Den styrning som sker i genomförandet är med andra ord fullständigt avgörande för vilken slutsatsen blir; betydande eller inte. Det innebär att

bedömningen av ”betydande” måste bygga på en utvärdering av programmets miljöambitioner samt dess förslag till styrning med avsikt att fullfölja de angivna ambitionerna. En viktig faktor i den bedömningen är programmets integration av miljöhänsyn. Vår granskning av miljöintegrationen finns närmare beskriven i kapitel 8, och den har således använts i bedömningen av frågan om betydande miljöpåverkan.

Inledningsvis bör även nämnas att oavsett slutsatsen om påverkans betydelse, måste i genomförandet fortsatt visas miljöhänsyn och en lämplig utgångspunkt är därvid de förhållanden som redovisas nedan.

När det gäller de formella kraven skall således programmets påverkan utvärderas med avseende på följande miljöaspekter:

- befolkning (t.ex. folkhälsa),
- landskapet (t.ex. växter, mark, vatten, kulturmiljö),
- biologisk mångfald (t.ex. djurliv, växtliv),
- resurser (mark, vatten, luft, materiella tillgångar, bebyggelse, kulturarvet bl.a. i form av arkitektoniska värden, fornlämningar) och
- klimat,

men bara om påverkan kan anses överskrida nivån ”betydande”. Är påverkan mindre så omfattas den inte av det formella utvärderingskravet i MKB, men likafullt skall miljöhänsyn integreras i programmet och som sagt beaktas i de kommande besluten om programmet.

Relevant att bedöma är huvudsakligen programmets betydelse för användning av energi, främst genom alstrande av transporter, vidare är det fråga om transporternas störningar samt programmets betydelse för exploatering i eller vid känsliga eller värdefulla områden. Det berör huvudsakligen miljöaspekterna hälsa och klimat samt resurserna i landskapet (även stadslandskapet) med sina komponenter av kultur och natur.

Frågan är därmed inom vilka insatsområden programmet kan tänkas ge positiva eller negativa effekter för dessa miljöaspekter och om programmets bidrag, jämfört med vad som skulle ha hänt ändå (nollalternativet), är så stort att det kan betecknas som betydande.

Mot bakgrund av de generellt goda miljöförhållandena i regionen och de förhållandevis ringa insatserna genom programmet, kan ökningen av trafik inte betraktas som en betydande negativ störning. I och för sig kan även en liten utökning i särskilt känsliga eller redan utsatta miljöer bedömas som betydande. Det framgår bl.a. av miljöbalkens kriterier för vad som kan betraktas som betydande miljöpåverkan vid behovsbedömningen. Varje risk för sådan störning kan dock inte leda till slutsatsen betydande. Som miljöbalken anger är det fråga om en samlad bedömning. Vidare bör noteras att det kan bli fråga om en betydande negativ effekt på projektnivå, i de fall trafikökningen är förlagd till känslig miljö. Av detta följer emellertid inte att även programmet skall anses ge betydande påverkan. För programnivån får istället bedömas om risken jämte övriga omständigheter ger slutsatsen att programmet som sådant antas leda till betydande påverkan. Som nämndes inledningsvis är därvid programmets utveckling av miljömål och annan

integration liksom formuleringen av kriterier eller annat stöd för genomförandet avgörande.

Risker för betydande negativ påverkan avser i första hand:

- Turismens inverkan på natur, kultur och markanvändning, dels i form av slitage och exploateringstryck, dels genom transporter.
- Bioråvarornas betydelse för skogslandskapets mångfald samt landskapsbild.
- Vindkraftens och andra storskaliga anläggningars betydelse för landskapet.
- Regionförstoringens transporter kan med oljeberoende inriktning påverka klimatet och även ge lokala störningar.

Det är således i första hand i förhållande till dessa frågor som mål och kriterier kan formuleras.

Slutsatsen om betydande eller inte när det gäller de samlade verkningarna av ovanstående är som sagt beroende av hur programmets genomförande styrs. Vår bedömning är att det *inte* finns anledning att bedöma programmets genomförande som en risk för betydande negativ miljöpåverkan. Programmet följer de politiska signalerna om hållbar tillväxt genom att man pekar ut olika slag av miljöanpassade åtgärder, formulerar särskilda horisontella miljömål och anger att horisontella hänsyn skall integreras i genomförandet redan vid framtagandet av ansökan och bedömning av projekt.

7.3 Åtgärder för förebyggande och för uppföljning

7.3.1 Skadeförebyggande och positiv förstärkning

En MKB skall redovisa ”åtgärder som planeras för att förebygga, hindra eller motverka betydande negativ miljöpåverkan”. För att följa den politiska ambitionen att MKB skall bidra till en hög nivå på skyddet för miljön, behöver även beaktas möjligheter att förstärka positiva effekter.

Traditionellt har som sagt tillväxt lett till ökad negativ miljöpåverkan. Införandet av begrepp som hållbar tillväxt är politiska signaler om att detta samband måste brytas. Integrering av miljöhänsyn är ett genomgående ansvar som inte tar slut med besluten om programmet. Uppenbart är det en viktig fråga inför de framtida besluten om medel till projekten, för att genomförandet inte skall leda till betydande negativa verkningar. Både det internationellt viktiga klimatmålet men också lokala problem behöver uppmärksammas och allmänt miljöeffektiva lösningar stödjas. Det bygger på att det finns miljökompetens i genomförandet samt ett fortsatt arbete med mål och urvalskriterier. Vidare behövs tydligare indikatorer för utvärdering som innebär att eventuella negativa miljöeffekter av ökade transporter och nyttjande av mark och vatten kan mötas i tid. Detta ger en utgångspunkt för att bedöma vilka åtgärder som kan behövas för att motverka betydande negativ påverkan – och förstärka positiv.

När det gäller strukturfondsprogram är det främst i genomförandet som det politiska uppdraget om hållbar utveckling kan verkställas. Styrningen av projekt och stöd för beslutsprocessen utgör i princip de enda tänkbara ”åtgärderna” för att motverka negativa effekter och förstärka positiva möjligheter. Det är således svårt

att föreställa sig en annan form av ”åtgärd” som skulle kunna hanteras i programskedet.

Med det i Sverige valda upplägget av programmets beslutsprocess är det emellertid problematiskt att i en MKB för programförslaget utvärdera genomförandet, eftersom urvalskriterier liksom procedurans förutsättningar bestäms först efter regionens ställningstagande till programmet och därmed efter det att MKB avslutats. Det är således en övervakningskommitté som – i genomförandet – har ansvaret för huvuddelen av denna uppgift och Nutek jämte Näringsdepartementet som nationellt lägger fast stora delar av processen. I kapitel 5 *Riktlinjer för genomförandet det regionala strukturprogrammet* finns ett särskilt avsnitt om hur man planerar att integrera horisontella hänsyn, inklusive miljöhänsynen.

7.3.2 Uppföljning, övervakning och korrigerande

En MKB skall som sagts ovan beskriva ”åtgärder som avses att vidtas för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av programmet medför”. Miljöbalken kräver även (6 kap 18 §) att ”beslutande myndigheten skaffar sig kunskap om den betydande miljöpåverkan som programmets genomförande faktiskt medför. Detta skall göras för att myndigheten tidigt skall få kännedom om sådan betydande miljöpåverkan som tidigare inte identifierats så att lämpliga åtgärder för avhjälpande kan vidtas”.

Observera att det med anledning av MKB-kraven endast är fråga om att följa upp den *betydande* inverkan som konstateras vid det slutliga, dvs. regeringens, beslut om programmet. Förutsatt att en styrning fullföljs i genomförandet, såväl i prövningen av projekt som i kontrollen av genomförande så att miljöhänsyn i tillräcklig omfattning integreras, kan programmet inte anses leda till betydande negativ miljöpåverkan. Någon separat uppföljning behövs då inte, utöver projektets ordinarie egenkontroll enligt miljöbalken och den projektuppföljning som sker hos programansvarige, där miljöbalkens kunskapskrav innebär att även miljöfrågor skall tas upp.

Det är oavsett om det finns särskilda formkrav på uppföljningen ändå viktigt att tydliggöra projektägarens ansvar för att följa upp sina aktiviteter även i ett miljöperspektiv. Dennes uppföljning torde för övrigt vara nödvändig för programansvariges samlade utvärdering av programmets genomförande. Projektägarens ansvar för uppföljning bör därför framgå av beslut om medel. Observera att projektägaren redan till följd av miljöbalkens hänsynskrav i 2 kap har ett sådant egenkontrollansvar, dvs. oavsett om det är prövningspliktig verksamhet eller ej.

Om det uppstår negativa verkningar av betydelse, trots skadeförebyggande åtgärder i form av styrning eller konkreta åtgärder i projekten, har programansvarige myndigheten ett ansvar för att tillse att dessa verkningar korrigeras. Det är med andra ord viktigt att besluten om medel tydliggör om även projektägaren skall ha ett ansvar för att korrigera sådana betydande negativa verkningar som inte förutsågs när bidrag medgavs. Det bör i så fall finnas villkor om detta i beslutet.

8. Integration och motiv

Miljöbalken 6 kap 12 § anger att det i en MKB skall finnas en ”beskrivning av hur relevanta miljö kvalitetsmål och andra miljöhänsyn beaktas i programmet”. Detta kan karakteriseras som en utvärdering av integrationen av miljöhänsyn. I detta sammanhang är det även viktigt att bedöma i vilken utsträckning som det redovisas ”vilka skäl som ligger bakom gjorda val av olika alternativ”.

Samråd kring behovsbedömning och avgränsning för miljöbedömning skedde 29 september – 6 oktober 2006. Inbjudan gick ut till alla kommuner, regionförbund och länsstyrelser inom programområdet. Svarade gjorde Länsstyrelsen Gävleborg, Länsstyrelsen i Dalarna, Länsstyrelsen i Värmland och region Värmland samt Mora kommun, Sandvikens kommun och Hofors kommun.

Det offentliga samrådet om MKB inleddes den 6 november. Förslag till program och MKB offentliggjordes genom annons i de tre länens större tidningar - Gävleborg: Gefle Dagblad, Arbetarbladet och Ljusnan, Dalarna: Falu Kuriren och Dala-Demokraten. Värmland: Nya Wermlands-Tidningen och Värmlands folkblad. Förslag till program och MKB fanns dessutom tillgängliga hos Länsstyrelsen Gävleborg, samt på länsstyrelsens hemsida. Inbjudan att lämna synpunkter riktade sig till berörda myndigheter och kommuner, allmänheten och organisationer. Synpunkter skulle lämnas senast den 27 november 2006 till programansvarige.

Det inkom ett yttrande under det offentliga samrådet. Det inkomna yttrandet kom från Söderhamns kommun. Kommunen hade synpunkter på att programmet tydligare borde ha belyst problematiken med forna industriområden där verksamheten upphört och nu låts växa igen. Kommunen skriver att ”ofta finns en föroreningsproblematik av känd eller okänd omfattning som späder på viljan att försöka ge områdena en modern återanvändning. Det är ofta enklare att exploatera orörda områden än att återanvända dessa områden.” Kommunen saknar en analys av detta i miljökonsekvensbeskrivningens del om miljömålet ”God bebyggd miljö” och anser att det borde ha stått något om de problem och möjligheter som den föråldrade bebyggelsestrukturen kan ge upphov till och de frågor som bör uppmärksammas i strukturfondsprogrammets genomförande.

Samrådet och MKB:n har inte medfört justeringar av programmets utformning, dock kommer programansvarige rekommendera att genomförandeorganisationen ser över checklistor och urvalskriterier för att säkerställa att strukturfondsmedlen används till projekt som gynnar såväl ekonomisk som miljömässig och social utveckling, d.v.s. hållbar utveckling.

Det behöver slutligen uppmärksammas att kommande beslut om programmet skall redovisa motiv för den valda utformningen av programmet (mot bakgrund av andra alternativ) liksom hur samråd, MKB och miljöhänsyn i övrigt har iakttagits i beslutet. Det skall till beslutet om programmet finnas en särskild sammanställning som redovisar detta (se miljöbalken 6 kap 16 §).

9. Metoder och osäkerheter

Enligt miljöbalken 6 kap 12 § skall i en MKB finnas en ”sammanfattande redogörelse för hur bedömningen gjorts” vilket inkluderar ”problem i samband med att uppgifterna sammanställdes” som t.ex. tekniska brister eller brist på kunskap.

Två problem bör påpekas i sammanhanget. Det ena gäller tidplanen för samråd och utarbetande av MKB. Själva MKB-processen har varit kort. Även om alla involverade parter har bidragit på ett positivt sätt har tidspressen begränsad länsstyrelsernas och kommunernas möjlighet att delta i avgränsningen och även andra aktörers möjlighet att delta i granskningen av förslag, såväl som möjligheterna för programansvarig myndighet att inarbeta väckta miljöfrågor i programmet.

Det andra är programmets översiktliga karaktär, som innebär att miljöbedömningen inte kan innefatta någon regelrätt förutsägelse eller kvantifiering av enskilda effekter. Bedömningen har inriktats på att identifiera sådana teman och områden där åtgärder och projekt som kan följa av programmet kan medföra målkonflikter med miljömål på EU- nationell och regional nivå. Vidare har skadeförebyggande åtgärder och kriterier för prövning av projekt så långt möjligt identifierats. Särskild uppmärksamhet har riktats mot eventuella konflikter med miljö kvalitetsnormer eller naturskydd inom ramen för nätverket Natura 2000, men också andra skyddade natur- eller kulturvärden eller högt prioriterade nationella miljöproblem.

Metodiken innebär således att programmets tänkbara påverkan på de viktigaste miljöproblem och inom de identifierade miljöpolitiskt centrala områdena i regionen, identifieras genom kvalitativa resonemang runt vilka typiska åtgärder som programmet kan tänkas leda till. Metodiken har väsentligen följt de anvisningar som ges i ”Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013” producerad av Greening Regional Development Programmes Network.

Naturvårdsverket har när processen med miljöbedömning av strukturfondsprogrammen inletts i brev till programansvariga myndigheter gett råd beträffande tillvägagångssätt för miljöbedömning av regionala utvecklingsprogram. Detta har inte medfört något behov av modifiering av den uppläggning som arbetet redan getts.

Programmets översiktliga och allmänna karaktär medför att osäkerheten i bedömning av miljöeffekter med nödvändighet är stor. Osäkerheten är i allt väsentligt en funktion av osäkerhet om hur implementeringen av programmet faktiskt kommer att genomföras. Detta pekar på betydelsen av styrning av programmen på åtgärds- och projektnivå. Mera detaljerade bedömningar eller användning av modeller och kvantitativa metoder skulle inte reducera osäkerheten i denna MKB.

En sammanställning innehållande information efterfrågad i miljöbalken, 6 kap 16 § (om särskild sammanställning) – Norra Mellansverige

Enligt miljöbalkens 6 kap 16 § skall den beslutande myndigheten i en särskild sammanställning redovisa 1. hur miljöaspekter har integrerats i programmet, 2. hur miljökonsekvensbeskrivning och synpunkter från samråd har beaktats, 3. skälen till att programmet har antagits i stället för de alternativ som varit föremål för överväganden, och 4. de åtgärder som avses att vidtas för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av programmet medför. Programmet har ännu inte slutgiltigt fastställas, eftersom programmet inte kan anses som färdigställt förrän efter Kommissionens ställningstagande och efterföljande eventuella revidering. Näringsdepartementet sammanställer ändå i denna bilaga den efterfrågade informationen, eller hänvisningar till sådan information, för att ge en samlad bild.

Miljö kvalitetsmålen har använts som utgångspunkt i arbetet med att *integrera* miljö i programmet. Miljöproblem och miljövärden har uppmärksammats löpande i programmet där det är relevant. Tillsammans med övriga horisontella mål skall miljöaspekter bedömas i utvärderingen av ansökningar om ekonomiskt stöd till utvecklingsprojekt. Det konstateras i miljökonsekvensbeskrivningen att det är viktigt att miljöfrågorna inkluderas i genomförandet av programmet. Det är framförallt i urvalet av vilka projekt som ska genomföras som den reella miljöpåverkan bestäms. I genomförandet av programmet kommer de tre dimensionerna i hållbar utveckling, den ekonomiska, sociala och miljömässiga, att beaktas i genomförandets alla faser, vilket framgår av programmets genomförandekapitel (avsnitt 7). Där framgår också (avsnitt 3) att urvalskriterier ska, utifrån programmets mål och ambition, innehålla konkreta kriterier kopplade till bl.a. miljö. Hur urvalskriterierna i realiteten påverkar valet av projekt när det gäller de horisontella kriterierna kommer även att följas upp och vid behov kommer åtgärder vidtas för att betydande negativ påverkan ska undvikas eller minimeras.

Synpunkter från samråd samt slutsatser i miljökonsekvensbeskrivningen har *beaktats* i arbetet med programmet, vilket redovisas i **kapitel 8** i miljökonsekvensbeskrivningen. Efter konsultationsprocessen kunde det slutliga programförslaget lämnas till Regeringen. I ett samarbete mellan regeringskansliet och programansvarig genomfördes därefter ett antal justeringar av programmet föranlett av ett antal olika anledningar. Ingen av dessa ändringar bedömdes ge upphov till omfattande miljöpåverkan eller medföra ändring av programmets huvudsakliga inriktning. Ett antal ändringar som bedömdes vara utan betydelse för miljön genomfördes. Detta rörde sig t.ex. om omstrukturering av text, komplettering av fakta och frågor av administrativ art. Ändringar som bedöms ha en positiv påverkan ur miljösynpunkt lades till i och med att programmet kompletterades med avsnittet om programmets genomförande. Där redovisas ambition och aktiviteter när det gäller de horisontella kriterierna och där framgår

även att de urvalskriterier som beslutas av övervakningskommittén ska innehålla konkreta kriterier kopplade till bl.a. miljö.

Näringsdepartementets beskrivning av *skälen* till att programmet har fått denna inriktning, jämfört med andra tänkbara prioriteringar är följande: programmet har sin utgångspunkt i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning samt regeringens direktiv för framtagandet av strukturfondsprogram. Programmet bygger även på tidigare regionalt utvecklingsarbete och de slutsatser och erfarenheter som dragits där. Programmet innehåller inte närmre beskrivning av vilka projekt som i realiteten kommer att genomföras. Av denna anledning kan programmets konkreta miljöpåverkan inte förutses. Detsamma gäller andra tänkbara inriktningar av programmet. Den övergripande karaktären gör det således mycket svårt att jämföra olika alternativs konkreta miljöpåverkan, varför detta inte gjorts. Skälen för att programmet har fått den inriktning det har ligger således främst i andra faktorer än miljöpåverkan, dock har insatsområden valts utifrån en övergripande värdering om hållbar utveckling. Dessutom har miljöbedömningsprocessen och de kontakter med miljöansvariga, olika intressenter och den konsult som bistått i detta arbete lett till att miljö har beaktats under programmets utarbetande, vilket delvis bidragit till programmets utformning.

När det gäller utformningen av programmets genomförandeavsnitt hade detta däremot kunnat få ett antal olika inriktningar när det gäller styrningen mot en hållbar utveckling. Den nu valda utformningen bygger till stor del på erfarenheter från tidigare programperiod, där de framgångsrika delarna har behållits och de mindre framgångsrika har justerats utifrån förslag t.ex. från halvtidsutvärderingen i förra programperioden. Utöver detta har utgångspunkten varit en högre ambition än tidigare programperiod, varför även nya delar har lagts till. Detta gäller t.ex. att ha de horisontella kriterierna som teman under olika delar av programperioden.

Uppföljning och övervakning kommenteras i **kapitel 7.3.2** i miljökonsekvensbeskrivningen. Där beskrivs att förutsatt att en styrning fullföljs i genomförandet, såväl i prövningen av projekt som i kontrollen av genomförande så att miljöhänsyn i tillräcklig omfattning integreras, kan programmet inte anses leda till betydande negativ miljöpåverkan. Någon separat uppföljning behövs då inte, utöver projektets ordinarie egenkontroll enligt miljöbalken och den projektuppföljning som sker hos programansvarige, där miljöbalkens kunskapskrav innebär att även miljöfrågor skall tas upp.

Det går dock inte att utesluta att genomförandet av programmet kommer att medföra miljöpåverkan. Som ett led i integreringen av miljöhänsyn - för att kunna minimera negativ miljöpåverkan och stärka positiv miljöpåverkan - kommer därför de horisontella kriterierna tas upp som en del i de uppföljningar och utvärderingar som genomförs under och efter programperioden, vilket framgår i programmets kapitel om genomförandet. Av vikt är att frågan om programgenomförandets miljöpåverkan inkluderas i utvärderingsarbetet i början av programperioden för att det tidigt ska finnas möjlighet att identifiera och åtgärda en eventuell negativ miljöpåverkan som inte kunde förutses när programmen skevs.

Förhandsbedömning av de operativa regionala strukturfondsprogrammen:

Norra Mellansverige

Programperiod 2007-2013

Mattias Ankarhem
Gun Jonsson
Jörgen Lithander

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 063 16 66 00
Telefax 063 16 66 01
E-post info@itps.se
www.itps.se
ISSN 1652-0483

För ytterligare information kontakta Mattias Ankarhem
Telefon 063-16 66 39
E-post mattias.ankarhem@itps.se

Innehåll

Sammanfattning	4
1	Introduktion 5
1.1	Uppdraget 5
1.2	Interaktiv ansats 5
1.3	Tidsaspekt 6
1.4	Utvärderingsstruktur..... 6
2	Norra Mellansverige 8
2.1	Tillgängliga delar i programversion fjärde oktober 8
2.2	Summerande kommentarer och huvudrekommendationer 8
2.3	Tidigare erfarenheter från operativa program 8
2.4	Strategisk miljöbedömning..... 10
2.5	Övergripande frågeställningar 10
3	ITPS generella reflexioner programperioden 2007-2013 16

Sammanfattning

ITPS har förhandsgranskat de tio operativa programmen, varav denna del behandlar Norra Mellansveriges programtext för regional konkurrenskraft och sysselsättning inom mål 2.

Uppdraget innebär att ”genomföra en förhandsutvärdering av de operativa programmen inom nästa programperiod 2007 – 2013 efter samråd med Regeringskansliet (Näringsdepartementet). Avsikten är att ITPS därefter skall återkomma under programperioden med en analys av integrationen mellan sammanhållningspolitiken och den nationella regionala utvecklingspolitiken”.

Förhandsutvärderingen har haft en interaktiv ansats med ett nära samarbete i regionerna. Som utgångspunkt har EU-kommissionens Working Paper om ex-ante utvärdering legat till grund för ITPS kommentarer, vilka skett såväl skriftligt som muntligt underhand mot sekretariatet. Den programversion som förelåg den fjärde oktober utgör grunden för den slutgiltiga utvärderingen. Kommentarer sändes till sekretariatet den tolfte oktober för att därefter inarbetas i programdokumenten.

För alla program kan generellt sägas att de programtexter som kommenterats innefattar en god omvärldsanalys med efterföljande SWOT av varierade skärpa. Tidigare erfarenheter av strukturfondsprogram är väl förankrade i analysen och så är även policydokument för EU, nationell och regional nivå, vilket också tar sig uttryck i de insatsområden och den inriktning som programmen väljer. Hållbarhetsaspekterna är väl inarbetade i text, dock ännu inte alltid konkretiserade som urvalskriterier eller i termer av mål och indikatorer. Partnerskapets delaktighet framgår tydligt, likaväl den politiska förankringen – något som programmen lyckats väl med trots det begränsade tidsutrymmet för programframtagandet.

De regioner som är specifikt utpekade inom ramen för gleshet och storstäder har utvecklat insatser att möta dessa områdets specifika utmaningar.

I programmen har strategierna generellt kommit in sent. Dessa delar skulle vinna på ytterligare bearbetning. Programmens mål på olika nivåer har inledningsvis varit diffust formulerade och ofta ej kvantifierade. Under processens gång har detta förbättrats. Insatsområden fångar i all väsentlighet upp de tillväxtområden som framgår av analyserna och synes hänga väl samman med både konkurrenskraft och sysselsättning. Insatsområdena fokuserar också på ökad tillgänglighet såväl inom som utanför programregionerna både vad gäller person- och godtransport samt inom ramen för IT-teknik.

I programmen framgår också en medvetenhet om de begränsade resurser som kommande period medför, vilket också leder till mer specificerade krav på projektnivå och ytterligare fokusering på insatsområdesnivå. De indikatorer som skall möjliggöra fortsatt uppföljning och utvärdering bör i samtliga program ses över ytterligare, det är framledes angeläget att denna del kommer in betydligt tidigare i processen.

Utvärderingen konstaterar också att de län som tidigare arbetat med strukturfonder arbetat kumulativt utifrån tidigare erfarenheter. Det finns sammantaget ett lärande i regionerna som inte alltid kommer till uttryck i text. Detta kan förklaras av att de erfarenheter som gjorts av tidigare strukturfondsarbete är en form av vedertagen vardagskunskap som programskrivarna inte ser nödvändigheten i att precisera. Sådan dokumentation anser dock ITPS vara av vikt för att ytterligare stärka det organisatoriska lärandet.

ITPS menar generellt att institutet haft god tillgång till dokument och att processen präglats av öppenhet såväl mellan utvärderare och sekretariat som mellan sekretariat och aktörer på regional nivå. De synpunkter som ITPS tillhandahållit programmen har mottagits väl och i stor omfattning inarbetats i programdokumenten.

Introduktion

Uppdraget

ITPS har förhandsutvärderat tio operativa program varav åtta är regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (mål 2, Europeiska regionala utvecklingsfonden) och två är gränsregionala program för europeiskt territoriellt samarbete (mål 3, Europeiska regionala utvecklingsfonden). Länsstyrelser och/eller landsting har tilldelats samordningsansvar utifrån programindelning på flerlänsnivå och Näringsdepartementet har presenterat riktlinjer för programframtagandet. I denna rapport presenteras ITPS ex ante utvärdering av Norra Mellansveriges programtext för mål 2.

Utvärderingen utgår från regleringsbrevsuppdrag nr 10, 2006. I uppdraget står att:

”ITPS ska genomföra en förhandsutvärdering av de operativa programmen inför nästa programperiod 2007-2013 efter samråd med Regeringskansliet (Näringsdepartementet). Avsikten är att ITPS därefter ska återkomma under programperioden med en analys av integrationen mellan sammanhållningspolitiken och den nationella regionala utvecklingspolitiken.”

Ett övergripande syfte med förhandsutvärderingen är att – utifrån arbetsversioner av programmen – genom analys, kommentarer och förslag öka förutsättningarna för att de mål som respektive programområde identifierat skall kunna uppnås på ett effektivt sätt.

Interaktiv ansats

ITPS förhandsutvärderingen har skett genom platsbesök i regionerna, deltagande i möten, samt underhandskommentarer, såväl skriftliga som muntliga, på tidiga utkast av programtexter. Den genomgående ambitionen har varit att initiera och därefter upprätthålla en löpande dialog med programområdena där den framväxande programtexten förbättras och kvalitetssäkras i en interaktiv process. I en sådan ambition ingår även platsbesök där diskussioner och åsikter i skrivargrupper och partnerskap bildar en betydelsefull bakgrund för den fortsatta utvärderingen.

ITPS har, schematiskt uttryckt, genomfört förhandsutvärderingen av programmen i två faser: Under veckorna 33-36 genomförde ITPS introducerande besök hos programsamordnarna för att informera om utvärderingens upplägg samt ta del av information om deras planer för att implementera Näringsdepartementets riktlinjer i programmen.

I den andra fasen har ITPS tagit del av områdenas skrivna, mer genomarbetade, programdokument. En bedömning har gjorts av dokumentens delar och såväl muntliga som skriftliga synpunkter och förslag har delgivits sekretariatet. Denna kommunikation har skett löpande under perioden, allteftersom de olika delarna i programmen skrivits. Även i denna fas har programområdena besökts.

Den tolfte oktober lämnades en mer omfattande skriftlig kommentar till programskrivarna, vilken baserades på den programversion som förelåg den fjärde oktober. Föreliggande ex ante-rapport bygger i allt väsentligt på ITPS huvudsakliga kommentarer av den tolfte oktober, dock har detaljnivån på kommentarer reducerats.

Enligt EU:s riktlinjer behöver programskrivarna inte följa ITPS förslag. Oavsett om förslagen har inarbetats eller ej, ska det i den slutliga programtexten skriftligen motiveras hur de har beaktats.

Tidsaspekt

Det allmänt mycket komprimerade tidsschema som präglat denna process har konsekvenser både för programskrivare och för utvärderare. En av dessa konsekvenser är att programdokumenten den fjärde oktober inte var fullständiga, emedan skrivprocessen alltjämt intensivt föregick i regionerna. Det har inte varit praktiskt möjligt att beakta senare versioner och kompletteringar. Vi vill därför betona att kommentarerna gäller programversionen av den fjärde oktober.

Tidigare strukturfondserfarenheter visar att utformning av indikatorsystemet är en betydelsefull del av programframtagandet. En särskild indikatorgrupp under ledning av Nutek har arbetat med dessa frågor och lämnat skriftliga rekommendationer, förtydliganden och definitioner till samtliga programområden. Olyckligtvis var detta arbete inte avslutat vid tillfället när programtexterna slutligt kommenterades av ITPS. För att inte föregripa arbetsgruppens rekommendationer har vi begränsat oss till att understryka betydelsen av ett prioriterat indikatorarbete, att Nutek-gruppens rekommendationer inarbetats i respektive program, samt lämnat kommentarer av mer övergripande natur.

Den strategiska miljöbedömningen som, obligatoriskt, skall utföras för varje program och inarbetas i programtexten kunde inte kommenteras av ITPS då den inte var tillgänglig den 31 oktober. Detta avsnitt har separat lästs och kommenterats i ett senare skede.

Programavsnittet E, ”Genomförande” har utformats av Nutek och Näringsdepartementet generellt för samtliga programområden och har även det separat lästs och kommenterats i ett senare skede.

Utvärderingsstruktur

ITPS har valt att strukturera sin utvärdering utifrån åtta övergripande frågeställningar som i huvudsak baseras på EU-kommissionens Working Paper om Ex Ante utvärdering, avseende strukturfonder programperioden 2007-2013²⁰. I tillägg till detta har tidigare i processen även ett större antal underliggande frågeställningar och aspekter utifrån styrdokument på såväl EU- som nationell nivå beaktats och kommenterats där detta varit befogat²¹. De senare frågeställningarna har i punktform översänts för kännedom till respektive programområde i slutet av augusti²².

Det områdesspecifika utvärderingskapitlet inleds med en tillbakablick på erfarenheter från tidigare strukturfondsprogram samt kommentarer om hur dessa har beaktats i programtexten. Efter denna bakgrund följer en kommentar om den strategiska miljöbedömningen innan de åtta huvudfrågorna tar vid. Kapitlet avslutas med en kort kommentar om programframtagande och förankringsprocess.

De åtta frågeställningarna är följande:

1. Är den övergripande programstrategin relevant för att möta de utmaningar som programområdet möter?

²⁰ Europeiska Kommissionen. (2005). *Draft Working Paper on Ex Ante Evaluation*, New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working papers, European Commission, Directorate-General, Regional Policy, *Draft*.

²¹ Näringsdepartementet. (2006). En nationell strategi för regional utveckling, Regeringskansliet, Bilaga till Regeringsbeslut, ärendenr: N2006/5089/RUT; Näringsdepartementet. (2006). Direktiv för framtagandet av förslag till regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning, Regeringskansliet, Bilaga till Regeringsbeslut 2006-06-29 nr 11; Europeiska Kommissionen. (2005). *Draft Working Paper on Ex Ante Evaluation*, New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working papers, European Commission, Directorate-General, Regional Policy, *Draft*.

²² Hållpunkter för ITPS förhandsutvärdering av de operativa programmen 2007-2013

2. Är strategin väldefinierad med tydliga mål och prioriteringar? Är det realistiskt att nå dessa mål utifrån tillgängliga resurser och prioriteringar?
3. Är den övergripande programstrategin i konsekvens med planer, program och initiativ på regional-, nationell- samt EU-nivå? Hur bidrar strategin till uppfyllandet av Lissabonmålen?
4. Är de valda målindikatorerna lämpliga och kan de fungera i framtida utvärderingar och avstämningar?
5. Vad blir det genomförda programmets påverkan på programområdet i kvantitativa mått?
6. Är genomförandestrukturen (implementeringsprocessen) lämplig för att målen ska kunna uppnås?
7. Hur har horisontella mål beaktats i programmets olika delar?
8. Finns det en röd tråd i programdokumentet? Samband och kopplingar från analys till strategi och insatsområden.

Rapporten avslutas med några generella reflexioner utifrån ITPS erfarenheter från samtliga åtta programområden och programframtagningsprocessen.

Norra Mellansverige

Tillgängliga delar i programversion fjärde oktober

Norra Mellansverige har till den fjärde oktober till ITPS inkommit med en arbetsversion av strukturfondsprogrammet, innehållande 1) Inledning, 2) Analys och SWOT, under denna del skall programmet kompletteras med förankringsprocessen och partnerskapets medverkan. Programmet innehåller också 3) Strategisk inriktning, 4) Insatsområden, även här skall delar av texten kompletteras. I programmet finns också finansieringstabeller samt förslag på hur strukturfondsmedlen skall fördelas mellan programmets insatsområden. Genomförandedelen saknas också.

Summerande kommentarer och huvudrekommendationer

Den analys som görs är väl genomförd och pekar ut områden som är regionens potential. Analysen avslutas med de erfarenheter som tidigare program har dragit. Detta ger en tydlig riktning för hur programmet skall prioritera projektmedlen och tillsammans med SWOT:en ges en relativt god överblick av områdets möjligheter och utmaningar. Strategin har utformats mot bakgrund av tidigare halvtidsutvärdering och här lyfts vikten av definitioner samt en satsning på tydliga och få insatsområden fram. Insatsområden har prioriterats med hänvisning till de ramar som den nationella strategin lämnar, detta framgår såväl i inledning som i analys och strategi. I programmet finns ett tydligt tillväxtmål som ligger väl i linje med Lissabonstrategin. Den övergripande länken mellan analysen och programmets mål, via strategin till insatsområdena ger en relativt god helhetsbild av programmet.

ITPS huvudsakliga rekommendationer:

- Analysen tillsammans med SWOT:en bör fokusera mer på en samlad bild av områdets utmaningar för att avslutas med några riktlinjer inför den strategi programmet sen väljer
- Strategin bör tydligare lyfta fram de prioriteringar som görs och bli den pelare som programmets fortsatta inriktning bygger på
- Både mål och delmål återfinns i programmet, varför frågan om såväl målkonflikter samt förmågan att optimera mot många mål är att ta hänsyn till. Detta är också av vikt inför fortsatt uppföljning och utvärdering.
- Målen på såväl programnivå som insatsområdesnivå skall vara tydliga och möjliga att nå utifrån de resurser som finns i programmet samt vara uppföljningsbara och kvantifierade. De specifika målen för insatsområdena skall vara nedbrutna utifrån det övergripande målet för programmet.

Tidigare erfarenheter från operativa program

Den regionindelning som fastställts inför den kommande perioden, 2007-2013 överensstämmer inte med tidigare indelning inom ramen för Mål 2. Delar av Värmlands län har tillsammans med Västra Götaland och Örebro utgjort ett programområde medan delar av Dalarna, Gävleborg och Västmanland återfinns i ett annat. Delar av Norra Mellansveriges län ingår i nuvarande Mål 1, där även hela av Jämtland och Västernorrland ingår. Jämförbarheten mellan programperioden 2000-2006 och den kommande, 2007-2013 är därför heller inte helt tillfredsställande, varför ITPS valt att studera huvudsakliga erfarenheter och

rekommendationer för de Södra Skogslänsregionen i ex-anten, halvtidsutvärderingen och den uppdaterade halvtidutvärderingen för åren 2000 – 2006.

Tidigare strukturfondserfarenheter i utvärderingar

Den ex ante som utfördes av Nordeg 1999²³ lyfter bland annat fram att följande delar bör förbättras eller saknas i programmet:

- En åtgärdsbeskrivning och beskrivning av organisationsmodellen för den strategiska ledningen
- Hur och på vilket sätt har näringslivet involverats i programarbetet
- Fler erfarenheter från tidigare strukturfondsprogram i andra regioner, nationellt och även internationellt
- Programmet är brett vilket ger flexibilitet, men riskerar att minska effektiviteten
- Målen är till viss del överambitiösa och även orealistiska
- Kvantitativa uppskattningar av förväntade effekter saknas

Halvtidsutvärderingen av Södra Skogslänsregionen Mål 2, som utfördes av IM-Gruppen 2004²⁴ för fram två huvudrekommendationer, dels att prioritera projekt med dynamiska effekter och överlevnad dels att integrera de horisontella målen miljöhänsyn och jämställdhet i projektens verksamhet.

När det gäller indikatorsystemet pekar utvärderingen på behov av kvantitativa mål, tydliga definitioner och relevans. För uppföljning och utvärdering pekas på behovet av att prioritera systematisk projektuppföljning.

Den *uppdaterade halvtidsutvärderingen* utfördes av Förvaltningsmyndigheten för Mål 1 Södra Skogslänsregionen vid Länsstyrelsen i Jämtlands län, 2005²⁵ och tar bland annat fram att man löpande haft frågan om dynamiska projekt uppe på beredningsträffar mellan beredningssekretariaten i syfte att få fram projekt som uppfyller dessa kriterier. Utöver det pekas det ut att:

- De horisontella målen bättre bör integreras i strukturfondsprogrammen. Som ett resultat av detta genomförs även utbildningsinsatser.
- Det är inte verkningsfullt att ändra indikatorsystemet och utvärdering i slutet av programperioden. Nya krav på egna projektutvärderingar efter avslutad projekttid kan inte ställas.

IM-gruppen har i *bilaga 4 till den uppdaterade halvtidsutvärderingen*²⁶ i huvudsak pekat ut att:

- Nuvarande uppföljningssystemet övervärderar vissa insatser och undervärderar andra. Ett system som bättre värderar programmets insatser och hur delarna bidrar till helheten bör utvecklas och man frågar sig om nya arbetstillfällen överhuvudtaget är en lämplig indikator om programmet syftar till strukturella förändringar?

²³ Nordeg, (1999), Ex ante evaluering av SPD för Mål 1 Mellersta Norrland 2000-2006

²⁴ Nutek, (2004), Hållbar livsmiljö i utveckling – halvtidsutvärdering av Mål 1 Södra Skogslänsregionen 200-2006. Infonr. 006-2004

²⁵ Länsstyrelsen Z-län (2005), Uppdatering hösten 2005 av Halvtidsutvärderingen för Mål 1 Södra Skogslänsregionen. Dnr: Z3040-629-05

²⁶ IM-Gruppen, (2005), Mål 1 Södra Skogslänsregionen 2003-2005. Bilaga 4 i Länsstyrelsen Z-län (2005), Uppdatering hösten 2005 av Halvtidsutvärderingen för Mål 1 Södra Skogslänsregionen. Dnr: Z3040-629-05

- Ett underifrånperspektiv räcker inte alltid, detta gäller t.ex. på horisontella mål där även ett uppifrån och ner engagemang krävs.
- Det behövs en diskussion om inriktning och begränsningar för att motivera att strukturfondsmedel används för forskningsfinansiering.

Hur har programmen beaktat resultaten av dessa?

Norra Mellansverige tar mer än väl vara på tidigare erfarenheter, inte minst genom lärdomar från tidigare strukturfondsprogram. Programmet bygger på erfarenheter från både programperioden 1995-1999 och 2000-2006 och tar fasta på såväl Mål 1, 2, 5 och 6 samt Innovativa åtgärder och ett antal Interregprogram. Redan inledningsvis pekas dessa erfarenheter ut och specifikt lyfter programmet fram att en tydligare mot innovationer och kluster och vikten av principbeslut för att underlätta genomförandet. Med årsvisa budgetar bidras till prioriteringar. För ett smidigt programgenomförande lyfts också en strategi med få insatsområden och åtgärder. Vidare påpekas vikten av långsiktighet och av att prioritera storregionala satsningar, kunskapsutbyggnad och infrastruktur. Även bättre indikatorer för uppföljningar och utvärderingar tas fasta på samt att programmet inför perioden 2007-2013 behöver arbeta in de horisontella målen i programmet och projekthanteringen på ett tydligare och mer genomarbetat sätt. De horisontella målen bör också ses som en resurs i programgenomförandet. Även erfarenheter från Regionala tillväxtprogram (RTP) i Norra Mellansverige samt Dalarnas regionala utvecklingsprogram tas upp i programmet.

Strategisk miljöbedömning

ITPS konstaterar utifrån det föreliggande programdokumentet att en MKB-process har genomförts. Regionen har offentliggjort förslaget till MKB genom press, e-post och publika hemsidor där berörda aktörer har givits möjlighet att inkomma med synpunkter. I den mån synpunkter har inkommit har dessa beaktats. Svårigheter föreligger dock att med säkerhet bedöma programmets miljöpåverkan i detta tidiga skede. Risken för negativ påverkan ses dock inte som trolig. Det blir därför viktigt att miljöhänsyn löpande integreras i programmets genomförandefas – huvudsakligen i prövningen av projekt, utveckling och användande av relevanta indikatorer samt betoning av projektägarens ansvar inom detta område.

Övergripande frågeställningar

Är den övergripande programstrategin relevant för att möta de utmaningar som programområdet möter?

Norra Mellansverige är en stor och gles befolkad region som präglas av långa avstånd och som inrymmer såväl småskaligt näringsliv som tyngre basindustri, den senare huvudsak lokaliserad till Gävleborgs kustområde och södra delarna av Värmland. Programmets utmaningar återfinns framför allt inom områden som högt industrikunnande och produktivitet, kompetens inom IT och miljöteknikområdet samt turistnäringen, i huvudsak vinterturismen i Dalarna. Utöver detta tas också fasta på närheten till storstadsregioner som Stockholm och Göteborg samt även Oslo. Länet rymmer flera multinationella företag och dess läge i anslutning till Bottenhavet och Östersjön samt hamnar vid Vänern inrymmer en potential. Flera universitet bidrar med FoU och detta sammantaget öppnar upp för ett antal möjligheter i regionen. Programmets strategi för att möta dessa möjligheter fokuseras på innovationer, kluster, forskning/utveckling, kapitalförsörjning, branchförnyelse och förbättrad tillgänglighet.

Dessa områden är väl förankrade i analys, strategiska riktlinjer och erfarenheter från tidigare strukturfondsperioder. Strategin faller ut i insatsområdena "Näringslivsutveckling" och

”Tillgänglighet”, vilkas indikatorer är väl definierade och har tydliga mål samt översiktiga beskrivningar. Den övergripande strategin synes av det ovanstående vara relevant utformad.

Ex ante processen

I *föreliggande dokument* anser ITPS att programupplägget dels har sin bas i de grundligt dokumenterade tidigare erfarenheterna, dels i de utvecklingsområden som av analysen framgår som högst relevanta inom ramen för konkurrenskraft och sysselsättning. Dock påpekar ITPS att SWOT-analysen bör ses över så att även delar som miljöteknik, bioenergi och möjlighet till sjötransporter i regionen framgår. I anslutning till SWOT kan en sammanfattning ytterligare stärka övergången till den strategi programmet väljer. Generellt bör programmet se över om tillkortakommanden och svagheter i befintliga projekt ytterligare kan lyftas in i anslutning till den strategi programmet väljer. Även det sätt på vilket valen i programmen kan komma att göra störst nytta för regionen kan förtydligas.

Det första insatsområdet ”Näringslivsutveckling” har getts högre prioritet i programmet, vilket synes rimligt i förhållande till programmet som helhet. Programmet visar också med all tydlighet på vikten av det andra insatsområdet ”Tillgänglighet och infrastruktur”. De indikativa aktiviteter som tas upp under respektive område rimmar också väl med programmet som helhet.

Tidigare i processen har ITPS konstaterat att trots det faktum att programskrivarna kom igång något senare än andra programområden så innehöll det första utkastet en väl genomförd analys där programmet som helhet funnit en god struktur. Utvärderarna såg fram emot en SWOT som speglade den noggrant genomförda analysen.

Är strategin väldefinierad med tydliga mål och prioriteringar? Är det realistiskt att nå dessa mål utifrån tillgängliga resurser och prioriteringar?

Programmets prioriteringar är väl gjorda. Ett övergripande, om än diffust, mål finns. För insatsområdena är målen tydligt formulerade, här återfinns t.ex. definitioner för de indikatorer som det hänvisas till. Inom programområdet uppvisas en medvetenhet om de begränsade resurser²⁷ som finns inom ERUF och att det därför är viktigt med fokus på några få insatsområden. I detta fall är det entreprenörskap som ges den högsta prioriteringen. Prioriteringarna stärks ytterligare under respektive insatsområde, bland annat betonas stark tillväxtfokusering och mer koncentration jämför med tidigare strukturfondsprogram. De horisontella målen har getts stort utrymme i dokumentet och ges uppmärksamhet dels i det resonemang som förs i analysen och dels på det sätt som det kommer att genomsyra såväl mål som insatsområden. Prioriteringarna är väldokumenterade. Dock bör målen fokuseras ytterligare.

Ex- ante processen

ITPS menar att prioriteringarna skulle framträda tydligare om de kom att bli mer samlade i programdokumentet. Det övergripande programmål som Norra Mellansverige lyfter fram bör preciseras och göras mätbart. I dess nuvarande form, ”Att stärka kunskapsbasen för innovativa miljöer och främja ett dynamiskt näringsliv och att öka tillgängligheten till arbete och kunskap för regionens näringsliv” ter det sig mer som en vision än ett mål.

²⁷ För att ge en fingervisning om resursernas storlek genomförde ITPS en beräkning på den totala resursen i fonden, fördelat på sju år och antal invånare år 2005. Denna summa uppgick till ca 70 kronor/individ och år och utgjorde ett underlag för diskussioner kring vikten av prioriteringar i programmet

ITPS pekar särskilt ut problematiken med flera delmål i det övergripande programmålet och föreslår att det övergripande målet står för sig och delmålen utesluts, inte minst för att undvika målkonflikter. Något som bör definieras i målet är begreppet kunskapsbas, inte minst i relation till vad som kan tänkas rymmas inom den regionala fonden.

Till det första programutkastet påpekades också att kopplingen mellan kompetensförsörjning och ERUF borde ses över samt att programmålet utan undantag bör gå att kvantifiera. Det övergripande målet var i det läget än mer visionärt formulerat. När det gällde insatsområden betonade ITPS vikten av ett mål nedbrutet ur programmålet.

Är den övergripande programstrategin i konsekvens med planer, program och initiativ på regional-, nationell- samt EU-nivå? Hur bidrar strategin till uppfyllandet av Lissabonmålen?

Redan i analysdelen tar Norra Mellansverige sin utgångspunkt i tidigare erfarenheter, något som också genomsyrar resterande del av programmet. Förutom tidigare strukturfondsprogram återkopplas även till länens RTP och den RUP som tagit fram i Dalarna. Insatsområden har prioriterats med hänvisning till de ramar som den nationella strategin lämnar och genomgående i programmet finns ett tydligt tillväxtmål, väl i linje med Lissabonstrategin och den Europeiska sammanhållningspolitiken.

Ex-ante processen

Norra Mellansverige tog redan initialt och till första programutkastet fasta på kopplingar till regional, nationell och europeisk nivå, något som utvecklats än mer under processens gång. Möjligen kan ytterligare förtydliganden stärka kopplingen till den RUP som tas upp i programmet. Sammantaget menar ITPS att programmet under hela framtagandeprocessen bemödat sig om att koppla till relevanta styr- och policydokument.

Är de valda målindikatorerna lämpliga och kan de fungera i framtida utvärderingar och avstämningar?

I föreliggande programdokument håller såväl definitioner och indikatorer på insatsområdesnivå enligt ITPS en relativt hög nivå, dock har helheten och kopplingen till det övergripande programmålet inte kommenterats tidigare. Detta hänger samman dels med att det övergripande programmålet inte var tydligt och dels avvaktan på de rekommendationer som Nuteks indikator grupp presenterar *efter* det datum som utvärderingen genomförs. Indikatorgruppens arbete kommer att beaktas i Norra Mellansveriges programdokument.

Ex-ante processen

Programområdet har löpande rekommenderats att ta del av indikatorgruppens rekommendationer då det är ITPS åsikt att utformning, precisering och val av indikatorer är av stor betydelse för framtida uppföljningar och utvärderingar. En generell bedömning är dock att de redan utformade indikatorerna preciseras ytterligare för att uppnå en tillfredsställande nivå.

Vad blir det genomförda programmets påverkan på programområdet i kvantitativa mått?

Strategin och insatsområdena bedöms som relevanta utifrån nulägesanalysen. I en region som Norra Mellansverige, en av de glesare i EU, är det troligt att programmets påverkan kan få betydelse, dock är de tillgängliga resurserna av den storleksordningen att programmet inte kan förväntas åstadkomma en radikal förändring i regionen.

Ex-ante processen

ITPS menar att de samarbeten som aviseras med andra program kan, via synergieffekter, åstadkomma ytterligare resultat för programområdet. Att drygt två tredjedelar av resurserna riktas mot näringslivsutveckling gör det troligt att programmet uppnår de mål som är satta vad gäller antal företag och sysselsättning. Programmet rekommenderas dock att precisera och kvantifiera målen så långt som möjligt samt att arbeta in rekommendationer från Nuteks indikatorgrupp.

Är genomförandestrukturen (implementeringsprocessen) lämplig för att målen skall kunna uppnås?

ITPS kommentarer avser förslag till genomförande av det regionala strukturfondsprogrammet daterat den 30 november 2006. Förslaget har utarbetats av Näringsdepartementet och NUTEK. *Tidigare i processen* har ITPS påtalat behovet av att tydliggöra organisationsförslaget avseende uppdelningen mellan den förvaltande myndigheten och den attesterande myndigheten, tydliggöra organisationens förmåga att nå god effektivitet, samt att förändra en del i den förvaltande myndighetens uppgifter avseende utvärdering av programmet.

ITPS uppfattning är att god effektivitet i föreliggande förslag till genomförandestruktur säkerställs genom att den regionala organisationen tillförsäkras tillräckliga resurser för att klara det operativa arbetet med genomförandet. Bemanningen av den regionala organisationen behöver balanseras mot områdets storlek, storleken på resurser och den förväntade projektmängden. Den förvaltande myndighetens centrala del får i ett effektivitetsperspektiv inte bli för överdimensionerad. I ett effektivitetsperspektiv är det av värde om den förvaltande myndigheten för Europeiska regionala utvecklingsfonden och den förvaltande myndigheten för Europeiska socialfonden, som är lokaliserade till samma ort, kan dra nytta av varandras närhet. Hur synergier ska uppnås, som omtalas i regeringens riktlinjer, framstår i förslaget som oklart.

Den organisation som föreslås bedöms uppfylla de krav som ställs på genomförandeorganisationen enligt de EU-förordningar som reglerar genomförandet. Oklarhet råder dock om strukturfondspartnerskapets juridiska status och dess förhållande till den förvaltande myndigheten. Strukturfondspartnerskapets funktion framstår dock som viktig för att skapa regional förankring av den förvaltande myndighetens förslag till beslut. ITPS bedömer, utifrån föreslagen organisationsstruktur, beskrivning av ansvar och uppgifter, att den föreslagna organisationen är lämplig för att målen med programmen ska kunna uppnås.

Förslaget redovisar hur uppföljning och utvärdering av programmet ska genomföras. Upplägget är tillfredsställande. ITPS anser att modellen med så kallad följeforskning kan vara fruktbar, men behöver tillförsäkras tillräckliga resurser.

Hur har horisontella mål beaktats i programmets olika delar?

Horisontella mål har fått en ambitiös utformning genom hela programmet. Jämställdhet, etnicitet och miljöaspekter finns redan nu representerade men antas få en ytterligare stärkt ställning efter den strategiska miljöbedömning som pågår. Horisontella mål framgår för programmet som helhet som för enskilda insatsområden. Analysen visar en arbetsmarknad som är mer könssegregerad än i någon annan region i landet, vilket programmet har för avsikt att ändra på. Detta görs bland annat genom de krav på resultat som insatsområdena ställer på projekten

Att programmet aviserar vikten av miljöhänsyn parallellt med en satsning på tillväxt framgår t.ex. när programmet tar upp att regionen är starkt beroende av en trygg energiförsörjning

(kopplat till basindustrin) varför energieffektiviserande tekniker samt tillvaratagandet av inhemska bioenergitillgångar blir särskilt viktiga för att bibehålla konkurrenskraften i näringslivet. Programmen lyfter väl fram de horisontella målen men kan preciseras ytterligare.

Ex ante processen

ITPS pekar på att det ytterligare går att precisera och kvantifiera målen för att underlätta uppföljning av de horisontella målen. Även i detta sammanhang poängteras vikten av resonemang om målkonflikter (t.ex. miljömål, tillgänglighet och kopplingen till turism) samt poängen med att utifrån det ovanstående se över de indikatorer som finns under de olika insatsområdena. Ett sätt att få projekten mer fokuserade på horisontella mål är att ange dessa som urvalskriterier, vilket inte tydligt framgår av föreliggande dokument.

Finns det en röd tråd i programdokumentet? Samband och kopplingar från analys till strategi och insatsområden.

Analysen faller relativt väl ut i en överskådlig SWOT. De riktlinjer och prioriteringar som görs leder fram till en strategi som hämtar stöd i analys, inte minst genom kopplingen till tidigare erfarenheter och policydokument. Att strategin sen faller ut i programmets insatsområden följer väl på tidigare resonemang, inte minst av analysen. Insatsområden har till stora delar brutits ut ur analys och strategi. Den röda tråden är därmed tydligt framträdande i programmet vilken dock kan förbättras ytterligare med hjälp av en utförligare strategi.

Ex ante processen

Strategin bör förtydligas för att bli den brygga mellan analysen och insatsområdena och som i föreliggande program till vissa delar endast implicit påvisar. Med en väl utformad strategi ökar också programmets påverkansmöjligheter. Det första programutkastet saknade i all väsentlighet en strategi, något som också tidigare kommenterats.

Hur har programframtagande- och förankringsprocessen sett ut?

Norra Mellansverige har i möjligaste mån strävat efter en så öppen process som möjligt. Inledningsvis kallades läns- och kommunledningarna i de tre länen samman och tillsammans drogs riktlinjerna upp för arbetet. Det beslutades om ett fortsatt arbetet utifrån de inarbetade partnerskapskontakter som etablerats i framtagande av regionala tillväxtarbetet, där parter från den offentliga, ideella och privata sektorn samt näringslivets och arbetsmarknadens parter ingår. Det första större partnerskapsmötet hölls i början av juni och har följts upp ytterligare under hösten när det länsgemensamma programarbetet inom Norra Mellansverige tog sin början. Parallellt har kommunförbunden, regionala samverkansorgan samt Länsstyrelserna i alla sina normala samråd och aktiviteter lyft fram strukturfondsarbetet som en fråga av särskild dignitet på dagordningen.

Förankringsprocessen, som har en tydlig utgångspunkt i det tidigare utvecklingsarbetet, har ökat samrådsförfarandet betydligt i de grupperingar som deltagit i tillväxtarbetet. Olika möten har hållits med grupper ifrån 20-30 personer upp till stora möten med över 100 deltagare. Det har också varit viktigt att så många parter som möjligt fått en relevant information och därför har såväl offentliga som privata aktörer inbjudits.

Inom såväl kommunala samverkansorgan som Länsstyrelser har det skapats hemsidor med möjligheter att delta i processen med programskrivandet. Uppdaterade versioner av programmet har kontinuerligt lagts ut och möjligheter har funnits att lämna synpunkter.

Information har också spridits genom annonser i tidningar samt genom ett antal tidningsartiklar.

Möten har under hösten hållits med representanter för företagen, statliga myndigheter i regionen, företrädare för kommunerna samt tillväxtprogrammets olika grupperingar. Ett slutligt möte med partnerskapet, en så kallad hearing, genomfördes i Borlänge med 80-tal deltagare från hela regionen och där även ITPS medverkade. Deltagarna ansåg att inriktningen av programmet överstämde väl med de regionala utvecklingsprogrammen.

ITPS generella reflexioner programperioden 2007-2013

ITPS generella reflexioner beträffande programperioden 2007-2013

Den nationella strategin lyfter fram nödvändigheten med en tydlig koncentration av insatser och resurser i de kommande strukturfondsprogrammen. De inriktningar som föreslås överensstämmer väl med EU:s sammanhållningspolitik och skall verka som stöd för programmets utformning.

ITPS förhandsutvärdering tar till stora delar sin utgångspunkt i EU kommissionens Working Paper om ex-ante utvärdering. Kommentarer rör de programversioner som förelåg den fjärde oktober och generellt konstateras att programmets insatsområden faller ut som svar på den nationella strategin och följaktligen rimmar insatsområdena väl mot EU:s sammanhållningspolitik.

ITPS har noterat några motstridiga krafter i programframtagningsprocessen. För det första möjligheten att å ena sidan följa de nationella riktlinjerna och å andra sidan nyttja de regionsspecifika förutsättningar som ändå råder. Den nationella strategin ger riktlinjer och tydlighet samtidigt som precis detta faktum begränsar regionernas handlingsutrymme. För det andra uttrycks tydligt behovet att fokusera och smalna av insatserna i denna strukturfondsperiod. Ute i regionerna framkommer samtidigt betydelsen av flexibilitet. Genom att hålla insatserna på en ”bred” nivå riskerar man inte att i onödan inskränka på framtida, nödvändiga anpassningar. Denna flexibilitet i programmen anses av en del regionföreträdare vara viktig eftersom sju år är en mycket lång tidshorisont i sammanhanget.

Utvärderingen konstaterar också att de län som tidigare arbetat med strukturfonder arbetat kumulativt utifrån tidigare erfarenheter. En reflexion är att det finns ett lärande och att erfarenheterna vävs in i ”tänket” hos programskrivarna, men att detta sällan uttrycktes explicit i de initiala versionerna av programmen. Erfarenheterna har blivit en del av den allmänna kunskapen – i vissa fall är det tveksam om personerna/organisationerna kan peka ut källan eller ens ser den som särskilt relevant. Ur den synpunkten får erfarenheterna genomslag i programmet i större omfattning än vad som uttryckligen framgår av texten. Risken med detta är att kunskapen och lärandet blir individbundet och därmed sårbart. Genom att fästa erfarenheterna på pränt eller på annat sätt försäkra sig om att kunskapen genererar ett organisatoriskt lärande ökar sannolikheten för erfarenhetsbyggande och, i detta sammanhang, ett effektivare programframtagande.

I detta sammanhang noterar ITPS att skrivprocessen för många områden tycks ha gått till enligt följande: Programskrivarna/partnerskapen har initialt en uppfattning om vilka områden som bör prioriteras. Skrivandet av avsnitten som behandlar insatsområdena kommer därför igång tämligen omgående, parallellt med analysarbetet. Som invändning mot den ordningen kan frågan ställas i vilken mån den nuvarande analysen har gjorts förutsättningslöst. Samtidigt är det enkelt att konstatera att områdena har stor erfarenhet av tidigare regionalt utvecklingsarbete och har redan tidigare genomförda analyser av sin region. Partnerskapets delaktighet framgår tydligt, likaväl den politiska förankringen – något som programmen lyckats väl med trots det begränsade tidsutrymmet för programframtagandet. Det är sammantaget rimligt att anta att programskrivarna/partnerskapen har haft en god bild av hur den skrivna analysen skulle komma att utveckla sig. Detta medför att trots att insatsområdena tycks ha bestämts tidigt i processen, har de prioriterats utifrån en god kunskap om regionens behov. ITPS har uppfattningen att för en del områden har prioriteten inte varit strategiavsnittet. Den har tillkommit i ett senare skede, för att skapa en brygga mellan det som framkommer i analysen och det som beskrivs i avsnittet om insatsområdena. Strategin som

hanterar ”hur-frågan” behöver därför arbetas vidare med så att den utgör ett effektivt verktyg för regionernas tillväxt.

Målen har inte i alla program varit så tydliga och mätbara som vore önskvärt. Ofta har de snarare haft karaktären av visioner, vilket i sig inte är ett problem om det åtföljs av ett koncist, kvantifierbart mål. ITPS har även noterat att det ofta har förekommit fler mål i en och samma formulering, alternativt har medel att uppnå målet även ingått i formuleringen av målet. Då det förekommer fler mål i formuleringen uppstår problemet med att definiera en tydlig målhierarki. Denna fråga är även relevant vid beaktande av de horisontella målen. För att underlätta framtida arbete inom programmet skulle det vara bra med tydliga riktlinjer som beskriver rangordningen mellan målen, eftersom det inte alls är säkert att det går att optimera mot ett utsatt mål utan att det sker på bekostnad av ett annat mål (jämför exempelvis tillväxtmål i relation till miljömål).

I många programdokument saknas i föreliggande version indikatorer, vilket troligtvis är en konsekvens av det pressade tidsschemat. Arbetet med en indikatorgrupp skulle ha tjänat på att initieras långt tidigare, till och med långt före det att uppdraget att skriva programmet gick ut till berörda områden. På så vis hade kanske funnits möjlighet att bygga på erfarenheter från andra regioner i Europa, samt att nyttja information om ”benchmarks” från Eurostat etc. för att t.ex. göra beräkningar av mervärdet som ytterligare en anställd ger brutto samt efter undanträngningseffekter, netto.

ITPS möjlighet att påverka processen

Under arbetet med utvärderingen menar ITPS att den interaktiva processen medfört en öppenhet, vilket i sin tur lett till god tillgång till såväl experter inom regionen samt nödvändiga dokument. Under arbetet och i synnerhet under de platsbesök som genomförts har ITPS vid flera tillfällen erfarit möjligheten att föra fram synpunkter som beaktats i programmet. Vidare upplever ITPS att programskrivarna inför de olika versionerna av programmen har varit lyhörda gentemot de synpunkter och kommentarer som ITPS lagt fram.

Till viss del har även rollen i form av extern betraktare fungerat så att programskrivarna kunnat ”lyfta blicken” och betrakta programområdet t.ex. i relation till andra delar av landet vilket också fått god effekt på diskussioner etc.

ITPS bedömer det troligt att även andra viktiga delar av programmet skulle ha kunnat dra nytta av den externa granskningen och på så sätt än bättre åstadkommit fokus i programmen. När arbetet med analyserna var avslutade återstod endast ett par veckor innan hela programmet skulle inkomma för bedömning. Här hade mer tid medfört att även strategidelarna kunnat utvecklas ytterligare. Tidsbristen medförde att kraften fick läggas på utformningen av insatsområdena. En genomarbetad strategidel skulle troligen ha haft betydelse för prioriteringar och utformning.

Ex ante utvärdering som en del i programframtagande fick genomslag i Sverige i och med vårt EU-medlemskap. ITPS erfarenheter från ex ante utvärdering i detta sammanhang är positiva. Den interaktiva ansatsen är väl lämpad för utvecklingsprogram av denna natur. Regionernas fortsatta arbete med att utnyttja en sådan funktion, där deras detaljerade områdeskunskap möter det externa perspektivet, kan stärka fokus i det programlagda utvecklingsarbetet även utanför strukturfonderna.

Tillväxtverket
Tel 08-681 91 00
www.tillvaxtverket.se

**För fler och växande företag samt
ett hållbart och konkurrenskraftigt
näringsliv i alla delar av landet.**